

*Sju goda
exempel!*

LYCKAD INVANDRING

TIO SVENSKA FORSKARE OM HUR
MAN NÅR FRAMGÅNGAR

REDAKTÖRER: CLARA SANDELIND & MARTIN ÅDAHL

Lyckad invandring

Tio svenska forskare om hur
man når framgångar

Lyckad invandring

Redaktörer: Clara Sandelind & Martin Ådahl

FORES 2011

1:a upplagan, 3:e tryckningen

Adress. FORES, Bellmansgatan 10, 118 20 Stockholm.

Telefon. 08-452 26 60

Kontakt. brev@fores.se

Webbsida. www.fores.se

Form. Kalle Magnusson

Papper. Scandia 2000 (omslag), Edixion Offset (inlaga)

Tryck. Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås 2010

ISBN. 978-91-978-532-2-4

Upphovsrätt och spridning. Verket är fritt att sprida med vissa rättigheter förbehållna.

FORES vill ha största möjliga spridning av de publikationer vi ger ut. Därför kan publikationerna utan kostnad laddas ner via www.fores.se. Vår hantering av upphovsrätt utgår från Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Inga bearbetningar 3.0 Unported License (läs mer på www.creativecommons.se). Det innebär i korthet att det är tillåtet att dela, det vill säga att kopiera, distribuera och sända verket, på villkor att författaren anges, ändamålet är icke kommersiellt och verket inte förändras, bearbetas eller byggs vidare på.

Om FORES

FORES – Forum för reformer och entreprenörskap – är en tankesmedja som arbetar med miljö, migration och entreprenörskap. Besök oss på www.fores.se.

Migrationsinfo.se är en webbplats som presenterar forskning och statistik om invandring och integration. Sidan drivs av FORES medarbetare med ett brett forskarnätverk bakom sig.

Innehåll

Intro. Inledning och sammanfattning.

Clara Sandelind och Martin Ådahl — sida 9

Kapitel 1. Somalier i Minneapolis och andra goda historier.

Benny Carlson — sida 25

Kapitel 2. Ankomstortens betydelse. Om regionala skillnader i invandrades sysselsättning.

Jan Ekberg. — sida 41

Kapitel 3. Hur man lyckas med utrikeshandel – med invandringens hjälp.

Andreas Hatzigeorgiou— sida 61

Kapitel 4. Lärdomar från bemanningsbranschen.

Pernilla Andersson Joono och Eskil Wadensjö — sida 81

Kapitel 5. Köksingång till den svenska arbetsmarknaden? Om företagande bland personer med utländsk bakgrund.

Martin Klinthäll och Susanne Urban — sida 99

Kapitel 6. Invandringspolitik och utvandringslandets välfärd.

Per Lundborg — sida 119

Kapitel 7. Kvotflyktingars fördröjda framgång.

Mirjam Hagström och Pieter Bevelander — sida 139

Litteratur— sida 159

Intro. Inledning och sammanfattning.

Clara Sandelind är doktorand i statsvetenskap vid the University of Sheffield. Hon arbetade tidigare som samordnare för FORES migrationsprogram och drev sajten migrationsinfo.se.

Martin Ådahl är VD på FORES. Han grundade nyhetsmagasinet Fokus där han också var chefredaktör. Han har även varit senior economist på Riksbanken och utrikesredaktör på Finanstidningen.

Denna bok innehåller några av de många positiva exemplen på hur man kan lyckas med invandring som kartlagts av ledande forskare i Sverige.

I debatten glöms ofta bort hur väl invandring kan lyckas ekonomiskt och socialt. Trots att mätningar visar att många svenskar anser att invandring, i synnerhet flyktingmottagande, är moraliskt rätt, så tror många också att invandring med nödvändighet är något kostsamt, en börda som samhället måste bära för att upprätthålla vissa medmänskliga värden.

Det vi ofta inte känner till är att det mesta av forskningen tvärtom visar att invandring stärker tillväxt, jobbskapande och välfärd både bland de som redan bor i landet och de som anländer. Utvidgningarna av EU 2004 och 2007, som utgör ett naturligt experiment av fri rörlighet, är tydliga exempel på detta. Till exempel visade en utvärdering av EU-kommissionen att tillväxten ökade med 0,27 till 0,28 procent i hela EU-området som följd av rörligheten från de nya medlemsländerna.¹ För enskilda länder var effekten ännu större – till exempel i Storbritannien kunde 0,9 procent av tillväxten 2004 och 2005 tillskrivas den utökade fria rörligheten.² OECD:s senaste studie från 2010 av den internationella migrationen mellan länderna visade också att just migrationen stått för 39 procent av jobbskapandet.³

1. Europeiska Kommissionen (2008), »Konsekvenserna av den fria rörligheten för arbetstagare efter EU:s utvidgningar«, KOM(2008)765 slutlig, (SV)

2. Iakova, D. (2007), »The Macroeconomic Effects of Migration from the New European Union Member States to the United Kingdom«, IMF Working Paper 61

3. OECD (2010), »International Migration Outlook«, SOPEMI 2010

Det enkla skälet är att de som kommer ofta är i arbetsför ålder och kompletterar de som redan bor i landet, genom nya kunskaper, färdigheter och idéer, eller helt enkelt genom sin vilja att hugga in där ingen annan gör det. Det är en förklaring till att de flesta av världens ekonomiska framgångsexempel, från USA, Kanada och nyligen Irland, till Frankrike före de senaste decenniernas ekonomiska motgångar, varit stora invandringsnationer.

Men liksom alla tillgångar kräver invandringen ett genomtänkt förvaltande för att inte förslösas. Både för de människor som kommer hit och för samhället i stort är det avgörande att det snabbt går att bli självförsörjande genom arbete eller företagande. Det var det naturliga i Sverige för endast ett par decennier sedan och är det fortfarande för de flesta invandrare i Sverige. Invandrare spelar en självklar nyckelroll i många specialstyrken, till exempel är var fjärde svensk läkare utrikesfödd.

Men under 1980- och 1990-talen skapades ett glapp i sysselsättning mellan inrikes och utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden som aldrig riktigt täppts igen. Som flera av exemplen i denna bok belyser har detta inte med invandringen i sig själv att göra eller ens med dess omfattning, utan med hur den förvaltats – hur de människor som kommit till Sverige bemöts, inte minst av myndigheterna.

I denna antologi har tio av våra främsta forskare på området skrivit om hur man kan lyckas med invandring.

Boken försöker samla vad experterna vet om möjligheter och goda föredömen. Det är ofta spännande och oväntade exempel, som att invandring lyfter ex-

porten och att små landsbygdskommuner i mörkaste Småland lyckas få i stort sett varenda invandrad person i arbete. Som att irakier, som i andra delar av Sverige stängs utanför arbetsmarknaden, i just Järfälla lyckas göra mycket bättre ifrån sig. Som att bemanningsbranschen, genom att vara mindre försiktig med att pröva utlandsfödda ger dem en fot in på arbetsmarknaden där de får visa vad de går för. Eller att invandrarföretagare ger många svenskar deras första jobb.

Många av bidragen är nya rön. Martin Klinthäll och Susanne Urbans kärtläggning av företagare med utländsk bakgrund bygger till exempel på helt nya data som täcker hela den vuxna befolkningen.

En del av bidragen är redan känd forskning, men kommer tillbaka i uppdaterad tappning i denna antologi. Det gäller till exempel Benny Carlsons berättelse om de framgångsrika somalierna i Minneapolis, som först utgavs 2006. Det gäller också Jan Ekbergs studier av bosnier i Sverige och deras helt skilda öden beroende på vart i landet de hamnade.

Gemensamt är att de är högaktuella för den pågående debatten om invandringen i Sverige, där resonemang om kostnader och krav ofta skymmer den outnyttjade potentialen i invandringen.

Kapitel 1. Somalier i Minneapolis och andra goda historier

Vissa invandrargrupper utmärker sig alltså för att ha särskilt svag ställning på den svenska arbetsmarknaden, till dessa hör somalier och irakier. Men det behöver inte vara så. **Benny Carlson** visade redan 2006 i sin studie av somalierna i Minneapolis, Minnesota, att en grupp som förefaller »svårintegrerad« på vissa platser

kan göra mycket bra ifrån sig på andra.

I Minnesota hade somalierna sysselsättningsnivåer på 55–60 procent år 2007 – jämfört med 29 procent i Sverige. Till skillnad från Sverige driver många av somalierna i Minnesota, varav en stor del kvinnor, egna företag. Sådana skillnader ger vid handen att det är något i den svenska ankomstmiljön som till stor del skapar invandrargrupperns sämre jobbsituation. Carlsson söker möjliga förklaringar i de olika samhällssystem som präglar Sverige och USA. I USA ses etniska gemenskaper inte som utmanare till stat och kommun utan som värdefulla komplement. Det kan i Sverige finnas en övertro till att den offentliga sektorn är etniskt neutral, men för personer med helt annan bakgrund kan den te sig främmande med sitt språkbruk, byråkrati och attityd. Om etniska gemenskaper kan erbjuda några av de integrationstjänster den offentliga sektorn annars står för är det därför olyckligt om dessa ses som utmanare till svenska myndigheter.

En annan »god historia« handlar om irakier i Järfälla. Information om kommunens arbetskraftsbehov gjorde att dessa matchades bra mot olika flyktinggruppers kompetenser. Dels kom välutbildade irakier till Järfälla på grund av närheten till Stockholm och Uppsalas universitet, dels kom de som kunde erbjuda arbetskraft inom lager- och transportsektorn. Dessutom arbetade kommunen på ett okonventionellt sätt med informella nätverk för att introducera flyktingarna till samhället.

Dessa två framgångsexempel, tillsammans med ett tredje om bosnier i Emmabodas mycket goda arbetsmarknadsintegrering, gör det tydligt att miljön spelar stor roll för hur väl flyktingar lyckas slå sig in på ar-

betsmarknaden. Det existerar inga universallösningar, utan lyhördhet och flexibilitet är ledord. I somaliernas fall är det självorganisering som varit framgångsrecept, medan det i irakiernas och bosniernas fall förekommit en lyckad matchning av arbetsmarknadens behov och flyktingarnas kompetens.

Kapitel 2. Ankomstortens betydelse. Om regionala skillnader i invandrades sysselsättning

Hur sysselsättningen kan höjas bland flyktinginvandrare är temat för även detta kapitel. Enligt **Jan Ekberg** kan det sätt som svenska myndigheter tar emot flyktingar visa sig helt avgörande för deras framgång på arbetsmarknaden. Med rätt mottagande kan sysselsättningen bli mycket hög.

Ekberg fick möjlighet att göra jämförelser bland de bosnier som fick uppehållstillstånd 1993 och 1994 och som spreds ut av dåvarande Invandrarverket enligt den så kallade »Hela Sverige«-politiken. Därmed kunde han jämföra olika resultat av olika kommuners sätt att ta emot personer med samma bakgrund. Undersökningen visade på enorma skillnader: 1999, cirka fem år efter bosniernas ankomst till Sverige, skiljde sig sysselsättningen bland män från 37 procent i Malmö kommun till 90 procent i Småföretagardistriktet (Gnosjöområdet) i västra Småland.

Småföretagardistriktet/Gnosjöområdet lyfts av Ekberg fram som det stora föredömet på lyckad flyktingmottagning, med hög invandring och hög sysselsättning bland invandrarna, över 86 procent bland bosniska män och kvinnor. För hela den utrikes födda befolkningen finns ett liknande mönster. 2002 var 63 procent av invandrarna i förvärvsarbetsande ålder sys-

selsatta. I Småföretagardistriktet/Gnosjöområdet var siffran 78 procent och i Malmö kommun 48 procent.

Ekberg påminner också om att sysselsättningen bland invandrare inte alltid varit lägre än för den inhemskt födda befolkningen, utan fram till mitten av 1970-talet tvärtom var högre. I Malmö var till exempel sysselsättningen i stort sett densamma bland utrikes och inrikes födda fram till slutet på 70-talet.

Även när det gäller invandrares barn – så kallade andra generationens invandrare – har utvecklingen gått åt fel håll. De som fötts i Sverige på 40-, 50- och 60-talen har en god ställning på arbetsmarknaden, i vissa fall bättre än för personer med svensk bakgrund. De födda på 80-talet och med föräldrar födda utanför Europa ser dock ut att ha större svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden.

De regioner som uppvisar goda sysselsättningsciffror har generellt haft ett bra arbetsmarknadsläge, ett gott företagsklimat och ett välfungerande lokalt flyktingmottagande. Dessutom har arbetsmarknaden kunnat erbjuda jobb som inte krävt »Sverige-specifika«-kunskaper, till exempel inom tillverkningsindustrin.

Skulle alla delar av Sverige nå samma framgångar som de småländska småföretagarkommunerna skulle invandringen ge ett kraftigt tillskott till statskassan.

Kapitel 3. Hur man lyckas med utrikeshandel – med invandringens hjälp

Invandring kan också vara en ekonomisk tillgång genom ökad handel. I den globaliserade världsekonomin spelar traditionella handelshinder som tullar en allt mindre roll. Då får istället sådant som kulturskillnader, kunskap om lokal byråkrati och språk, så kallade »in-

formationsfriktioner», ökad betydelse. Sverige är ett litet exportberoende land som har mycket att vinna på att kunna överbrygga dessa hinder. **Andreas Hatzi-georgiou** visar att detta är möjligt genom bland annat invandring: en ökad invandring från ett specifikt land till Sverige med tio procent medför en ökad export till samma land med sex procent.

En faktor bakom den svenska utrikeshandelns starka tillväxt åren 2002–2007 är just att handelshinder som bygger på informationsfriktioner kunnat rivas med hjälp av invandrares kunskaper om olika kulturer. Invandrare utgör en resurs för företag genom att de känner till sådant som konsumenters preferenser och prismedvetenhet, affärskultur, regelsystem och inte minst språk.

Utöver denna kulturöverbryggande roll bidrar invandring också till handel med nya varor. Utrikesfödda sprider också kunskap om Sverige och genererar nya transnationella kontaktnät i länder och marknader med stor tillväxtpotential, som Mellanöstern och Afrika. Även i internationell forskning har invandringens positiva effekt på handel tydligt kunnat påvisas.

Kapitel 4. Lärdomar från bemanningsbranschen

Bemanningsföretagen har visat sig framgångsrika i att sysselsätta utrikesfödda. **Pernilla Andersson Joonä och Eskil Wadensjö** kan i sin forskning visa att invandrare som står längst från andra typer av arbeten på arbetsmarknaden är överrepresenterade bland de anställda inom bemanningsföretagen.

2005 var 12,2 procent av alla sysselsatta i bemanningsbranschen födda i ett icke-västligt land, mot en-

bart 6,9 procent bland övriga sysselsatta. Det verkar som att bemanningsbranschen lyckats undvika en del av den undervärdering av kompetens som finns på den övriga arbetsmarknaden, genom att inte haka upp sig på osvenska namn eller brytningar. Deras expertis på rekryteringar har lärt dem att bortse från ovidkommande faktorer.

Bemanningsbranschen tycks vara en av få verkligt effektiva vägar in på arbetsmarknaden för invandrare och skulle kunna tjäna som positiv förebild för andra rekryterare och för andra grupper med låg sysselsättning.

Kapitel 5. Köksingång till den svenska arbetsmarknaden? Om företagande bland personer med utländsk bakgrund

I en unik kartläggning av företagare i Sverige visar **Martin Klinthäll** och **Susanne Urban** hur invandrarers företagande fyller en nyckelroll på arbetsmarknaden. Invandrare driver inte bara oftare egna företag – dessa företag sysselsätter också i genomsnitt fler än företag drivna av personer med svensk bakgrund.

Invandrarföretag erbjuder ofta första ingången, »köksvägen in«, på arbetsmarknaden både för utlandsfödda och inhemskt födda. Totalt anställer invandrarföretag över 200 000 personer och bidrar med cirka 35 miljarder till Sveriges BNP. Kartläggningen visar att 5,9 procent av de förvärvsarbetande med svensk bakgrund var egenföretagare 2006, medan samma andel var 6,7 procent bland personer födda utomlands.

Arbetsgivare kan av olika skäl vara osäkra på vilken kompetens den invandrade har, vilket gör att de kan sortera bort invandrare bland ansökande eller

åtminstone inledningsvis ge dem lägre lön. Den invandrade själv kan dock till fullo värdera och utnyttja sin egen kompetens och kan därför vara mer benägen än svenskfödda att ta de risker egenföretagande innebär för att få utväxling på sina förmågor. Egenföretagande kan alltså fungera som en »snabbväg« in på arbetsmarknaden – en väg som även kan skapa jobb för andra som har svårt att ta sig in.

Företagare med utländsk bakgrund sysselsatte 2,13 personer per företagare 2006, medan medeltalet för de med svensk bakgrund var 1,65 personer per företagare. De med utländsk bakgrund har också större personalomsättning. Många svenskar, både svenskfödda och utlandsfödda, kommer därigenom få sitt första steg på arbetsmarknaden tack vare ett invandrarägt företag. Företagare med utländsk bakgrund återfinns också i serviceyrken där många »ingångsjobb« finns.

Samtidigt som de anställer fler är invandrarföretagen dock mindre lönsamma och växer inte lika ofta till storföretag, med en relativt sett lägre andel företagare i aktiebolag bland invandrare, 1,8 procent av förvärvsarbetande utrikesfödda mot 3,1 procent bland de med svensk bakgrund. Företagare med svensk bakgrund är relativt jämnt fördelade över olika branscher medan nästan en femtedel av alla företagare med utländsk bakgrund återfinns i restaurangbranschen.

Möjliga orsaker till att invandrare inte tar steget till aktiebolag kan vara invandrares sämre tillgång till banklån och företagsnätverk. Skulle detta »glastak« för invandrarföretagens tillväxt kunna spräckas skulle fördelarna kunna spridas till en vidare krets.

Kapitel 6. Invandringspolitik och utvandringslandets välfärd

Lyckad invandring betyder också att den är gynnsam för utvandringslandet. **Per Lundborg** har närmare studerat det omdiskuterade begreppet »brain-drain«, alltså när högutbildad arbetskraft från fattiga länder utvandrar till rikare länder som kan erbjuda mångdubb-lade löner.

Medan man tidigare sett detta som främst en stor belastning på fattiga länders utbildningssystem erbjuds nu en mer positiv bild. Eftersom den förväntade avkastningen på en utbildning i ett fattigt land blir mycket högre om det finns möjlighet att få ett högavlönat arbete i ett annat land, tenderar utbildningsnivån generellt i det fattigare landet att öka som en konsekvens av utvandringen. Dessutom sätts det en kvalitetsstämpel på en utbildning om den är gångbar även utomlands, vilket ytterligare kan stimulera framväxten av högkvalitativa utbildningstjänster i utvecklingsländer.

För mindre länder kan det fortfarande vara betygande om de måste utbilda inte bara den arbetskraft som behövs för att hålla sig med till exempel en kvalificerad läkarkår, utan även den som väljer att emigrera efter avslutad utbildning. Förutom effekten på utbildningsnivån finns det dock andra faktorer som, sammantaget, skulle kunna väga upp detta.

Remitteringar som skickas tillbaka till ursprungslandet av utvandrad arbetskraft har stor betydelse för många utvecklingsländers ekonomier och används bland annat till att finansiera barns skolgång, höja konsumtionsnivåerna och till att investera i företag. Dessutom finns en så kallad »diaspora-effekt« som kan

gynna handeln genom att företagskontakter knyts av de utvandrade i det nya landet och via kontakter i ursprungslandet, spegelbilden av den handelseffekt som diskuteras i kapitel 4.

Kapitel 7. Kvotflyktingars fördröjda framgång

Oavsett hur många asylsökande som kommer till Sverige har mellan 1 700 och 1 900 så kallade kvotflyktingar kommit varje år sedan 1950. Detta är flyktingar som på förhand valts ut av FN:s flyktingorgan UNHCR och Migrationsverket såsom antingen flyktingar eller skyddsbehövande. Det är en grupp som ofta framställs som att ha det extra svårt att ta sig in på arbetsmarknaden.

Till en början stämmer detta visserligen, men det finns ändå en positiv lärdom av kvotflyktingarnas situation då just dessa hämtar hem mest av gapet i systerställning mot inrikesfödda, mer än övriga tidigare asylsökande. Efter 16-20 år i landet har de helt kommit ikapp andra flyktinggrupper och detta gäller både kvinnor och män.

Mirjam Hagström och **Pieter Bevelander** ger ett antal möjliga förklaringar till varför kvotflyktingarna överlag till en början har ett sämre arbetsmarknadsläge än övriga tidigare asylsökande och anhöriga, när de till slut visar sig snabbare kunna öka sin systerställningsnivå. En förklaring är att det generellt är en grupp som har lägre utbildningsnivå och vissa har spenderat långa tider i flyktingläger.

Särskilt viktigt är dock att kvotflyktingar på förhand placeras ut i olika kommuner av Migrationsverket och att de har tenderat att hamna i kommuner som har högre arbetslöshet än genomsnittet i landet eftersom

dess kommuner ofta har lediga bostäder. Flyktingarna har då inte kunnat dra nytta av etniska nätverk. De flyktingar som själva valt sin bosättning bor ofta i närheten av landsmän vilket kan vara till stöd både för att vänja sig vid det nya samhället och för att få kontakter in på arbetsmarknaden.

Om större hänsyn togs till kvotflyktingars arbetsmarknadsbehov och egna önskemål vid bosättningen i Sverige skulle det kunna gå ännu snabbare för denna grupp att knappa in på grupper med bättre grundförutsättningar.

Ledtrådar för att lyckas

Några färdiga lösningar på hur invandringen ska lyckas bättre i Sverige serveras inte i den här boken, men mycket av forskningen pekar åt samma håll.

Redan idag bidrar invandring till Sveriges handel med omvärlden och kan dessutom, genom remitteringar och ökad förväntad avkastning på utbildning, öka välståndet i de utvecklingsländer varifrån invandrarna kommer.

Men den verkliga framgången vore om Sverige dessutom når samma höga sysselsättning och ekonomiska framgång för alla invandrare som i mönsterkommunerna i Småland och i Järfälla. För det krävs att vår arbetsmarknad och vårt samhälle är verkligt öppet för nykomlingar som vill bidra och bygga vårt land.

Denna antologi pekar ut några enkla lärdomar.

Mottagandet av flyktingar måste i långt högre grad fokusera tidigt på arbete, och att matcha invandrades kompetens med företags behov. Stat och kommun kan också i mycket högre grad utnyttja etniska nätverk för att arbetslösa invandrare ska få stöd av dem

med samma bakgrund som redan nått fram till jobb och karriär.

Detta är också vad FORES studie Från nyanländ till nyanställd, som tagits fram parallellt med denna antologi, pekar på. Den beskriver hur de kommuner i Småland som lyckats med integrationen haft nära samarbeten mellan kommun, näringsliv och civilsamhälle, med ett ständigt fokus på jobb.

Invandrarföretag kan också lyftas fram och prioriteras tydligare i sysselsättningspolitiken. Invandrarföretagare skapar ofta inte bara en väg in i jobb åt sig själva utan skapar en ingång för andra invandrare och för andra svenskar på arbetsmarknaden. Ett bra företagsklimat tycks särskilt avgörande för dem som saknar privilegierade kontakter med banker som har möjlighet att finansiera expansion. Det blir också avgörande att företagarnätverk aktivt öppnar upp sig för invandrarföretagare.

När kritik riktas mot bemanningsbranschen för att de går runt arbetsmarknadsregleringar får man inte glömma att de också går runt fördomar mot att anställa invandrare och ger dem en fot in på arbetsmarknaden. Stryps den kanalen, istället för att premieras, riskerar många invandrares potential att förlösas.

Om Sverige med sin åldrande befolkning i framtiden ska kunna konkurrera om utländsk arbetskraft måste vi lära av de goda exemplen. Annars kan frågan snart bli hur vi ska klara välfärden utan den arbetskrafts- och entreprenörskapsinjektion invandringen utgör för det svenska samhället.

Kapitel 1. Somalier i Minneapolis och andra goda historier

Benny Carlson är professor vid ekonomisk-historiska institutionen vid Lunds universitet. Hans studie Somalier i Minneapolis – en dynamisk affär publicerades ursprungligen 2006. Hans forskning är inriktad på ekonomisk och social idéhistoria, med betoning på idéspridning, ekonomisk politik, integrations- och mångfaldsfrågor.

Den som till äventyrs tror att integration rätt och slätt betyder ömsesidig anpassning mellan invandrade och infödda individer i ett land gör det lätt för sig. Om människor vore atomer, med lätt identifierbara egenskaper som kön, ålder, utbildning och yrke, som kan sväva fritt i en likformig nationell miljö, ja då behövde integrationsfrågan knappast vridas och vändas på i det oändliga. Men nu har invandrare olika kulturella bakgrunder och etniska tillhörigheter och infödda hör hemma i olika miljöer med varierande förutsättningar och traditioner. Detta är förstås självklarheter men frågan är om konsekvenserna av det självklara alltid beaktas. Låter det invecklat? Rätt uppfattat! Men kanske kan följande historier om hur invandrare med olika etnisk bakgrund på ett förhållandevis framgångsrikt sätt etablerat sig i olika miljöer få bilden att klarna något?

Somalier i Minneapolis

Vid slutet av 2010 beräknas antalet somalier i Sverige uppgå till 50 000, inberäknat barn och ungdomar födda i Sverige av somaliska föräldrar. Enbart under 2009 kom 7 000 somalier till landet. Somalierna utgör samtidigt sedan länge den invandrargrupp som har lägst sysselsättning. Andelen sysselsatta i åldern 20–64 år har under 2000-talet legat strax under 30 procent. Sysselsättningen för infödda svenskar har samtidigt legat runt 80 procent, för utrikes födda runt 65 och för utomeuropéer runt 50 procent. Somalierna utgör alltså den invandrargrupp som växer snabbast och har sämst fotfäste på arbetsmarknaden. Deras belägenhet kommer att pocka på uppmärksamhet ett bra tag framöver.

»Somalierhistorien« började för min del en alldeles

vanlig dag år 2003. Den presenterade sig i dörren till mitt arbetsrum i form av en ung man, Faisal Mussa, som ville skriva kandidatuppsats i ekonomisk historia och behövde en handledare. Han ville skriva om somaliernas situation i Sverige. När han råkade nämna att somaliernas tillvaro i Minneapolis, Minnesota, minsann var annorlunda – »a vibrant community« – uppmuntrade jag honom att ta reda på mer om saken. Tyvärr lyckades han inte få fram särskilt mycket information och hans uppsats – »Somalier i skymningsland« – kom att behandla somaliernas situation i Sverige.

Själv visste jag vid mötet med Mussa inte mycket om somalierna i Sverige eller i något annat land. Det var emellertid lätt att räkna ut att ett »scoop« låg och väntade om Mussas utsaga stämde. Om man kunde visa att en grupp invandrare som betraktas som »problematisks« i Sverige har lyckats bra i någon annan del av världen – till råga på allt en gammal svenskbygd – kunde kanske frågan »Vad har den här gruppen för problem?« formuleras om till »Vad har den här miljön för problem?« En sådan omformulering skulle kunna bidra till att minska stigmatiseringen av en utsatt grupp och till en diskussion om vilka justeringar i flyktingmottagning och behandling av invandrare som är tänkbara i svensk miljö.

Första steget blev att vittja nätet på information om somalierna i Minnesota – fångsten blev mager. Nästa steg blev att hitta en sponsor. Att söka projekt pengar hos ett forskningsråd var det förstås inte tal om och sonderingar hos etablerade tankesmedjor gav inget napp. Till sist fick jag av en slump kontakt med Fredrik Rakar och Mathias Blob som just startat tanke-smedjan Zufi i Malmö. Dessa unga entreprenörer

tände omedelbart på idén och ville gärna finansiera en utflykt till Minneapolis och tryckningen av en skrift.

Hösten 2005 besökte jag Minneapolis och intervjuade med hjälp av en klok och lågmäld »guide«, Said Mohamed, en rad företrädare för den somaliska gruppen, inte minst företagare. Det som gjorde störst intryck var den optimism och emellanåt halsbrytande framåtanda som präglade dessa människor. »Livet i Amerika är hårt men bra – om du bara har en dröm kan du genomföra den«, förklarade en kvinnlig butiksägare. »Man kan bli vad man vill – den lägsta av de lägsta eller den högsta av de högsta«, konstaterade en manlig restaurangägare och tillade: »Ingen försöker krossa ens drömmar.« Yttranden av det slaget var vanliga. Många somalier omfattade uppenbarligen »den amerikanska drömmen«.

Arbete och företagande

De siffror som gick att få fram bestyrkte intervjupersonernas berättelser om att de hade skaffat sig fotfäste i Minnesota. Andelen sysselsatta i åldern 20-64 år kunde enligt folkräkningen år 2000 uppskattas till 55 – 60 procent. Sysselsättningen bland somalier i Minnesota var alltså ungefär dubbelt så hög som i Sverige i början av 2000-talet. Dessa siffror har fortsatt att ligga på samma nivåer. År 2007 var sysselsättningen bland somalier i Sverige 29 procent och i Minnesota och för övrigt hela USA (enligt American Community Survey) densamma som år 2000.

Antalet somaliska företagare i Minnesota uppskat-

tades år 2005 till 800 och en stor del är kvinnor.¹ Antalet i Sverige är betydligt mera blygsamt, ca 170 år 2007, varav enbart 29 kvinnor. Då ska man visserligen ha i åtanke att antalet företagare i Sverige mångdubb-lats sedan sekelskiftet 2000 och att antalet somalier troligen är större – hur stort är det visserligen ingen som riktigt vet – i Minnesota än i Sverige. Med tanke på att företagande är en av få utvägar till arbete och självförsörjning som står till buds för somalier i Sverige kan man emellertid tycka att det borde vara betydligt livligare. Somalierna är den invandrargrupp i Sverige som inte bara uppvisar lägst andel sysselsatta utan också lägst andel företagare. År 2007 var omkring 2 procent av männen i åldern 25-64 år företagare och bland kvinnorna var andelen försumbar. Genomsnittet i landet ligger (inklusive så kallade kombinatörer som är både löneanställda och företagare) för män på 20 och för kvinnor på 10 procent. Även om incitamenten för att starta »levebrödsföretag« borde vara kraftiga är det troligen svårt att gå direkt till företagande utan att först ha passerat rutan arbete.

Bok, turné och hypoteser

Den lilla bok som kom ut av besöket i Minnesota – Somalier i Minneapolis – en dynamisk affär – blev ganska uppmärksammasad, särskilt med tanke på att den utgavs av en liten tankesmedja utan marknadsförings-

1. Detta enligt beräkningar vid nyföretagarcentret African Development Center.

resurser.² Snart började vi – Rakar, Blob, Johan Walter från Migrationsverket och jag själv³ – umgå med planer på att följa upp boken med en turné. Den genomfördes under en vecka hösten 2007 med tre gäster från Minneapolis – Hussein Samatar, ledare för nyföretagarcentret African Development Center (ADC), hans unga projektkoordinator Nimo Farah och Robert Lilligren, vice ordförande i Minneapolis City Council – och seminarier och möten med politiker, tjänstemän och somalier i Lund, Roskilde, Göteborg, Malmö och Stockholm.

Under besöket i Minneapolis och turnén i Sverige utkristalliserades en bild av några förhållanden som skulle kunna förklara skillnaderna i sysselsättning och företagande mellan Minnesota och Sverige. Några bestämda påståenden kan knappast levereras i ett sådant

2. Carlsson, B. (2006), Somalier i Minneapolis – en dynamisk affär, Malmö: ZUFI. Boken fick en flygande start genom att Per T. Ohlsson ägnade den en hel söndagskrönika i *Sydsvenskan*. Av andra arbeten om somaliernas situation i Norden vill jag nämna följande: Antropologen Christina Bækkelund Jagd lade 2007 fram en avhandling om somalierna i Danmark (Bækkelund Jagd, C. (2007), *Medborger eller modborger? Dansksomaliers kamp for at opbygge en meningsfuld tillværelse i det danske samfund – gennem et arbejde*, Köpenhamn: Institut for Antropologi) som visade hur somaliernas självkänsla och framtidstro ofta krossas av handläggare och massmedier. Den norske TV-journalisten Gerhard Hølskog jämförde 2008 invandrarnas – bl.a. somaliernas – situation i USA och Norge (Hølskog, G. (2008), *Invandrerens supermakt: Hva Norge kan lære av USAs suksess*, Oslo: Kagge Forlag), en jämförelse som inte utföll till Norges fördel. Charlotte Melander presenterade 2009 en avhandling i socialt arbete, (Melander, C. (2009), *Inom transnationella och lokala sociala världar: Om sociala stödutbyten och försörjningsstrategier bland svensksomalier*, Göteborg: Institutionen för socialt arbete), som undersöker somaliers strategier för försörjning och socialt stöd inom egna nätverk och i förhållande till välfärdsstaten. Nationalekonomerna Anders Bornhäll och Hans Westerberg publicerade 2009 en rapport (Bornhäll, A. och H. Westerberg (2009), *Fattigdomsfällan slår igen: Somalier i utanförskap i Sverige*, Stockholm: Timbro) med avstamp i situationen för somalier i Östergötland.

3. Även Abdillahi Jama från Somalia International Rehabilitation Centre (SIRC) deltog med tanke på att turnén skulle inledas i samband med den årliga Afrikas horn-konferensen i Lund.

sammanhang; det rör sig närmast om hypoteser.

Vilka är då dessa hypoteser? Att det kanske sker en självselektering så att företagsamma flyktingar i större utsträckning söker sig till USA än till ett land som Sverige med dess mer generösa socialpolitik. Att arbetsmarknadsläget i Sverige (som halkat ner i en bank-, valuta- och arbetslöshetskris) var svårt när den somaliska flyktingströmmen tog fart i början av 1990-talet. Att Minnesota har en längre invandrings-inklusive flyktinginvandringstradition. Att man i Minnesota talar ett världsspråk men i Sverige ett tungomål som just ingen invandrare behärskar före ankomst. Att trösklarna till arbetsmarknaden är lägre i USA i och med att det finns fler enkla och lågavlönade servicejobb och att det just i Minnesota funnits gott om jobb i bl.a. livsmedelsindustrin. Att det förmodligen är lättare att driva företag i USA. Att den somaliska gruppen till följd av alla dessa omständigheter snabbt blev större och mer koncentrerad i Minnesota än i Sverige och därmed kom att utgöra en större marknad för etniskt företagande.

Denna marknad är mycket påtaglig inte bara i form av somaliska butiker längs gatorna utan också genom somaliska köpcenter som rymmer hundratals små butiker som förser den somaliska befolkningen med varor och tjänster.

Myndigheter och gemenskaper

De faktorer som emellertid oftast kom att figurera i diskussionerna med och om somaliamerikanerna – och som kanske också vid en jämförelse av olika samhällssystem är mest intressanta – handlar om myn-

digheternas respektive invandrargruppens ansvar och manöverutrymme.

I USA spelar staten som bekant inte samma dominerande roll som i Sverige och det sociala skydds nätet är bristfälligt. Det skapar å ena sidan otrygghet men å andra sidan starka drivkrafter för självförsörjning och innebär att olika grupper av inte minst invandrare organiserar sig för att tillgodose sina egna behov. Minnesota är en av de delstater i USA som är mest genomsyrad av icke vinstdrivande organisationer. De lokala myndigheterna betonar i linje härmed att de måste vara lyhörda och beredda att reagera på minoritetsgruppernas önskemål. Det talas ofta om att myndigheterna inte kan lösa grupper och individers problem, men väl bidra till att lösa dem, inte minst genom att agera hävstång och med finansiella insatser bana väg för andra finansiärer (banker, företag, stiftelser).

Somalierna i Minnesota har bildat en etnisk gemenskap (community) på en begränsad yta (främst i Minneapolis) och man kan därmed tala om en etnisk enklav. De har sina organisationer och företag som sörjer för den egna gruppens behov på livets många områden. Politiker i Minneapolis som nämnde Lilligren har beskrivit somalierna där som »organisationstokiga« – vilket med tanke på sönderfallet i deras hemland kan verka paradoxalt – och säger sig uppmuntra dem att agera kollektivt och lära sig »navigera systemet«.

I Sverige ses etniska gemenskaper närmast som hotfulla utmanare till stat och kommun. Att de uppfattas på det viset kan nog förklaras med att den svenska offentliga sektorn är en slags etnisk gemenskap eftersom folkhemsbygget från början syftade till att sörja för sociala behov hos en i huvudsak etniskt homo-

gen befolkning. I våra dagar betraktar många svenskar – inte minst politiker och administratörer – den offentliga sektorn som en neutral apparat utan etniska förtecken. Men för en del invandrare finns tecknen där – attityder, förväntningar, regler, språkbruk, formulär etc – och de ryggas tillbaka. Kan man alls förvänta sig att invandrare från länder där klan, släkt eller familj spelar en avgörande roll i individens liv – och där staten kanske är despot (Leviatan) eller har brutit samman (anarki) – snabbt och enkelt ska ställa om sina vanor och känslor och inordna sig i det i internationell jämförelse unika svenska samspelet mellan individ och stat?

I USA uppfattas etniska gemenskaper som naturliga komplement eller alternativ till den offentliga apparaten. USA har alltid överflödat av sådana gemenskaper. Åsikterna går i och för sig även där i sår om huruvida de leder till snabbare integration eller till ett på lång sikt mer etniskt splittrat samhälle. Det finns gott om exempel som pekar i olika riktningar.

I huvudsak blev mina slutsatser av allt detta att vissa grupper kan behöva utrymme för ekonomisk och social självorganisering och att myndigheterna kan bistå dem genom att agera »hävstång«, exempelvis genom att bidra till finansiering av viss infrastruktur, t.ex. billiga affärslokaler i etniska eller multietniska köpcenter.⁴

Själv fick jag agera »hävstång« eller katalysator genom att hjälpa till att arrangera dialogmöten mellan somaliamerikaner och svenskamerikaner i Minnea-

4. I vissa svenska kommuner – Malmö, Göteborg, Eskilstuna, Södertälje och Västerås – pågår planering för sådana köpcenter.

polis. Mötena tillkom på initiativ av American Swedish Institute (ASI) och samarrangerades av ASI och ADC.⁵ De sedan länge väletablerade svenskamerikana sträckte ut handen mot nykomlingarna från Somalia inte av medlidande utan därför att man räknar med att de kommer att spela en ekonomiskt och politiskt betydelsefull roll i delstaten framöver.⁶

Uppslag till nedslag

»Somalierhistorien« gav uppslag till ett par nedslag bland andra invandrargrupper i olika miljöer. Man behöver ju inte nödvändigtvis gå över ån – eller Atlanten – efter vatten. Även inom ett land som Sverige lyckas olika invandrargrupper olika väl på arbetsmarknaden i olika regioner och kommuner och frågan är varför: beror framgång eller motgång på egenskaper hos de individer som utgör gruppen (»karaktistika« som ålder, utbildning, yrkeserfarenhet, tid i landet), på nätverk och strategier inom gruppen eller på förhållanden i den lokala miljön (näringslivsstruktur, flyktningmottagning, arbetsmarknadspolitik, bostadsbestånd)?

Inom ramen för ett delprojekt⁷ inom Svenska Kommunförbundets forskningsprogram »Kommunerna, invandrarna och integrationen« gjorde jag 2006-07 ett

5. Se Glover, K. (2009), »An unusual get-together: Swedish and Somali Minnesotans explore common link«, Minn.Post.com. Initiativtagare var ASI:s William Beyer och planeringen genomfördes av honom och ADC:s Hussein Samatar.

6. Återbesöken i Minnesota gav också tillfälle till intervjuer med somaliska journalister som arbetar ideellt »i gemenskapens tjänst«.

7. Projektet »Flyktningars chanser att få jobb – vad betyder lokala arbetsmarknader och lokala nätverk« tillsammans med Christer Lundh och Pieter Bevelander.

par nedslag av typen »positiva exempel«. Det handlade om Järfälla kommun, där flera invandrargrupper uppvisat exceptionellt hög sysselsättning, och Emmaboda, där bosnier funnit sig ovanligt väl tillrätta.

Irakier i Järfälla

I Järfälla kommun uppvisade några år in på 2000-talet flera flyktinggrupper, bl.a. irakier, den högsta sysselsättningen i landet. Någon enkel förklaring stod naturligtvis inte att finna, särskilt som Järfälla är en relativt stor kommun med över 60 000 invånare och kraftig in- och utpendling till arbete.

De irakiska flyktingarna utgör inte en grupp som har lätt att organisera sig; de är snarare utbildningsmässigt, socialt, religiöst och politiskt splittrade. Det finns några intressanta skillnader mellan irakierna i Järfälla och irakierna i hela Sverige. De förra har betydligt högre utbildning och längre tid i landet. Om man ser till dem som har sysselsättning återfinns en större andel i privat sektor i Järfälla än i landet. Någon större skillnad i andelen egenföretagare bland de sysselsatta framträder inte men om man räknar på samtliga (alltså även icke sysselsatta) blir andelen egenföretagare bland männen betydligt större i Järfälla än i landet. En mindre andel av irakierna i Järfälla arbetar inom några av de yrken som är vanligast i landet – vård och omsorg samt städning – medan en större andel av männen arbetar inom andra vanliga yrken som lagerarbetare och fordonsförare.

Eftersom flera grupper låg väl till på arbetsmarknaden måste man rikta intresset mer mot miljön än mot grupperna och några kvalificerade hypoteser om »mil-

jöfaktorer« lät sig också formuleras. De första irakierna slog sig ner i Järfälla på förslag av Invandrarverket, som ansåg att kommunen låg bra till för välutbildade flyktinginvandrare på grund av närheten till universiteten i Stockholm och Uppsala. Det finns i Järfälla gott om arbetsgivare i behov av den typ av arbetskraft som vissa flyktinginvandrargrupper kan erbjuda, exempelvis lager- och transportverksamhet, och förhållandevis många irakier fick också jobb i sådana verksamheter. Flyktingmottagning och introduktionsverksamhet var tidigt ute med individualisering av introduktionen och självförsörjning som ett tydligt mål. Ett antal nyckelpersoner inom kommun och arbetsförmedling hade arbetat länge i Järfälla men bytt positioner och undgått att fastna i byråkratiska rutiner. De kunde använda sina under lång tid uppbyggda nätverk för att arbeta informellt och okonventionellt. Inte minst gällde detta den lilla staben för näringsliv och arbetsmarknad, under ledning av den legendariske Lars-Göran Lerne (numera pensionerad), som var något av spindeln i nätet. Samverkan var ett framträdande drag: samverkan inom kommunen, mellan myndigheter, med föreningslivet och näringslivet. Bostadsmarknaden kan också ha haft betydelse eftersom det inte är någon särskild status förknippad med att bo i Järfälla och det finns en boendekarriärstege som är jämförelsevis möjlig att klättra på för invandrare.

I fallet med Järfälla visade det sig alltså att utöver goda förutsättningar i fråga om näringsliv och bostadsmarknad så har en flexibel och uppfinningsrik aktivitet från myndigheternas sida spelat stor roll för kommunens topplacering vad gäller invandrares samsättning.

Bosnier i Emmaboda

I fallet med bosnierna i Emmaboda var det betydligt lättare att dra tydliga slutsatser, inte minst som kommunen med sina 10 000 invånare är förhållandevis överskådlig. De bosniska flyktinginvandrarna har normalt gymnasial yrkesutbildning och gedigen yrkeserfarenhet från hemlandet. De passar som hand i handske i de sydsmländska metall-, trä-, glas- och stenindustrierna. De uppvisade från början initiativförmåga och stark vilja att snabbt komma i arbete och bli självförsörjande.

Bosnierna förefaller överlag, till skillnad från många andra invandrare, inte ha något emot att bo i en mindre kommun; åtminstone har många bosnier som kommit till mindre kommuner i Småland tenderat att stanna kvar. De sökte sig i och för sig inte aktivt till just Emmaboda, utan dirigerades dit därför att där fanns jobb och bostäder. Men väl där ansträngde de sig för att passa in i samhället och skapa kontaktytor genom föreningsliv och idrott. Via kontakter och egna initiativ fick några bosnier arbete och blev en snabbt uppskattad arbetskraft bland bygdens arbetsgivare.

Bosnierna har – enkelt uttryckt och till skillnad från somalierna – varit vana vid att ha med myndigheter att göra och vid att arbeta i traditionell tillverkningsindustri. Eftersom de var förhållandevis många och fick stora delar av sina familjer med sig kunde de bygga upp en trygg tillvaro i sin nya miljö. De har emellertid inte haft behov av att organisera sig och skapa en egen etnisk ekonomi. Solskenshistorien om bosnierna i Emmaboda fick sin symboliska bekräftelse 2007 när en kommunanställd bosnier utsågs till »årets Karl-Oskar«.

Många vägar till integration

De här kortfattat redovisade historierna utgör bara tre av ett närmast oändligt potentiellt antal exempel på hur invandrare med olika etniska eller nationella bakgrunder kan slå sig fram i olika miljöer. Somalierna i Minneapolis har i hög grad organiserat sig som en etnisk gemenskap och fått begränsat men lyhört stöd från myndigheterna. Invandrarna (irakier m.fl.) i Järfälla har haft god hjälp av uppfinningsrika och obyråkratiska myndigheter. Bosnierna i Emmaboda har från början passat väl in i sin nya miljö och i huvudsak kunnat etablera sig av egen kraft men utan att bilda någon egentlig etnisk gemenskap.

Den allmänna slutsats som låter sig dras utifrån dessa historier torde vara att man bör vara försiktig med att staka ut »den enda vägens politik« på integrationsområdet. Det finns många vägar till integration eller, för den delen, om man väljer att berätta dåliga historier, till segregation. I vissa fall (somalierna i Minneapolis) är det kanske lyckligast om människor får utrymme för självorganisering i miljöer som de själva finner fruktbara. I andra fall (irakierna i Järfälla och bosnierna i Emmaboda) verkar ett avgörande moment ha varit information om de miljöer i vilka människorna utifrån sina utbildningar, yrkeserfarenheter och boendevanor kan tänkas passa in. Lyhördhet och flexibilitet, för att återkoppla till ett par nyckelord i de goda historierna, torde rent allmänt vara att rekommendera.

Kapitel 2. Ankomstortens betydelse. Om regionala skillnader i invandrares sysselsättning.

Jan Ekberg är professor i nationalekonomi och verksam vid Centrum för arbetsmarknadspolitisk forskning (CAFO), Linnéuniversitetet. Han är vice ordförande i forskarämnekollegiet i nationalekonomi och har arbetat som referee till flera internationella ekonomiska tidsskrifter. Utöver invandrares ställning på den svenska arbetsmarknaden forskar han om de nationalekonomiska och demografiska effekterna av efterkrigstidens invandring.

En av de stora frågorna om invandring är den internationella migrationens orsaker och dess politiska, kulturella, ekonomiska och sociala effekter. Även Sverige har i hög grad berörts av dessa befolkningsomflyttningar. Ännu 1940 var endast cirka en procent av Sveriges befolkning född utomlands. Andelen har därefter kontinuerligt ökat och uppgår numera till mer än 14 procent eller cirka 1,3 miljoner individer.¹ Dessutom finns en växande grupp personer födda i Sverige med en eller båda föräldrar födda utomlands. För närvarande uppgår gruppen till nästan en miljon individer.² Mer än hälften har en förälder född i Sverige. Den stora andelen beror på att många i den tidiga invandringen bildade familj först sedan man bosatt sig i Sverige. I senare invandring är andelen mindre.

Invandringens struktur har förändrats starkt. Efter flyktinginvandringen under slutet av andra världskriget förändrades invandringen till att i huvudsak bli en arbetskraftsinvandring från Europa. Denna invandringsvåg pågick fram till mitten av 1970-talet. Därefter övergick invandringen alltmer till att bli en flykting- och anhöriginvandring. Det är en invandring som fortfarande pågår. Invandrarna i denna invandringsvåg har ofta utomeuropeiskt ursprung.

Ekonomiska effekter av invandring beror i huvudsak av två omständigheter. Den ena är invandrarnas ålderssammansättning. Den andra är i vilken utsträckning invandrarna och deras ättlingar födda i Sverige integreras på arbetsmarknaden. Speciellt i sistnämnda avseende har det skett stora förändringar. Under

1. SCB (2009a), Statistisk årsbok 2009, Stockholm: Norstedts.

2. SCB (2009b), Speciellt upparbetad forskningsdata, Stockholm.

1950-, 1960- och 1970-talen hade invandrarna en god ställning på svensk arbetsmarknad. Periodvis var deras sysselsättningsgrad till och med högre än i den infödda befolkningen. Från omkring 1980 har invandrarnas arbetsmarknadsläge blivit allt sämre. Detta har skett trots att invandrare som anlänt efter 1980 i genomsnitt är mer välutbildade än tidigare invandrare och att det finns en integrationspolitisk målsättning om att invandrare (även flyktingar) skall integreras på arbetsmarknaden i ungefär samma utsträckning som infödda. En viss återhämtning har visserligen skett under 2000-talet men fortfarande är sysselsättningsgraden väsentligt lägre och arbetslösheten väsentligt högre bland utrikes födda jämfört med infödda. Bilden är dock inte helt dystert. Det finns stora regionala skillnader inom Sverige liksom mellan olika invandrargrupper. En översikt över utvecklingen under efterkrigstiden finns i Ekberg (2009).³ Den svagare arbetsmarknaden för utrikes födda har gjort att integrationsfrågan har fått allt större uppmärksamhet. Frågan blev en av de stora i valrörelsen år 2002.

Invandrarernas ålderssammansättning skiljer sig vid invandringsögonblicket kraftigt ifrån den infödda befolkningens. Internationell migration är i stor utsträckning en fråga för personer i yngre och vanligtvis förvärvsarbetande åldrar. Detta gäller både under perioder med arbetskraftsinvandring och med flyktinginvandring och visas av följande exempel: År 1970 kulminerade arbetskraftsinvandringen till Sverige. Det året anlände drygt 77 000 invandrare. Andelen

3. Ekberg, J. (2009), »Invandringen och de offentliga finanserna«, Rapport 2009:3 ESO, Stockholm: Fritzes.

65 år och äldre var endast drygt en procent.⁴ År 2004 bestod invandring i stor utsträckning av flyktingar och anhöriga. Antalet invandrare det året var drygt 64 000. Andelen 65 år och äldre var drygt två procent.⁵ Som jämförelse kan nämnas att motsvarande andel är nästan 18 procent i Sveriges nuvarande befolkning.

Visserligen åldras efterhand även invandrarna men eftersom det också föds fler barn i Sverige på grund av invandringen så kommer det befolkningstillskott som uppkommer även på mycket lång sikt att ha en mer gynnsam ålderssammansättning än den befolkning som vi skulle ha haft utan invandring. Ekonomiska effekter av invandring som till exempel effekter på arbetsutbud, produktion, anspråk på och bidrag till offentlig sektor är beroende av storlek och köns- samt ålderssammansättning på det befolkningstillskott som invandringen ger upphov till samt i vilken utsträckning individerna i befolkningstillskottet integreras på arbetsmarknaden. Det finns några beräkningar av befolkningstillskottet som uppkommit på grund av efterkrigstidens invandring till Sverige. SCB beräknade 1972 att befolkningstillskottet år 1970 uppgick till högst 653 000 individer varav drygt tre procent var 65 år och däröver.⁶ Gruppen växte snabbt. 2004 uppskattade SCB antalet till cirka 1,8 miljoner individer vid ingången av 2004 varav cirka nio procent var 65 år och äldre.⁷ Det befolkningstillskott som uppkom-

4. SCB (1972a), Statistisk årsbok 1972, Stockholm: Norstedts.

5. SCB (2006), Statistisk årsbok 2006, Stockholm: Norstedts.

6. SCB (1972b), »Den utrikes omflyttningen och dess betydelse för Sveriges befolkningsutveckling«, Information i prognosfrågor 1972:14, Stockholm.

7. SCB (2004), »Efterkrigstidens invandring och utvandring«, Demografiska Rapporter 2002:2.

mit genom efterkrigstidens invandring har således hela tiden varit väsentligt yngre än den befolkning som vi skulle ha haft utan denna invandring. Så kommer att vara fallet även framöver även om invandringen helt skulle upphöra. Det uppkomna befolkningstillskottet blir aldrig äldre än den befolkning som vi skulle ha haft utan invandring.

Exempel på lyckad integration

Regionala skillnader

Samtidigt som sysselsättningsgraden bland utrikes födda har försämrats har allt större regionala skillnader uppkommit i gruppens arbetsmarknadsläge. Det finns regioner med ett bra sysselsättningsläge för invandrare samtidigt som det finns andra regioner där invandrare har mycket låg sysselsättningsgrad. Västra Småland är ett exempel på det förstnämnda. Malmö-Landskrona regionen är ett exempel på det sistnämnda. För infödda är de regionala skillnaderna i sysselsättningsgrad väsentligt mindre. Fram till slutet av 1970-talet var också de regionala skillnaderna i invandrarernas sysselsättningsgrad tämligen små.⁸ I exempelvis Malmö var vid slutet av 1970-talet sysselsättningsgraden bland utrikes födda på ungefär samma nivå som bland inrikes födda. Invandrare som anlände på 1950-, 1960- och 1970-talet flyttade till regioner med möjligheter till arbete.⁹ En bidragande förklaring till den under se-

8. Ekberg, J. (1983), »Inkomsteffekter av invandring«, Doktorsavhandling i nationalekonomi, Lund Economic Studies 27.

9. Wadensjö, E. (1973), »Immigration och samhällsekonomi«, Doktorsavhandling i nationalekonomi, Lund Economic Studies 8.

nare tid uppkomna situationen är troligen Hela Sverige-strategin som var en strategi för utplacering av flyktingar, men som medförde att många placerades i kommuner med lediga lägenheter men med små möjligheter till arbete. Hela Sverige strategin användes främst under perioden mitten av 1980-talet till mitten av 1990-talet, men inslag av denna har även förekommit därefter. Edin, Fredriksson och Åslund samt Åslund och Rooth visade att strategin varit negativ för flyktingars möjligheter på arbetsmarknaden.¹⁰ Dessutom har strukturella förändringar i svensk ekonomi förmodligen ökat kraven på Sverige-specifika kunskaper för att komma in på arbetsmarknaden. Kraven på sådana kunskaper kan antas bli större vid stigande tjänsteinnehåll i produktion. Vidare har sannolikt risken för diskriminering ökat på grund av invandringens ändrade sammansättning.

De nutida regionala skillnaderna kan illustreras med vad som framkommit i ett forskningsprojekt vid Centrum för arbetsmarknadspolitisk forskning (CAFO) vid Växjö universitet. I projektet följdes bosnier som fick uppehållstillstånd i Sverige under 1993 och 1994. Gruppen bestod av nästan 48 000 individer som spreds ut till 250 av landets 289 kommuner. Många av kommunerna finns i Norrlands inland och i Bergslagen det vill säga i områden med en svag arbetsmarknad. I övrigt kan nämnas att regioner som tog emot stora grupper bosnier är Göteborg och Malmö samt det så

10. Edin, P.-A., P. Fredriksson och O. Åslund (2004), »Settlement policies and economic success of immigrants«, *Journal of Population Economics* 17 (1), s. 133-155; Åslund, O. Och D-O. Roth (2007), »Do when and where matter? Initial labor market conditions and immigrant earnings«, *Economic Journal* 117 (518), s. 422-448.

kallade småföretagsdistriktet i västra Småland (Gnosjö, Gislaved, Vaggeryd och Värnamo). I förhållande till sin folkmängd tog småföretagsdistriktet emot flest bosnier. Andelen av befolkningen var där 1,1 procent. I Göteborg var andelen 0,8 procent och i Malmö 1,0 procent. Riksgenomsnittet var 0,5 procent. Stockholm låg på 0,3 procent, alltså under riksgenomsnittet.

Småföretagsdistriktet, Göteborg och Malmö har också tidigare haft stor invandring. Det gäller också Stockholm. Andelen utrikes födda i befolkningen är hög i dessa områden och ligger klart över riksgenomsnittet. Enligt Statistiska centralbyråns befolkningsstatistik var 2009 andelen utrikes födda i småföretagsdistriktet 16 procent med högst andel i Gnosjö med nästan 20 procent. I Stockholm och Göteborg var respektive andel drygt 21 procent. I Malmö var andelen drygt 29 procent.

Hur invandrare integreras på arbetsmarknaden under de första åren i landet har stor betydelse för de fortsatta möjligheterna på arbetsmarknaden.¹¹ God integration under denna period tenderar att ge god integration i fortsättningen medan det omvända gäller vid svag integration under de första åren. I tabell 1 visas andelen förvärvsarbetande 1999 i ålder 20-59 år i några olika områden, alltså 5-6 år efter att bosnierna som deltagit i forskningsprojektet fått uppehållstillstånd. Det framkommer extrema skillnader. Variationen bland män är mellan 37 och 90 procent och bland kvinnor mellan 28 procent och 80 procent. I småföretagsdistriktet är sysselsättningsgraden till och

11. Rooth, D-O. (1999), »Refugee immigrants in Sweden: Educational investment and labour market integration«, Doktorsavhandling i nationalekonomi, Lund Economic Studies 84.

med klart högre än för den infödda befolkningen i riket i genomsnitt. Inom småföretagsdistriktet finns vissa mindre skillnader. Högst sysselsättningsgrad har Gnosjö där sysselsättningsgraden överstiger 90 procent för bosniska män och 85 procent för bosniska kvinnor. Mycket låg sysselsättningsgrad föreligger i Malmö kommun och Göteborgs kommun samt i en del glesbygdregioner som Värmlands län och Väster-norrlands län. Det kan också nämnas att vårt material visar att förvärvsarbetande bosnier i småföretagsdi-striktet också har höga årsarbetsinkomster. Det tyder på högre frekvens heltids- och helårsarbetande bland förvärvsarbetande bosnier i småföretagsdistriktet än bland bosnier i övriga landet. De regionala skillnaderna i Bosniernas sysselsättningsläge är således troligen än större än vad tabellen visar.¹²

I småföretagsdistriktet finns ett bra sysselsättningsläge inte enbart för bosnier utan även för andra invand-rare. I tabell 2 finns uppgifter för hela gruppen utrikes födda avseende år 2002.¹³

12. De regionala skillnaderna kan också uttryckas med hjälp av varia-tionskoefficienten. Sysselsättningsgraden i Sveriges län har använts vid beräkningen. Det framgår att de länsvisa variationerna i bosniernas sysselsättningsgrad är väsentligt större än för infödda. För infödda i hela riket är variationskoefficienten 4.7 för män och 3,0 för kvinnor. Motsva-rande för bosnier i hela riket är 15.0 och 17.8 det vill säga cirka 3 gånger respektive 6 gånger så högt.

13. Uppgifterna är hämtade från SCBs inkopak avseende ålder 20-64 år. I detta register definieras förvärvsarbetande något annorlunda än i sysselsättningsregistret men för jämförelser mellan grupperna spelar detta mindre roll. I inkopak definieras en person som förvärvsarbetande om denne under året haft en arbetsinkomst på minst ett basbelopp. Det hade varit önskvärt med uppgifter senare än 2002, men tyvärr har SCB efter 2002 inte redovisat utrikes födda i inkopak (tabell Sam INV).

Tabell 1. Andel förvärvsarbetande 1999 i procent i ålder 20-59 år. Bosnier som fick uppehållstillstånd 1993 och 1994.

Bosnier i:	Män	Kvinnor	Båda kön
Småföretagsdistriktet	90	80	86
Stockholms kommun	61	54	58
Göteborgs kommun	45	35	40
Malmö kommun	37	28	32
Värmlands län	47	36	41
Västernorrlands län	55	44	49
Bosnier i hela riket	59	45	52
Infödda i hela riket	81	77	79

Källa. SCB Sysselsättningsregistret, bearbetning av sysselsättningsregistret

Tabell 2. Andel förvärvsarbetande 2002 i procent i ålder 20-64 år.

Utrikes födda i:	Män	Kvinnor	Båda kön
Småföretagsdistriktet	83	74	78
Stockholms kommun	64	62	63
Göteborgs kommun	58	55	56
Malmö kommun	49	47	48
Utrikes födda i hela riket	65	61	63
Infödda i hela riket	84	82	83

Källa. SCB Inkopak Tabell 1 Sam O och Sam INV

Tabellen visar på samma mönster som tabell 1. Stora regionala skillnader föreligger. Småföretagsdistriktet har högst i sysselsättningsgrad och Malmö lägst. Inom småföretagsdistriktet ligger även i detta fall Gnosjö högst. Bland utrikes födda män i ålder 20-64 år var andelen förvärvsarbetande 86 procent i Gnosjö. Motsvarande bland utrikes födda kvinnor var drygt 75 procent.

Flera förklaringar kan finnas till de observerade skillnaderna. En är regionala skillnader i allmänt arbetsmarknadsläge. Sysselsättningsläget har varit bra i småföretagsdistriktet även under 1990-talets lågkonjunktur medan arbetslösheten varit hög i exempelvis Malmöområdet. Det finns rimligen fler förklaringar. Arbetsmarknaden har varit god även i Stockholms-

området. Ändå har bosniernas integration på arbetsmarknaden i Stockholm varit mycket sämre än i småföretagsdistriktet. Ytterligare en förklaring kan vara näringslivsstrukturen. Småföretagsdistriktet utmärks av småskalig industriproduktion medan exempelvis Stockholmsregionen har produktion med högt kunskapsinnehåll. Kravet på goda »Sverigespecifika« kunskaper (exempelvis i svenska språket) för att få tillträde till arbetsmarknaden kan således antas vara större i Stockholm.

Beräkningar som vi gjort visar dock att de båda nämnda omständigheterna inte är tillräckliga som förklaring av skillnaderna. Utan ytterligare undersökningar kan man enbart ha hypoteser om andra omständigheter. En är att det finns något i arbetsmarknadens funktionssätt i småföretagsdistriktet som underlättar skapandet av kontakt mellan arbetssökande och arbetsgivare. Studier av företagskultur, sociala kontaktnät och informationsspridning i småföretagsdistriktet tyder på korta beslutsgångar som ofta sker i informella nätverk.¹⁴ I de informella nätverken finns också en närkontakt mellan offentliga myndigheter och det privata näringslivet, vilket kan förväntas skapa effektivitet i lokalt mottagande och introduktion av flyktingar på arbetsmarknaden.¹⁵

14. Johannisson, B. och B-Å. Gustavsson (1983), Småföretagande på småort. Nätverksstrategier i informationssamhället, Centrum för småföretagsutveckling: Högskolan i Växjö.

15. Rosenqvist, F. (2010), »Från nyanländ till nyanställd: så kan flyktingmottagandet bli bättre«, FORES studie 2010:2

Födda i Sverige med invandrade föräldrar

Frågan om invandrares långsiktiga integration på arbetsmarknaden gäller också invandrarnas barn födda i Sverige. Ibland benämns dessa andragenerationsinvandrare. Gruppen är i snabbt växande. Vi vet inte så mycket om regionala skillnader men vi har information om olika delgrupper beroende på föräldrarnas födelseland. Även här finns exempel på både god och svag arbetsmarknadsintegration. För vår räkning har Statistiska Centralbyrån tagit fram uppgifter för år 2006 avseende sysselsättningsgrad och arbetsinkomster. Låt oss i fortsättningen benämna invandrares barn födda i Sverige för infödda med invandrarbakgrund.

I tabell 3 och 4 finns uppgifter om sysselsättningsgrad. Det framgår stora skillnader mellan olika delgrupper. Det är framförallt infödda med bakgrund utom Europa som har låg andel förvärvsarbetande i lägre åldersklasser. De som befinner sig i åldern 20-24 år föddes i början eller mitten av 1980-talet och är således barn till de utomeuropeiska invandrare som då eller strax innan börjat komma. Även Rooth och Ekberg fann att för denna grupp föreligger signifikant högre arbetslöshet än för infödda med båda föräldrar födda i Sverige.¹⁶ Även infödda med bakgrund Väst-europa och Östeuropa har låg andel förvärvsarbetande i ålder 20-24 år. Förklaringen är dock en annan. Studien av Rooth och Ekberg fann endast en obetydligt förhöjd arbetslöshet i den gruppen, vilket torde förklaras med att många befinner sig i högre utbildning. Eriksson och Jonsson samt nämnda Rooth och Ek-

16. Rooth, D-O. och J. Ekberg (2003), »Unemployment and earnings for second generation immigrants – ethnic background and parent composition«, *Journal of Population Economics* 16 (3), s. 787-814.

Tabell 3. Andel förvärvsarbetande i procent.
År 2006. Män.

Ålder	Infödda med båda föräldrar födda i Sverige	Infödda med minst en förälder född utomlands				
		Norden	Väst-europa	Öst-europa	Syd-europa	Utom-Europa
20–24 år	66	61	58	51	56	49
25–34 år	85	79	81	75	75	70
35–44 år	91	86	88	87	82	86
45–54 år	88	84	86	86	82	83
55–64 år	75	73	74	76	71	71
Antal	2041473	135656	31958	16982	25771	22734

Tabell 4. Andel förvärvsarbetande i procent.
År 2006. Kvinnor.

Ålder	Infödda med båda föräldrar födda i Sverige	Infödda med minst en förälder född utomlands				
		Norden	Väst-europa	Öst-europa	Syd-europa	Utom-Europa
20–24 år	62	60	53	50	55	49
25–34 år	81	76	75	72	71	69
35–44 år	87	83	85	85	79	82
45–54 år	86	83	85	85	82	83
55–64 år	72	70	71	71	68	70
Antal	1957315	129324	29873	16257	23855	21431

Anm tabell 3 och 4: Inom åldersklassen 55-64 år finns skillnader mellan grupperna i ålderssammansättning vilket har viss påverkan vid jämförelse av andelen förvärvsarbetande. Åldersstandardisering har därför gjorts inom åldersklassen.

Källa: Statistiska Centralbyrån uttag från RAMs.

berg fann att utbildningsnivån i gruppen är högre än bland infödda med båda föräldrarna födda i Sverige. I åldersklasserna över 30 år ligger andelen förvärvsarbetsför infödda med bakgrund Västeuropa och Östeuropa nära de nivåer som gäller för infödda med båda föräldrar födda i Sverige.¹⁷ Detsamma gäller för infödda med bakgrund i övriga Norden (det vill säga Norden utom Sverige).

Vilka länder som ingår i respektive grupp framgår av appendix.

I tabell 5 och 6 visas årsarbetsinkomsten för dem som 2006 hade arbetsinkomst. Inkomsten uttrycks i index och för infödda med båda föräldrar födda i Sverige är index i varje åldersklass satt till 100. Om index för infödda med minst en förälder född utomlands exempelvis är 107 så är arbetsinkomsten 7 procent högre än för inrikes födda med båda föräldrar födda i Sverige. Skulle index exempelvis vara 89 är arbetsinkomsten 11 procent lägre. Det framgår mycket stora skillnader dels mellan olika grupper men också mellan åldersklasser. I åldersklassen 20-24 år har individer med bakgrund övriga Norden högst inkomster. De relativt lägre inkomsterna i samma åldersklass för dem med annan invandrarbakgrund har troligen varierande förklaringar. För dem med bakgrund Västeuropa och Östeuropa är förklaringen troligen densamma som ovan nämnda. En stor andel befinner sig i utbildning. En del av dessa kan antas kombinera tiden i utbildning med deltids/säsongarbete. För individer med bakgrund Sydeuropa och utomeuropa är förklaringen

17. Eriksson, R. och J. Jonsson (1993), »Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre utbildning«, SOU 1993:85, Stockholm: Fritzes.

Tabell 5. Index för arbetsinkomst för de med arbetsinkomst under 2006. Män.

Ålder	Infödda med båda föräldrar födda i Sverige	Infödda med minst en förälder född utomlands				
		Norden	Väst-europa	Öst-europa	Syd-europa	Utom-Europa
20–24 år	100	103	89	80	89	73
25–34 år	100	95	102	99	90	85
35–44 år	100	94	107	114	94	103
45–54 år	100	95	113	112	104	107
55–64 år	100	97	110	108	116	111
Antal	1858892	120845	29014	14998	22178	19177

Tabell 6. Index för arbetsinkomst för de med arbetsinkomst under 2006. Kvinnor.

Ålder	Infödda med båda föräldrar födda i Sverige	Infödda med minst en förälder född utomlands				
		Norden	Väst-europa	Öst-europa	Syd-europa	Utom-Europa
20–24 år	100	102	91	88	97	84
25–34 år	100	95	101	103	94	92
35–44 år	100	97	104	112	97	104
45–54 år	100	97	105	106	108	102
55–64 år	100	98	105	106	105	105
Antal	1758616	116296	27065	14400	20888	18544

Anm tabell 5 och 6: Inom åldersklassen 55-64 år finns skillnader mellan grupperna i ålderssammansättning vilket har viss påverkan vid jämförelse mellan grupperna. Åldersstandardisering har därför gjorts inom åldersklassen.

Källa: Statistiska Centralbyrån uttag från inkomstregistret.

sannolikt istället svårigheter att komma in på arbetsmarknaden vilket medför perioder av arbetslöshet under året. Data visar att för dessa båda grupper har de med båda föräldrar som invandrat lägre arbetsinkomst än då en förälder är infödd.

Förbättringar sker när vi förflyttar oss uppåt i åldersklasserna. Från 35 års åldern är arbetsinkomsterna högre för både män och kvinnor för flertalet av grupperna med invandrarbakgrund jämfört med infödda med båda föräldrarna födda i Sverige. Våra data visar att detta gäller både i det fall då båda föräldrarna invandrat och i det fall då en förälder är infödd. Dessa individer är födda i Sverige på 1940, 1950 och 1960-talen. Vi vet att detta var under en period då också deras föräldrar integrerades väl på arbetsmarknaden. Även Rooth och Ekberg fann en tydlig koppling i integration på arbetsmarknaden mellan invandrare och deras barn.¹⁸ Kanske något förvånande är de höga arbetsinkomsterna i ålder 45 år och uppåt för personer med bakgrund Sydeuropa och utomeuropa. Förmodligen speglar detta god utbildning. I dessa åldersklasser är dock antalet individer litet med bakgrund Sydeuropa och utomeuropa. Invandringen från utomeuropa var under 1940 och 1950-talen till betydande del en invandring från USA. Karaktären på den invandringen var således annorlunda än den invandring från utomeuropa som kom igång från slutet av 1970-talet.

Bland infödda med invandrarbakgrund har det över tid skett en kraftig förändring i gruppens sammansättning. Andelen med utomeuropeisk bakgrund var under lång tid mycket låg men har under senare

18. Rooth, D-O och J. Ekberg (2003), »Unemployment«.

årtionden varit i stigande. I förvärvsarbetande åldrar finns de dock ännu så länge främst i ålder 20-30 år. I åldrarna därunder finns det numera en stor grupp med utomeuropeisk bakgrund som under de närmaste årtiondena kommer att söka sig ut på arbetsmarknaden. Det finns anledning fundera över hur svensk arbetsmarknad bör förbereda sig.

Avslutning

Stora regionala skillnader finns i ställning på arbetsmarknaden för utrikes födda. Exempel på en region med lyckosam integration på arbetsmarknaden är det så kallade småföretagsdistriktet i Västra Småland. Förklaringar som kan finnas är regionala skillnader i allmänt arbetsmarknadsläge, i näringslivsstruktur, i arbetsmarknadens funktionssätt och i lokalt flyktingmottagande. Vi har också funnit att stora grupper andragenerationsinvandrare - personer födda i Sverige med utrikes födda föräldrar - har en god position på arbetsmarknaden. De som numera är 40 år och däröver föddes på 1940-, 1950- och 1960-talen och har i de flesta åldersklasser högre inkomster än infödda med båda föräldrar födda i Sverige. Detta gäller både för män och kvinnor och både om båda föräldrarna är invandrare eller om en av föräldrarna är infödd. Sysselsättningsgraden ligger på ungefär samma nivå som för infödda med båda föräldrar födda i Sverige. Vi vet att invandrare (föräldrarna) som kom på 1940, 1950 och 1960-talen också kom väl in på arbetsmarknaden. De som nu är mellan 20-30 år föddes på 1980-talet. Speciellt för dem i denna åldersklass med bakgrund i länder utomeuropa föreligger svårigheter på arbetsmark-

naden. Gruppen har både låg andel förvärvsarbete och låga arbetsinkomster. Vi vet att deras föräldrar också har haft svårt att komma in på arbetsmarknaden. Eftersom det finns kopplingar över generationer bland invandrarna hur man lyckas på arbetsmarknaden blir det långsiktiga utfallet av integrationspolitiken starkt beroende av hur lyckosam integrationen blir för utrikes födda.

Appendix

Norden omfattar: Danmark, Finland, Island och Norge.

Västeuropa omfattar: Belgien, Frankrike, Irland, Luxemburg, Nederländerna, Schweiz, Tyskland och Österrike.

Östeuropa omfattar: Bulgarien, Estland, Lettland, Litauen, Moldavien, Polen, Rumänien, Slovakien, Slovenien, Tjeckien och Tjeckoslovakien.

Sydeuropa omfattar: Albanien, Bosnien-Herzegovina, Grekland, Italien, Jugoslavien, Kroatien, Makedonien, Monaco, Portugal, Serbien-Montenegro, Spanien och Turkiet.

Utomeuropa omfattar: Övriga länder.

Kapitel 3. Hur man lyckas med utrikeshandel – med invandringens hjälp

Andreas Hatzigeorgiou är internationell handelsekonom vid Utrikesdepartementet. Han leder projektet Kosmopolit som syftar till att öka utrikeshandeln genom att ta tillvara utlandsfödda företagares kompetens. Han har tidigare varit verksam vid Världsbanken och vid University of Michigan i USA.

Sverige är ett litet land i en globaliserad världsekonomi. Landets välstånd har till stor del byggts upp av handelsutbytet med andra länder. Sveriges export uppgår idag till ungefär hälften av bruttonationalprodukten. Aldrig tidigare har Sveriges ekonomi varit så exportorienterad som idag.

Hindren för internationell handel har fallit i takt med globaliseringen, allt lägre tullar på utländska varor samt genom fortsatta regelförenklingar riktade mot utrikeshandel. Detta har i sin tur bidragit till en allt mer integrerad världsekonomi, vilket idag underlättar för många utvecklingsländer att med utrikeshandelns hjälp uppnå tillväxt och ett ökat välstånd.

Trots denna utveckling medför internationell handel fortfarande betydande kostnader. När traditionella handelshinder minskar i betydelse blir andra typer av handelshinder viktigare. Samtidigt innebär globaliseringen nya utmaningar för små och öppna ekonomier som Sverige. Produktionen blir alltmer fokuserad på framställning av varor med hög förädlingsgrad och ekonomin blir alltmer tjänstebaserad. Detta förändrar förutsättningarna för handel med andra länder, då avancerade varor och tjänster påverkas annorlunda av olika typer av handelshinder än de varor som Sverige historiskt exporterat.

Ny forskning visar att invandringen är särskilt aktuell i kontexten för hur länder som Sverige kan möta de utmaningar som utrikeshandeln idag står inför. Detta är nödvändigt för att lyckas i en alltmer konkurrensutsatt och ekonomiskt integrerad världsekonomi. Syftet med detta kapitel är främst att belysa invandringens betydelse för handel mellan länder.

Den internationella handelns växande betydelse

Under efterkrigstiden exploderade den internationella handeln. Efter andra världskriget inleddes en lång period av kraftigt ökat handelsutbyte. Mellan 1950 och 1973 växte Västeuropas varuexport i genomsnitt med åtta procent årligen. Varuexporten växte således snabbare än ekonomierna i allmänhet.¹ Exporten växte även betydligt i andra delar av världen under denna period, närmare tio procent per år i Asien och omkring fem procent per år i Afrika.

Som ett resultat av tillväxten i utrikeshandeln har länders beroende av utlandsmarknader ökat markant. För Västeuropa fyrdubblades exportens andel av BNP mellan åren 1870 och 1998. För den globala ekonomin i stort steg motsvarande siffra från 4,6 procent 1870 till 17,2 procent 1998.

Sverige har följt med i denna utveckling. Landets exportorientering har utvecklats i en anmärkningsvärd fart under hela efterkrigstiden. Exportens andel av BNP ökade med 20 procentenheter på mindre än 20 år. Sveriges ekonomi är sålunda kraftigt fokuserad på export och import, även i jämförelse med andra liknande industriländer. Världens ekonomier i allmänhet och Sverige i synnerhet har på så vis aldrig tidigare varit så beroende av den globala handelsutvecklingen.

1. Maddison, A. (2001), *The World Economy: A Millennial Perspective*, Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

Världen – tillplattad, alltjämt knagglig

Skatter och andra avgifter på utländska varor var särskilt vanliga under 1900-talets första hälft. Efter andra världskriget bildades dock en liberal ordning som kom att lägga grunden för olika institutioner med syfte att stödja ekonomisk öppenhet. Några av dessa institutioner var Världsbanken, Internationella valutafonden och inte minst GATT, föregångaren till världshandelsorganisationen WTO.

Inom ramen för dessa institutioners arbetsområden togs viktiga initiativ för att eliminera och sänka olika handelshinder. Globala förhandlingsavtal resulterade i kraftigt sänkta tullar, särskilt på industrivaror. Som ett resultat har den genomsnittligt tillämpade tullnivån för industrivaror fallit med 75 procent från andra världskrigets slut till idag. Tullnivån för industrivaror i världens utvecklade länder föll än mer och ligger idag på omkring 5,5 procent. Tullarna för jordbruksvaror har också sjunkit betydligt sedan andra världskriget, men är generellt sett högre än för industrivaror, både i rika och fattiga länder.²

Utvecklingsländer omfattas i allmänhet av högre tullnivåer. Men trenden är ändå tydlig: de politiskt motiverade handelsbarriärerna har sedan länge varit på nedgång. Utvecklingsländernas genomsnittligt tillämpade tullnivå har sänkts från närmare 29 procent 1981 till 9,8 procent 2007.

Men om tullarna fallit så dramatiskt de senaste decennierna, hur kommer det sig att handeln mellan länder fortfarande är mycket lägre än inom länder? Vilka

2. UNCTAD:s TRAINS-databas, http://r0.unctad.org/trains_new/database.shtm.

hinder hämmar den internationella handeln idag?

Svaret är att nya handelshinder har uppkommit samt att handelns natur förändrats så att andra typer av hinder blivit allt viktigare.

Idag uppstår handelshindren i allt större utsträckning bortom nationsgränser. Dessa hinder existerar i form av olika lagar, regleringar och normer som försvårar för utrikeshandeln. Mellan åren 1995 och 2001 tredubblades exempelvis antalet kända sanitära och fytosanitära åtgärder. Dessa utgör ofta, både i rika och fattiga länder, hinder för företag som vill etablera sig på marknaden.

Andra handelshinder inom länder omfattar komplicerade regleringar och krånglig byråkrati. Dessa kan leda till att företag som vill handla med länder som omfattas av just sådana handelshinder kan förlora sin konkurrensfördel. Handel uteblir därmed inte på grund av att inhemska företag erbjuder bättre och billigare varor, utan helt enkelt eftersom det är alltför invecklat och kostsamt för utlandsbaserade företag att ge sig in på marknaden.

Antalet byråkratiska hinder kan skilja sig rejält mellan olika regioner och grupper av länder. Enligt Världsbanken krävs i genomsnitt fem dokument för att importera en vara till ett typiskt OECD-land. Det tar ungefär elva dagar i genomsnitt för produkten att komma in på marknaden. För länder i Sydasiens krävs emellertid i genomsnitt nio dokument för att få tillstånd att importera en vara och det tar en månad att föra in varan på marknaden.³

3. Världsbankens »Doing Business«-databas, <http://www.doingbusiness.org>.

Ju längre världens länder går mot att eliminera tullar och andra gränsbetingade hinder, desto större betydelse får andra typer av handelshinder som uppstår bortom nationsgränser.

Den ökade betydelsen av dessa handelshinder innebär en särskild utmaning för exportorienterade länder som Sverige. Anledningen är att vedertagna metoder för att eliminera handelshinder – med målet att uppnå marknadstillträde för landets egna företag – inte biter på barriärer av typen »informationsfriktioner«.

Företag som vill exportera eller importera måste betala betydande fasta kostnader för att bli kvitt dessa informationsfriktioner. De måste förse sig med både generell handelskompetens och specifik kunskap om utlandsmarknaden i fråga.

Språk och kulturskillnader leder till ytterligare informationsfriktioner. De leder dessutom ofta till att översättare och tolkar måste anlitas när det väl blir läge för kontraktsskrivande, eller vid andra viktiga milstolpar i affärsprocessen.

Handel mellan länder med olika språk blir därför ofta dyrare än handel mellan länder med samma språk.⁴ Kulturskillnader leder ofta till kostnader som – om än svåra att kvantifiera – kan hämma export och import. Kulturskillnader uppkommer exempelvis av bristande förståelse för konsumenter med annan kultur, deras preferenser och tendens att följa särskilda traditioner.

Religionen är ett sådant exempel, där studier visar att länder med olika religioner har lägre utbyte av

4. Melitz, J. (2008), »Language and Foreign Trade«, *European Economic Review* 52, s. 667-699.

varor och tjänster än länder vars befolkningar delar religion.⁵

Hur kan invandring gynna handel mellan länder?

Utvecklingen med sjunkande formella handelshinder, såsom tullar och kvoter, gör att ett annat av globaliseringsens viktiga fenomen – migrationen – blir högaktuell när man diskuterar utmaningar och lösningar för utrikeshandeln.

Hur kan invandring påverka handelskostnader och utrikeshandel? Genom vilka kanaler kan invandringen inverka på utrikeshandeln?

De potentiella kanalerna är många, men till de viktigaste hör kulturöverbryggande, transnationella nätverk, främjande av varor och tjänster mellan nya hemländer och födelseländer samt ökad ekonomisk tillväxt.

Kulturöverbryggande

Många informationsfriktioner kan elimineras med hjälp av kunskaper om kultur, historia, politik och sociala normer. Sådana kunskaper kan vara lättare att tillägna sig genom socialisering in i ett visst samhälle, exempelvis genom att bo en längre tid i ett främmande land.

Det är alltså både svårt och dyrt för företag att handla med länder vilkas affärskultur, språk, regelsystem och institutioner skiljer sig från det egna landets. Yt-

5. Helble, M. (2007), »Is God Good for Trade?«, *Kyklos* 60, s. 385-413.

terligare ett problem är att dessa investeringar är lands-specifika och kan sällan återanvändas för att uppnå tillträde till nya marknader.

Utlandsfödda med kunskaper om sina födelseländer, såsom kännedom om människorna och deras preferenser, om deras prismedvetenhet och benägenhet att följa trender, kan utgöra en resurs för företag och bidra till att sänka eller eliminera informationshinder. På så sätt skulle utlandsfödda med dessa kunskaper alltså kunna underlätta önskat marknadstillträde.

Förtroendeskapande genom nätverk

Affärer har större chans att realiseras om parterna – säljaren och köparen – hyser ömsesidig respekt och har förtroende för varandra. Förtroende vilar ofta på gemensam bakgrund och delade erfarenheter. Men förtroende kan även uppstå genom att parterna ingår i samma nätverk. Ett nätverk kan fungera som en förtroendegarant för dess medlemmar, och som ett forum för smidig informationsspridning. Informationsfriktioner inom nätverken – även över nationsgränser – blir helt enkelt mindre besvärande än utanför nätverken.

När romarriket delades på 400-talet e. Kr. kollapsade också det system av institutioner som under århundraden legat till grund för en betydande handel mellan rikets olika provinser. I brist på formella regler och normer och under trycket av växande konflikter mellan etniska grupper, underminerades många förtroendefulla relationer – och handel försvårades. Med hjälp av de nätverk som judiska handelsmän hade byggt upp under årens lopp kunde dock en viss nivå

av handelsutbyte upprätthållas. De judiska handelsmännen var beresta och kände till de enskilda enklavernas olika kulturer och normer. Förtroendet mellan nätverksmedlemmarna höll tillbaka informationsfriktionerna och gynnade handelsutbytet.⁶

Ett annat exempel är handeln mellan Orienten och Europa under 1000-talet, som trots korståg och andra omfattande konflikter i vissa fall frodades med hjälp av de transnationella nätverk som muslimska handelsmän under årens lopp hade byggt upp.

I modern tid bekräftar sammanslutningar av utlandskineser i USA att transnationella nätverk och förtroende är viktigt för utrikeshandel. USA:s kraftigt expanderande handel med Kina under de senaste decennierna är delvis ett resultat av utlandskinesernas affärsnätverk och deras kopplingar med Kina.⁷

Handelsfrämjande

Globaliseringen har skapat utmaningar för enskilda stater. Särskilt små stater har genom globaliseringen fått det svårare att påverka sin ekonomiska och finansiella utveckling. Enskilda nationer behöver därför anpassa sig till dessa nya förhållanden för att uppnå sina ekonomiska mål. Globaliseringen har sålunda förstärkt betydelsen av internationell ekonomisk diplomati, särskilt vad gäller rika länders förmåga att främja sin

6. Greif, A. (1989), »Reputation and Coalitions in Medieval Trade: Evidence on the Maghribi Traders«, *The Journal of Economic History* 49, s. 857-882.

7. Rauch, J. och V. Trindade (2002), »Ethnic Chinese Networks in International Trade«, *Review of Economics and statistics* 84, s. 116-130.

handel med utvecklingsländer, där marknader generellt är mindre transparenta och fungerar sämre.⁸

I Sveriges fall utgör ekonomins exportberoende i kombination med landets ringa storlek en betydande utmaning. Bilden av Sverige på många viktiga marknader, särskilt i de snabbt växande ekonomierna i Asien, är ofta otydlig. Kunskapen om Sverige i Mellanöstern och Nordafrika är låg. Dessutom är Sverige-bilden där mer negativ än på andra ställen i världen. På en sju-siffrig skala får Sveriges kännedom och anseende endast 2,6 i denna region och rankas därmed näst sist bland elva länder, efter exempelvis Schweiz och Nederländerna.⁹

Det finns ett positivt samband mellan hur känt ett land är i olika delar av världen och hur väl landets företag förmår exportera till dessa länder. En procents ökning av ett lands offentliga budget för främjande utomlands kan leda till 0,6-1 procents mer export per capita i genomsnitt.¹⁰

Det är med andra ord naturligt att länder i allt större utsträckning satsar på att främja sin bild utomlands. En tydligare och mer positiv bild i utlandet förbättrar förutsättningarna för företag att lyckas med etablering och försäljning på främmande marknader.

Svenskar med utländsk bakgrund kan förbättra Sverige-bilden genom att bättra på den allmänna känne-

8. Afman, E. och M. Maurel (2009), »Diplomatic Relations and Trade Re-orientation in Transition Countries«, i *The Gravity Model in International Trade: Advances and Applications*, S. Brakman och P. Van Bergeijk. New York: Cambridge University Press.

9. SI (2009), *Sverige-bilden 2009*, Svenska institutet.

10. Lederman, D., M. Olarreaga och L. Payton (2010), »Export Promotion Agencies: Do They Work?«, *Journal of Development Economics*, 91, s. 257-265.

domen om Sverige i invandrarnas tidigare hemland. Invandringen kan sålunda öka utrikeshandeln dels genom främjandet av nya idéer, synsätt och smaker, dels genom att bilden av Sverige främjas i de utlandsföddas tidigare hemländer. På så vis fungerar invandringen som ett komplement till länders direkta främjande av sig själva utomlands.

Tillväxt genom influenser och nya idéer

Ekonomisk tillväxt är ett resultat av en rad olika faktorer, vilka inte sällan är beroende av varandra. Ekonomisk teori postulerar emellertid att invandringen generellt har en positiv inverkan på mottagarlandets ekonomi och på den globala ekonomin i stort.¹¹ Även om teorierna vilar på en del starka antaganden har många av slutsatserna bekräftats av empirisk forskning.¹²

Utrikeshandel är delvis en produkt av ett lands ekonomiska tillväxt eftersom stigande inkomster och högre sysselsättning bidrar till mer utrikeshandel. Migrationen bidrar därför, genom sitt bidrag till ekonomisk tillväxt och högre inkomstnivåer, indirekt till ökningen av både export och import.

Migration till och från Sverige har historiskt haft betydelse för landets ekonomiska utveckling. Många av dem som lade grunden till den svenska industria-

11. Borjas, G. (1995), »The Economic Benefits from Immigration«, *Journal of Economic Perspectives* 9, s. 3-22.

12. Moses, J. och B. Letnes. (2004), »The Economic Costs to International Labor Restrictions: Revisiting the Empirical Discussion«, *World Development* 32, s. 1609-1626.

liseringen var invandrare. Åtskilliga framgångsrika industrier och företag byggdes upp med hjälp av nya idéer som invandrarna förde med sig hit. Vallonerna är kända för att under 1600-talet ha gett Sverige den unika kvalitetsprodukten vallonsmidet, holländska invandrare gjorde en viktig insats under 1700-talet för att utveckla den svenska finpapperstillverkningen och Sveriges äldsta existerande verkstadsindustri grundades 1822 av Daniel Fraser från Skottland. Listan kan göras längre.

Genom att positivt bidra till den svenska näringsens utveckling kunde således invandrarna hjälpa den svenska exportnäringsen.

Invandring leder till ökad utrikeshandel

Flera empiriska studier styrker att invandringen ökar utrikeshandeln. Bevisen sträcker sig från små länder till grupper av stora och utvecklade ekonomier.¹³

För Sveriges del är det viktigt att konstatera att både utrikeshandeln och invandringen ökat de senaste åren. Sveriges import uppgick 2002 till 66,5 miljarder USD. Exporten uppgick till 82 miljarder USD. Fem år senare uppgick importen till 150 miljarder USD och exporten till 166 miljarder USD. Det totala anta-

13. De flesta av dessa studier utnyttjar ekonometrisk metod för att empiriskt utvärdera och kvantifiera sambandet mellan å ena sidan invandring, å andra sidan ökad handel mellan invandrarnas nya och gamla hemländer. Metoden kontrollerar i allmänhet för faktorer som utöver invandring kan förklara bilaterala handelsmönster, såsom länders befolkningsstorlek och ekonomi. Det är också viktigt att kontrollera för andra landspecifika faktorer, såsom geografisk belägenhet och länders ekonomiska öppenhet gentemot omvärlden, deras företagsklimat samt korruptionsnivå. Därigenom söker dessa studier att fastställa i vilken utsträckning just invandringen förklarar olika nivåer av handel mellan länder.

let invandrare ökade med ungefär 230 000 personer.

Antalet utlandsfödda från Asien ökade under perioden 2002-2007 med 80 procent, samtidigt som exporten ökade med 85 procent och importen med 174 procent. Antalet personer födda i länder på den amerikanska kontinenten ökade under samma period med 11 procent, samtidigt som exporten till dessa länder ökade med 51 procent och importen med 70 procent. Vad gäller personer födda i Afrika ökade antalet med 40 procent, samtidigt som exporten till Afrika mer än fördubblades och importen ökade med 71 procent.

Studier visar att utlandsfödda i Sverige inverkar positivt på landets utrikeshandel.¹⁴ Invandringen tycks influera mer på handelsutbytet mellan Sverige och andra länder än traditionellt viktiga faktorer kopplade till partnerländerns geografiska, historia, kultur, ekonomi och institutioner. Antalet utlandsfödda har generellt visat sig vara den enskilt största positiva faktorn bakom den svenska utrikeshandeln åren 2002-2007. Tio procent fler utlandsfödda var sammankopplat med i genomsnitt omkring sex procent mer export och närmare nio procent mer import under denna period.

Det har också visat sig att utlandsfödda i Sverige har en starkare effekt på exporten av så kallade »differentierade varor« jämfört med »homogena varor«. Den tidigare kategorin består i allmänhet av högt förädlade varor som konsumenter betraktar som unika beroende på faktorer såsom ursprung, märke eller tillverkningsprocess. Eftersom marknaden differentierar

14. Hatzigeorgiou, A. (2009), »Migration och handel uppmuntrar invandring utrikeshandel?«, Ekonomisk debatt 37, s. 23-36; Hatzigeorgiou, A. (2010a), »Does Migration increase Foreign Trade? Evidence from Sweden«, Journal of Economic Integration 25, s. 376-402.

varorna som unika blir resultatet att priserna skiljer sig åt mellan enskilda produkter.

Insikten om att utlandsfödda ökar exporten mer för differentierade än för homogena varor bekräftar att invandringen verkar positivt på handeln genom att sänka informationsfriktioner mellan länder samt genom att uppmuntra förtroende mellan köpare och säljare. Brist på specifik information vad gäller kvalitet, märke och ursprung är givetvis handelshämmande för exempelvis elektronik- och maskinvaror. Beträffande basprodukter är motsvarande information mindre viktigt. Därför antyder den starkare kopplingen mellan invandring och handel med differentierade varor att utlandsfödda förbättrar informationsflödet mellan länder samt ökar förtroendet i affärstransaktioner.

Liknande bevis existerar för andra länder än Sverige. USA, en av världens främsta magneter för invandring, har utgjort ett naturligt studieobjekt i forskningen. Landet grundades på ett stort inflöde av människor födda i andra länder. Den tidiga massutvandringen från Europa till USA gav 1900-talet epitetet »migrationens gyllene tidsålder«. Andelen invandrare i USA uppgick i början av 1800-talet till tio procent. Redan år 1911 hade andelen första generationens utlandsfödda stigit till 15 procent av den totala befolkningen.¹⁵ Under modern tid har landet fortsatt vara en viktig destination för stora grupper av utvandrare, både från rika och fattiga länder.

Forskningen bekräftar att invandringen gynnat

15. O'Rourke, K. (2001), »Globalization and Inequality: Historical Trends«, Mimeo, Trinity College Dublin.

USA:s utrikeshandel. Under åren 1870–1910 ökade exporten relativt mer till de länder varifrån USA hade många invandrare.¹⁶ En tioprocentig ökning av antalet invandrare från ett land var i allmänhet sammankopplad med en procents ökad export till landet i fråga. Effekten på handelsutbytet under den senare delen av tidsperioden var dock störst för de länder som hade engelska som officiellt språk samt för länder med liknande välståndsnivå. I modern tid tyder emellertid forskningen på att sambandet mellan ursprungsländernas välståndsnivå och handel ändrats till det motsatta. Den positiva länken mellan invandring och USA:s utrikeshandel drivs nu främst av immigration från utvecklingsländer.¹⁷

Majoriteten av studierna drar med hjälp av olika metoder och teorier slutsatsen att det främst är invandrarnas delaktighet i unika och transnationella nätverk som gynnar utrikeshandel. Detta öppnar upp för att handelseffekten kan variera beroende på hur länge de utlandsfödda varit ifrån sina ursprungsländer. Det finns exempel där forskare utgått från att tillgången till transnationella affärsnätverk försämras ju längre en person är borta från sitt födelseland. Forskningen finner visst stöd för att temporära immigranter i USA förmår att öka utrikeshandeln mer än mer permanenta migranter.¹⁸

Kanada, ett till befolkningen relativt litet land men

16. Dunlevy, J. (2006), »The Influence of Corruption and Language on the Pro-Trade Effect of Immigrants: Evidence from the American States«, *Review of Economics and Statistics* 88, s. 182-186.

17. White, R. (2007), »Immigrant-Trade Links, Transplanted Home Bias and Network Effects«, *Applied Economics* 39, s. 839-852.

18. Jansen, M. och R. Piermartini (2009), »Temporary Migration and Bilateral Trade Flows«, *The World Economy* 32, s. 735-753.

med en stor andel invandrare, har också studerats flitigt i sammanhanget. Studier har liksom för USA slagit fast att landets utlandsfödda bidragit till landets idag betydande utrikeshandel med länder varifrån stora befolkningsgrupper har sitt ursprung.¹⁹

De empiriska bevisen styrker således att invandring uppmuntrar utrikeshandel. Det existerar dessutom fler exempel från andra länder än de ovan nämnda. Samtidigt är det viktigt att påpeka att resultaten skiljer sig markant mellan enskilda länder. Den skattade effekten varierar från 0,1 procent för vissa länder till närmare fem procent ökad handel för andra, som ett resultat av tio procent fler utlandsfödda.

På senare tid har en del studier sökt skatta ett mer generellt samband mellan migration och utrikeshandel. Bristande statistik, främst vad gäller migrationsflöden, har dock begränsat försöken till att främst undersöka länder som är medlemmar av OECD. Syftet med att kvantifiera sambandet mellan invandring och utrikeshandel för hela grupper av länder är att erhålla mer allmänt tillämpbara resultat. Sådana kan ge en fingervisning om sambandet mellan invandring och utrikeshandel till länder som själva saknar tillräckligt med analysunderlag. Länder som saknar erfarenheter av invandring kan på så vis få en uppfattning om hur deras utlandsfödda påverkar export och import till och från sina egna länder.

De studier som genomförts för grupper av OECD-

19. Head, K. och J. Ries (1998), »Immigration and Trade Creation: Econometric Evidence from Canada«, *Canadian Journal of Economics* 31, s. 47-62; Wagner, D., K. Head och J. Ries (2002), »Immigration and the Trade of Provinces«, *Scottish Journal of Political Economy* 49, s. 507-525.

länder verifierar likaså invandringens positiva handels-effekter.²⁰ Som väntat varierar de skattade handels-effekterna mellan olika varugrupper och sektorer.²¹ Dessa studier, liksom de för enskilda länder, intygar att effekten främst bottnar i informationsspridning och ökat förtroende mellan affärspartners via transnationella handelsnätverk mellan migranternas mottagarländer och ursprungsländer.²²

Ny statistik över den internationella migrationen visar att andelen migranter i världen som är födda i utvecklingsländer och väljer att utvandra till andra utvecklingsländer växer. FN beräknar att omkring en tredjedel av världens 178 miljoner migranter år 2000 var bosatta i ett utvecklingsland.²³ För att få en mer komplett bild av migrationens betydelse för handeln globalt är det därför viktigt att så många länder som möjligt inkluderas i analyser likt dem som genomförts för enskilda industriländer och grupper av höginkomstländer.

I dagsläget har det endast genomförts en studie som undersöker sambandet mellan invandring och handel på det globala planet. Studien baseras på 75 länder med

20. Lewer, J. (2006), »The Impact of Immigration on Bilateral Trade: OECD Results from 1991-2000«, *Southwestern Economic Review* 33, s. 9-22; Felbermayr, J. och F. Toubal (2008), »Revisiting the Trade-Migration Nexus: Evidence from New OECD Data«, Working Paper, University of Stuttgart-Hohenheim and Paris School of Economics.

21. Bettin, G. och A. Turco (2008), »A Cross Country View on South-North Migration and Trade«, Mimeo, Hamburg Institute of International Economics and Department of Economics, Università Politecnica della Marche.

22. Lewer, J. och H. Van den Berg (2009), »Does Immigration Stimulate International Trade? Measuring the Channels of Influence«, *The International Trade Journal* 23, s. 187-230.

23. Zukang, S. (2009), »International Migration Trends«, framfört under konferensen *Contribution of Migrants to Development: Trade, Investment and Development Linkages*, Geneve, UNCTAD.

vitt skilda utvecklingsnivåer, olika storlek och olika geografisk belägenhet. Studien bekräftar att migration och utrikeshandel går hand i hand även globalt.²⁴

Invandring – ett verktyg för ökad utrikeshandel

Internationaliseringen har de senaste årtiondena utvecklats i en rasande takt. Resultaten har överlag varit positiva. Öppnare marknader, mer konkurrens, högre produktivitet, växande utrikeshandel och ökad ekonomisk tillväxt har hjälpt miljontals människor ut ur fattigdom.

Utrikeshandel medför emellertid fortfarande betydande kostnader. Detta gäller både för enskilda företag och länder i stort. Företag som vill handla med andra länder möts av olika handelshinder. De traditionella barriärerna, i form av tullar och kvoter, har förvisso blivit lägre. Men kulturskillnader, språksvårigheter, avvikande affärnormer mellan företag från olika länder, samt andra informella hinder, utgör fortfarande hinder för internationell handel. Detta hämmar både export och import, som på sikt minskar möjligheterna för ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling i världen.

Företagens förutsättningar att handla med andra länder kan i detta avseende väsentligt förbättras. Utmaningen är att finna nya angreppssätt för att effektivt eliminera de barriärer som utmanar en fortsatt integrering av världsekonomin.

24. Hatzigeorgiou, A. (2010b), »Migration as Trade Facilitation: Assessing the Links between International Trade and Migration«, The B.E. Journal of Economic Analysis and Policy 10, artikel 24.

Detta kapitel har visat att invandring kan utgöra ett kompletterande och handelshöjande instrument till mer vedertagna metoder som används för att underlätta för utrikeshandel. Forskningen uppvisar ett starkt positivt och signifikant samband mellan migration och utrikeshandel, både vad gäller Sverige och andra länder. Utlandsföddas unika kompetenser innebär unika möjligheter för Sverige att verka på flera av världens snabbt växande marknader, inte minst i Mellanöstern och Afrika.

Invandringen kan även uppmuntra utrikeshandel på andra sätt. Svenskar med utländsk bakgrund kan förtydliga bilden av Sverige utomlands genom fortsatta kontakter med släkt och vänner i tidigare hemländer. En positiv bild av Sverige genererar intresse, kunskap och tillit till svenska företag och deras produkter, vilket gynnar exporten.

Sveriges utlandsfödda besitter unika kunskaper och erfarenheter om sina tidigare hemländer. Genom utlandsföddas transnationella nätverk kan svenska företag förbättra sina möjligheter att erhålla tillträde till utlandsmarknader med stor tillväxtpotential. Sänkta informationsbarriärer gentemot länder varifrån en stor del av befolkningen har sina rötter leder i sin tur till lägre handelskostnader och förbättrade tillväxtmöjligheter för Sverige i stort. Invandringen kan sålunda hjälpa Sverige att lyckas med att skapa bättre förutsättningar för internationalisering och handel med andra länder, vilket på sikt är avgörande för hela landets välstånd.

Kapitel 4. Lärdomar från bemanningsbranschen

Pernilla Andersson Joona är nationalekonom och verksam vid Stockholm University Linneaus Center for Integration Studies (SULCIS). Hennes forskningsområden inkluderar arbetsmarknadsstudier, framförallt med inriktning på migration och egenföretagande. Hon har också forskat om introduktionsprogram för nyanlända invandrare.

Eskil Wadensjö är professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Han är chef för forskningsinstitutet Stockholm University Linneaus Center for Integration Studies (SULCIS) och forskar bland annat om de ekonomiska effekterna av invandring på Sverige och Danmark.

Utrikesfödda från icke-västliga länder har en svag ställning på den svenska arbetsmarknaden. Andelen som är i arbetskraften är låg och bland dem som är i arbetskraften är andelen arbetslösa hög.¹ Det finns därför all anledning att undersöka olika möjligheter som kan underlätta för dem som räknas till denna grupp att etablera sig på arbetsmarknaden. En sådan möjlighet skulle kunna vara anställning i bemanningsföretag.

För det första kan sådana anställningar i sig själva utgöra ett inträde på arbetsmarknaden. Anställningar i bemanningsbranschen är i regel på heltid, de är ofta tillsvidareanställningar och de omfattas i de flesta fall av kollektivavtal. De flesta stannar inte så länge i bemanningsbranschen utan lämnar den för andra anställningar eller annan sysselsättning. Det här kan ses som en kortsiktig effekt – att få arbete i ett bemanningsföretag i stället för att gå arbetslös. Styrkan av denna kortsiktiga effekt beror på hur lång tid det i annat fall skulle ha tagit för att få ett arbete.

För det andra skulle sådana anställningar kunna utgöra en väg vidare in på andra delar av arbetsmarknaden. En anställning i ett bemanningsföretag kan vara en merit. Bemanningsföretaget eller ett hyrande företag kan ge referenser vid sökandet av andra arbeten, och det händer att de som hyrs ut av ett bemanningsföretag får anställning på den arbetsplats de varit uthyrda till. De har vid uthyrning kunnat visa sin kompetens. En anställning i ett bemanningsföretag skulle

1. I Arbetskraftsundersökningen (AKU) tillhör man arbetskraften om man är sysselsatt eller arbetslös. Man räknas som arbetslös om man inte är sysselsatt, kan börja arbeta inom 14 dagar och om man aktivt har sökt arbete under de senaste fyra veckorna (inklusive mätveckan) eller inväntar att börja nytt arbete inom tre månader efter mätveckan.

kunna vara en språngbräda till andra delar av arbetsmarknaden. Det är dock inte självklart att så är fallet. En anställning i ett bemanningsföretag skulle också kunna uppfattas som en negativ signal, som gör att andra arbetsgivare undviker att anställa dem som har haft en anställning i branschen. Anställningen tolkas som ett tecken på att den arbetssökande inte har varit tillräckligt bra för att kunna få ett annat arbete. Denna typ av effekt benämns stigmatiseringseffekt i den internationella forskningen. Vilken effekt överväger då vad gäller de långsiktiga effekterna av anställning i ett bemanningsföretag? Den internationella forskningen pekar på att det finns betydande variationer mellan och inom länder och mellan olika grupper. Vi återkommer till denna fråga senare.

Andelen icke-västliga invandrare i bemanningsbranschen

I bemanningsbranschen är andelen av de anställda som är födda i ett icke-västligt² land högre än denna grupps andel av anställda på den övriga arbetsmarknaden. De som är födda i ett icke-västligt land utgjorde år 2005 12,2 procent av de sysselsatta i bemanningsbranschen jämfört med endast 6,9 procent av övriga sysselsatta (se tabell 1).³ De icke-västliga invandrarna

2. Till icke-västliga länder räknar vi här alla länder utom dem som ingår i Norden, EU15, USA och Kanada. Vi kommer att använda detta samlingsnamn för gruppen. Vi är mycket väl medvetna om att det inte är en enhetlig grupp utan att länderna uppvisar mycket stora skillnader inbördes.

3. Genomgående i texten använder vi samma definition av sysselsättning som SCB gör, d.v.s. att en person är sysselsatt om han eller hon har utfört inkomstbringande arbete motsvarande minst en timme under en mätvecka i november.

är alltså klart överrepresenterade i bemanningsbranschen. Denna överrepresentation skulle kunna bero på att de icke-västliga invandrarna och de som är födda i Sverige skiljer sig åt vad gäller sammansättningen efter egenskaper som kön, ålder och utbildning och att bemanningsföretagen söker efter personer med just de egenskaper icke-västliga invandrare har, medan arbetsgivare på andra delar av arbetsmarknaden prioriterar arbetssökande med andra egenskaper. Det går delvis att undersöka om detta stämmer genom att dela in de sysselsatta efter kön, ålder och utbildning. Vi ser emellertid i tabell 1 att icke-västliga invandrare är överrepresenterade i bemanningsbranschen jämfört med i andra branscher bland både män och kvinnor, i alla åldersgrupper och i alla utbildningsgrupper. Det finns dock vissa variationer. Överrepresentationen är tydligast bland män, dem som är 35–44 år och lågutbildade (med förgymnasial utbildning som högsta utbildning).

Gruppen icke-västliga invandrare är en heterogen grupp och består av personer födda i många olika länder. I tabell 2 presenteras andelen i bemanningsbranschen respektive i övriga branscher för de största invandrargrupperna från icke-västliga länder. Även här används data från 2005. Den största gruppen i branschen utgörs av dem som är födda i Jugoslavien, Kroatien eller Makedonien. Denna grupps andel av alla icke-västliga invandrare är emellertid lägre i bemanningsbranschen än vad den är på den övriga arbetsmarknaden. Detsamma gäller för invandrare födda i Polen. För flera andra grupper är skillnaden liten. Några grupper är dock tydligt överrepresenterade i branschen, nämligen de som är födda i Irak, Iran och Afrikas Horn.

Tabell 1. Andel icke-västliga invandrare bland sysselsatta i bemanningsbranschen och bland övriga sysselsatta år 2005**Andel icke-västliga invandrare**

	Sysselsatta i bemanningsbranschen 2005	Övriga sysselsatta 2005	Skillnad
Alla	12,2	6,9	5,3*
Kön			
Män	14,4	6,8	7,6*
Kvinnor	9,5	7,0	2,5*
Åldersgrupper			
16-24	11,2	7,5	3,7*
25-34	12,9	8,5	4,3*
35-44	14,7	8,5	6,1*
45-54	12,6	7,2	5,4*
55 år och äldre	6,1	3,2	2,9*
Utbildningsnivå			
Förgymnasial	17,2	8,6	8,6*
Gymnasial	10,9	6,2	4,7*
Eftergymnasial	12,4	6,9	5,5*

Källa: Egna bearbetningar av sysselsättningsregistret 2005.

* indikerar att skillnaden är signifikant skild från noll på 1-procents signifikansnivå.

Tabell 2. Vilka länder är de icke-västliga invandrarna i bemanningsbranschen födda i?

Land	Sysselsatta i bemanningsbranschen 2005	Övriga sysselsatta 2005
Jugoslavien, Kroatien, Makedonien	10,5	12,0
Iran	10,1	8,6
Irak	9,8	6,2
Bosnien-Hercegovina	9,8	9,3
Mellanöstern^a	6,2	6,0
Chile	6,0	5,3
Afrikas horn^b	5,9	4,2
Polen	5,5	7,9
Övriga icke-västliga länder	36,2	40,5
Summa	100,0	100,0

a: Jordanien, Kuwait, Libanon, Palestina, Qatar, Saudiarabien, Sydjemen, Syrien, Västbanken och Jemen.

b: Djibouti, Eritrea, Etiopien, Somalia och Sudan.

Källa: Egna bearbetningar av sysselsättningsregistret 2005.

Vid första anblicken tycks grupper med låg generell sysselsättningsnivå ha en relativt hög andel sysselsatta i bemanningsbranschen, det verkar alltså finnas ett negativt samband mellan de båda måtten. I tabell 3 presenterar vi för samma ländergrupper som i tabell 2 andelen av alla sysselsatta mellan 16 och 64 år som var sysselsatta i bemanningsbranschen samt den generella sysselsättningsnivån. Presentationen görs separat för kvinnor och män eftersom sysselsättningsnivåerna skiljer sig betydligt mellan män och kvinnor.

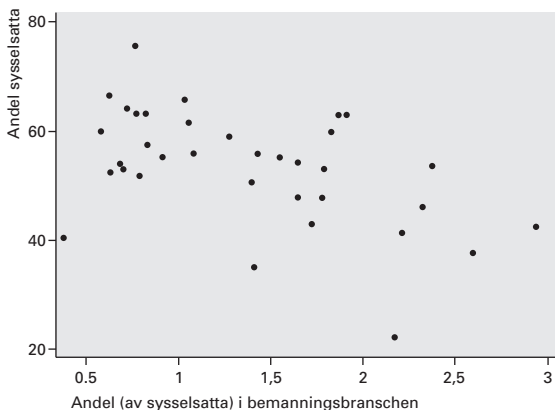
Tabell 3. Andel av alla sysselsatta i åldern 16-64 år som var sysselsatta i bemanningsbranschen och andel sysselsatta i samma åldersgrupp år 2005. Olika ländergrupper, separat för kvinnor och män

Land	Andel sysselsatta i bemanningsbranschen 2005	Andel sysselsatta 2005	Andel sysselsatta i bemanningsbranschen 2005	Andel sysselsatta 2005
	Män		Kvinnor	
Sverige	0,8	75,5	0,7	72,6
Jugoslavien, Kroatien, Makedonien	1,5	55,2	0,7	46,5
Iran	1,8	53,1	1,3	46,4
Irak	2,6	37,7	1,1	23,7
Bosnien-Hercegovina	1,9	63,0	0,8	55,6
Mellanöstern	1,6	47,8	0,9	34,7
Chile	1,9	62,9	1,0	59,7
Afrikas horn	2,9	42,5	0,7	39,0
Polen	1,0	61,5	0,9	58,5

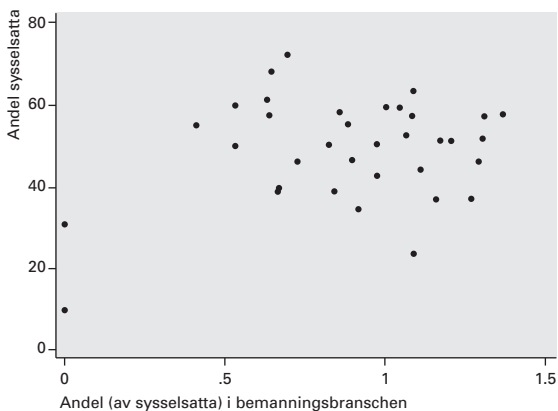
Källa: Egna bearbetningar av sysselsättningsregistret 2005.

Vi ser att bland grupper med en hög andel i bemanningsbranschen, till exempel invandrare födda i Irak och länder på Afrikas Horn, är sysselsättningen förhållandevis låg. Figur 1 visar grafiskt hur sambandet ser ut för män. Personer födda i världens alla länder är indelade i 35 ländergrupper. Även de som är födda i Sverige ingår som en observation i figuren. Sambandet är inte särskilt tydligt, men vi kan ändå se en

Figur 1. Samband mellan andel sysselsatta och andel (av sysselsatta) i bemanningsbranschen 2005. **Män.** 35 ländergrupper ingår inklusive dem som är födda i Sverige.

Figur 2. Samband mellan andel sysselsatta och andel (av sysselsatta) i bemanningsbranschen 2005. **Kvinnor.** 35 ländergrupper ingår inklusive dem som är födda i Sverige.

Källa figur 1 & 2: Egna bearbetningar av sysselsättningsregistret 2005.

klar tendens till ett negativt samband. När en gruppssysselsättningsnivå är hög är sysselsättningen i bemanningsbranschen låg och vice versa. För kvinnor är sambandet inte lika tydligt (se figur 2), men för vissa ländergrupper med låg sysselsättning, t.ex. kvinnor födda i Irak, är andelen i bemanningsbranschen förhållandevis hög.

Möjliga förklaringar

Förklaringar till de icke-västliga invandranas överrepresentation i bemanningsbranschen kan sökas både på efterfråge- och utbudssidan. En efterfrågeförklaring är att bemanningsföretagen är mer benägna att anställa personer med utländsk bakgrund än vad företag på övriga arbetsmarknaden är. För många arbetsgivare, inte minst mindre företag, är anställningsbeslut ganska ovanliga, det är inte så ofta de har behov av att rekrytera ny personal. De kan bland annat därför ha svårt att bedöma kompetensen hos dem med annan bakgrund än deras egen. Studier för Sverige har visat att arbetsgivare diskriminerar arbetssökande med utländskt klingande namn, framförallt de med arabiska namn, när man väljer vilka sökande som de kallar till intervju.⁴

Bemanningsföretag fattar å andra sidan ständigt beslut om nya anställningar. De blir därför ofta experter på att bedöma en arbetssökandes kompetens och att matcha den anställde med »rätt« arbetsgivare. Det är

4. Carlsson, M. och D-O. Rooth (2007), »Evidence of ethnic discrimination in the Swedish labor market using experimental data«, *Labour Economics* 14 (4), s. 716-729; Bursell, M. (2007), »What's in a name? – A field experiment test for the existence of ethnic discrimination in the hiring process«, SULCIS, Working Paper 2007:7.

viktigt att den som hyrs ut har den kompetens som hyrande företag efterfrågar. Bemanningsföretagen kan därför få en god förmåga att bedöma sökande och använder kanske därför mindre ofta enkla kriterier som ålder, kön och etnicitet. De hävdar ofta att de enbart ser till kompetens då de anställer konsulter och alltså är mindre benägna att diskriminera personer med utländsk bakgrund. Den relativa överrepresentation vi finner i bemanningsbranschen kan även tolkas som att det är arbetsgivare på övriga arbetsmarknaden som anställer få medarbetare med utländsk bakgrund, inte att företagen i bemanningsbranschen anställer extra många.

Om det är så att bemanningsföretagen har förmågan att göra en bättre bedömning av en individs kompetens oberoende av födelseland eller någon annan bakgrundsfaktor, kan företag på den övriga arbetsmarknaden lära av bemanningsföretagen. Teorier om diskriminering på arbetsmarknaden förutspår att företag som diskriminerar kommer att förlora ekonomiskt på det då kompetens går förlorad om man väljer bort sökande bara på basis av någon egenskap som inte är produktivitetsrelaterad.

En utbudsförklaring till överrepresentationen är att icke-västliga invandrare är mer intresserade av att arbeta i branschen än vad de som är födda i Sverige är. Det kan exempelvis vara så att de av erfarenhet vet att de har svårt att få en anställning, men tror att chanserna är bättre att få en anställning på ett bemanningsföretag än på övriga arbetsmarknaden. De som är födda i Sverige har troligen inga skäl att tro att de har större eller mindre chanser än andra i någon viss bransch, givet att de är kvalificerade för jobbet.

Bemanningsföretagens verksamhet består inte enbart av uthyrning, även om det är den huvudsakliga verksamheten, utan de kan även ta hand om rekrytering av nya medarbetare för kundföretagens räkning. En nyligen publicerad rapport från Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) visar att privata arbetsförmedlingar är något bättre än Arbetsförmedlingen på att förmedla arbeten till långtidsarbetslösa med utländsk bakgrund.⁵ Att man slumpmässigt valde ut en grupp arbetssökande som fick möjlighet att välja att ta hjälp av en privat arbetsförmedlare, medan andra inte fick denna möjlighet, gör studien extra trovärdig i sina slutsatser.

För att få en uppfattning om hur rekryteringen till bemanningsbranschen ser ut jämfört med rekryteringen till andra branscher, studerar vi övergången från arbetslöshet till sysselsättning i bemanningsbranschen respektive övriga branscher. Vi använder data för 2004 och 2005 när vi gör detta och en person definieras här som arbetslös om hon eller han under minst en dag under 2004 varit inskriven som arbetssökande vid Arbetsförmedlingen. Om rekryteringen till olika branscher är densamma för dem som är födda i Sverige som för dem som är födda i icke-västliga länder, förväntar vi oss att en ungefär lika stor andel i de olika grupperna går från arbetslöshet till sysselsättning i bemanningsbranschen respektive övriga branscher.

I tabell 4 presenteras andelen av arbetslösa i olika grupper som går från att vara arbetslösa 2004 till dels en anställning i bemanningsbranschen, dels en anställ-

5. Benmarker, H., E. Grönqvist och B. Öckert (2009), »Betalt efter resultat – utvärdering av försöksverksamhet med privata arbetsförmedlingar«, IFAU rapport 2009:23.

Tabell 4. Övergång från arbetslöshet till sysselsättning i bemanningsföretag och sysselsättning i övriga branscher som procent av andelen som var arbetslös 2004.

Definition av arbetslös:

Minst en dag i arbetslöshet under året

Födda i:	Från arbets-löshet 2004 till beman- ningsföretag 2005	Från arbetslös- het 2004 till annan bransch 2005
Sverige	1,5	58,8
Icke-västligt land	1,3*	41,6*
Jugoslavien, Kroatien, Makedonien	1,5*	44,5*
Iran	1,2*	39,8*
Irak	1,1*	33,1*
Bosnien-Hercegovina	1,9*	50,6*
Mellanöstern	1,0*	36,0*
Chile	1,7	44,4*
Afrikas horn	1,6	35,8*
Polen	1,1*	45,0*

Notera: * indikerar att andelen är signifikant skild från motsvarande andel bland dem som är födda i Sverige.

ning i övriga branscher. De två första raderna i tabellen visar att bland personer som är födda i Sverige och som var arbetslösa 2004 arbetar 1,5 procent ett år senare i bemanningsbranschen och 58,8 procent i någon annan bransch. Motsvarande siffror för icke-västliga invandrare är 1,3 procent respektive 41,6 procent. Skillnaden mellan infödda och icke-västliga invandrare är alltså större när det gäller övergången från arbetslöshet till anställning i övriga branscher. En uppdelning av icke-västliga invandrare efter olika länder visar ett liknande mönster.

Även om övergången från arbetslöshet till bemanningsbranschen är något högre bland infödda är skillnaden långt mycket större vad gäller övergången till övriga branscher. Denna skillnad kan kanske till viss del förklaras av att icke-västliga invandrare i mindre utsträckning har den kompetens som efterfrågas på den övriga arbetsmarknaden. Men bemanningsbranschen efterfrågar inte bara en sorts kompetens utan har anställda med olika utbildning och erfarenhet. Bemanningsbranschens kunder finns på hela arbetsmarknaden och utbildningsnivån skiljer sig inte markant åt mellan sysselsatta i bemanningsbranschen och övriga sysselsatta.⁶

Effekter av att ha arbetat i ett bemanningsföretag

I avsnittet ovan jämförde vi sysselsatta i bemanningsbranschen med alla andra sysselsatta. I många studier jämför man inte de bemanningsföretagsanställda med alla sysselsatta utan enbart med personer som har olika typer av tillfälliga anställningar. Visserligen är det ofta så att bemanningsföretagsanställda är fast anställda på bemanningsföretagen, men de arbetar tillfälligt på kundföretaget precis som anställda med olika former av tillfälliga kontrakt. De är alltså lika i det avseendet. I det datamaterial som vi har tillgång till finns ingen information om vilken typ av anställningskontakt man har, men enligt beräkningar gjorda av Walette baserade på arbetskraftsundersökningen (AKU) 1999

6. Andersson Joona, P. och E. Wadensjö (2010), »Bemanningsbranschen 1998-2005: En bransch i förändring?«, SOFI Working Paper 6/2010.

var drygt 15 procent av alla jobb tillfälliga.⁷ Trenden sedan 1991 är att antalet tillfälliga jobb har ökat. Walette visar att tillfälliga anställningar är vanligare bland utrikesfödda än bland dem som är födda i Sverige.

Det finns endast lite forskning om villkoren, t.ex. arbetstid, lön och kontraktstyp, för dem som är anställda i bemanningsbranschen i Sverige, och det finns i synnerhet ingen forskning om de utrikesfödda i bemanningsbranschen har bättre eller sämre villkor än vad utrikesfödda anställda i andra branscher har. Därför vet vi inte om det är bättre eller sämre att arbeta i bemanningsbranschen än i andra branscher. Det är svårt att undersöka detta då vi inte vet vad en person skulle ha gjort om hon eller han inte hade arbetat i bemanningsbranschen. Om alternativet hade varit arbetslöshet, borde ett arbete i bemanningsbranschen vara bra men om alternativet är en fast anställning med bättre villkor i en annan bransch kanske arbetet i bemanningsbranschen är ett dåligt alternativ.

Ett annat problem är att det är svårt att veta om de som arbetar i bemanningsbranschen skiljer sig på något systematiskt sätt från sysselsatta i andra branscher och att vi som forskare inte kan observera alla egenskaper som skulle kunna skilja grupperna åt. Om dessa egenskaper dessutom påverkar lön och framtida möjligheter på arbetsmarknaden blir det svårt att avgöra om exempelvis löneskillnader beror på skillnad i bransch eller på att olika typer av personer väljer olika branscher. Detta är vad som kallas selektionsproblem.

7. Walette, M. (2004), »The incidence of temporary jobs in Sweden: Towards a new form of labour market segmentation«, i *Temporary Jobs in Sweden: Incidence, Exit, and On-the-Job training*, Lund Economic Studies 120.

Idag vet vi alltså endast lite om effekterna av att arbeta i bemanningsbranschen på olika arbetsmarknadsutfall såsom lön och karriärmöjligheter. De kan vara bra men de kan också vara dåliga. Positivt är att de kanske har lättare att få ett arbete i bemanningsbranschen än i andra branscher och att den som har ett arbete där får arbetslivserfarenhet, inkomst, kontakter med andra arbetsgivare och kvalificerar sig för olika socialförsäkrings- och avtalsbestämda förmåner. En negativ effekt kan uppstå om framtida arbetsgivare ser det som negativt att den arbetssökande har arbetat i bemanningsbranschen. En studie avseende Spanien visar att de som hade arbetat i ett bemanningsföretag under en period av låg arbetslöshet, då det borde ha varit förhållandevis lätt att få ett jobb, hade sämre chanser att få en fast anställning än de som hade haft någon (annan) form av tillfällig anställning.⁸ Anställning i bemanningsföretag under en högkonjunktur skulle kunna fungera som en signal att den arbetssökande inte är så attraktiv som anställd. Vi vet inte om arbetsgivare på den svenska arbetsmarknaden resonerar på detta sätt.

En studie avseende Norge visar att icke-västliga invandrare som varit arbetslösa och som börjar arbeta i bemanningsföretag har högre sannolikhet att få en annan typ av arbete än icke-västliga invandrare som varit arbetslösa under samma period (von Simson,

8. Amuedo-Dorantes, C. (2008), »The Role of Temporary Help Agency Employment on Temp-to-Perm Transitions«, *Journal of Labor Research* 29 (2), s. 138-161. För ett tydligt exempel på att subventionerade tillfälliga arbeten kan ha negativa effekter, se Thomsen, S. L. och T. Walter (2010), »Temporary Extra Jobs for Immigrants: Merging Lane to Employment or Dead-End Road in Welfare?«, ZEW Discussion Paper No. 10-027. Deras undersökning avser Tyskland.

2009). Detta skulle enligt författaren tyda på att det kan vara fördelaktigt för icke-västliga invandrare att arbeta i bemanningsföretag eftersom det ökar chansen till ett annat arbete.

Andra studier på området som inte speciellt berör skillnad mellan infödda och utrikes födda är Summerfield, Kvasnicka, Andersson m.fl. och Ichino m.fl.⁹ Resultaten i dessa studier skiljer sig åt men generellt kan sägas att arbete i ett bemanningsföretag tycks ha negativa effekter vad gäller chanserna att få ett fast arbete i USA men positiva effekter i Europa. Skillnader i resultat kan delvis bero på skillnader i undersökningsmetoder.

Sammanfattning

Utrikesfödda från icke-västliga länder har en svag ställning på den svenska arbetsmarknaden. Det finns starka argument för att hitta vägar till att stärka deras ställning i detta avseende. En sådan möjlighet skulle kunna vara arbete i bemanningsbranschen.

Vi kan av det som presenteras här se att bland arbetslösa är det nästan lika vanligt bland icke-västliga invandrare som bland dem som är födda i Sverige att

9. Summerfield, F. (2010), »Help or Hindrance? Temporary Help Agencies and the United States Transitory Workforce«, Department of Economics, University of Guelph; Kvasnicka, M. (2009), »Does Temporary Help Work Provide a Stepping Stone to Regular Employment?«, i D. H. Autor (red.), *Studies of Labor Market Intermediation*, Chicago: The University of Chicago Press; Andersson, F., H. J. Holzer och J. Lane (2009), »Temporary Help Agencies and the Advancement Prospects of Lower Earners«, i D. H. Autor (red.), *Studies of Labor Market Intermediation*; Ichino, A., F. Mealli och T. Nannicini (2008), *From temporary help jobs to permanent employment: what can we learn from matching estimators and their sensitivity?*, *Journal of Applied Econometrics* 23 (3), s. 305-327.

få ett arbete i bemanningsbranschen, medan övergångsandelen till andra arbeten är mycket lägre för arbetslösa icke-väsliga invandrare än för arbetslösa som är födda i Sverige.

Det är svårt att med aktuell forskning bedöma de långsiktiga effekterna av en anställning i bemanningsbranschen. Leder en anställning i bemanningsbranschen till framtida anställningar i andra branscher med goda villkor eller leder den till osäkra arbeten i framtiden? På detta område ger forskningen olika resultat i olika länder och för olika grupper. Här behövs ökade kunskaper om hur det ser ut i Sverige.

Bemanningsföretagen är experter på att rekrytera medarbetare och att matcha dem till kundföretag. Företagens framgång är beroende av hur många uppdrag de får in och hur väl de kan leva upp till kundföretagens önskemål och krav när det gäller inhyrd personal. Många företag, framförallt mindre, kan säkert lära av bemanningsföretagen och på så sätt bli bättre på att bedöma arbetssökandens kompetens utifrån deras kvalifikationer och egenskaper. Risken att arbetsgivarens bedömning av individers kompetens baseras på uppfattningar om grupperns genomsnittliga egenskaper kan minska, något som kan vara värdefullt inte bara för invandras sysselsättning utan även för exempelvis unga och äldres möjligheter att få en anställning.

Kapitel 5. Köksingång till den svenska arbetsmarknaden? Om företagande bland personer med utländsk bakgrund

Martin Klinthäll är doktor i ekonomisk historia vid Lunds universitet. Idag är han verksam vid forskningsinstitutet Institute for Research on Migration, Ethnicity and Society (REMESO), Linköpings universitet. Hans huvudsakliga forskningsområden är ekonomisk demografi, invandrares företagande och hälsa och integration på arbetsmarknaden.

Susanne Urban disputerade 2005 med en avhandling om etnisk boendesegregation och storstadspolitik. Hon är nu verksam vid forskningsinstitutet Institute for Research on Migration, Ethnicity and Society (REMESO) vid Linköpings universitet, där hon bland annat forskar om etnifiering av taxibranschen och betydelsen av nätverk för etablering på arbetsmarknaden.

I Sverige är arbetslösheten bland personer med utländsk bakgrund högre än bland personer med svensk bakgrund, samtidigt som de flesta studier visar att personer med utländsk bakgrund har en högre andel företagare än den inhemska befolkningen. Hur hänger det ihop? Det finns olika typer av förklaringar, till exempel betonar vissa att det är skillnader i personliga egenskaper, kultur och nätverk som ligger bakom, medan andra lägger större vikt vid strukturella hinder och möjligheter i mottagarsamhället.¹ Vi kommer i detta kapitel visa att det finns tydliga skillnader mellan »svenskar« och personer som har annan bakgrund, inte bara när det gäller andelen företagare, utan också ifråga om vilken typ av företag man driver och i vilken omfattning. Exempelvis domineras restaurangbranschen starkt av företagare med utländsk bakgrund. Är det köksingången som gäller när det är svårt att hitta jobb i Sverige?

Egenföretagande innebär generellt ett större ekonomiskt risktagande jämfört med att vara anställd. Enligt teorier om positiv selektion i linje med Chiswick², är invandrare mer riskbenägna än den infödda befolkningen, vilket skulle kunna förklara den högre andelen företagare bland invandrare i Sverige och i andra länder. Stark³ hävdar dock att även om riskbenägenheten har samma fördelning i den invandrade

1. Se Slavnic, Z (2010), »Invandras småföretagande i Sverige – en kritisk skildring av forskningsfältets utveckling» i Engstrand, Å-K (red), *Möjligheternas marknad. En antologi om företagare med utländsk bakgrund*, s. 131-162. Stockholm: Tillväxtverket 2010.

2. Chiswick, Barry R. (1978), »The Effect of Americanization on the Earnings of Foreign-born Men«. *Journal of Political Economy*, vol.86, no. 5.

3. Stark, Oded (1991), *The Migration of Labor* sid. 371-380. Blackwell Publishers. Oxford, UK.

som i den infödda befolkningen, kommer invandrare i större utsträckning vara egenföretagare.⁴ Detta har sin grund i förekomsten av asymmetrisk information, nämligen att arbetsgivare av olika skäl är mer osäkra på kompetensen hos invandrare än hos infödda. På grund av denna osäkerhet är inte arbetsgivare beredda att anställa invandrare till samma pris som infödda och följaktligen kommer invandrare att, åtminstone inledningsvis, att ha lägre lön och sysselsättning än infödda personer med samma kompetens. Konsekvensen blir att infödda har mer att förlora än invandrare på att ta risken att bli egenföretagare. Invandrare och andra vars kompetens blir undervärderad kan vinna på att bli egenföretagare, eftersom de själva har säker information om sin egen kompetens och kan utnyttja den till fullo i det egna företaget. Som vi kommer att se i detta kapitel finns det mönster i företagandet som tyder på att företagare med utländsk bakgrund har ett större risktagande än dem som har svensk bakgrund.

Det har tidigare gjorts en del kartläggningar i Sverige av företagande bland utlandsfödda eller personer med utländsk bakgrund, samt inom vilka branscher de är verksamma. De flesta av dessa kartläggningar baseras dock på enkätundersökningar och stickprov av företagarna vilket ger för små urval för att kunna göra mer detaljerade analyser av företagarnas verksamhet och deras bakgrund. Detta kapitel baseras på en studie genomförd inom projektet Kompetens och kontakter, finansierat av FAS, och med resultat publicerade i

4. Samma konsekvens uppstår vid olika typer av direkt och indirekt diskriminering.

Engstrand (2010).⁵ När vi beskriver omfattningen av företagandet bland personer med utländsk bakgrund, företagandets struktur, samt företagens storlek och ekonomiska förhållanden, har vi använt totalräknade registerdata som täcker in hela den vuxna befolkningen i landet.

Till att börja med behöver vi förklara några begrepp som vi använder i kapitlet. Personer med utländsk bakgrund är personer med båda föräldrar födda utomlands, personer med minst en förälder född i Sverige räknar vi som personer med svensk bakgrund. Egenföretagare är personer som har F-skattsedel, företagare i aktiebolag är personer som äger och driver aktiebolag även om de formellt sett är anställda i företaget. När vi skriver företagare menar vi båda typerna av företagare.

Vårt datamaterial omfattar som redan nämnts samtliga vuxna personer som är bosatta i landet. Vi använder registrerade uppgifter om inkomster och sysselsättning för år 2006. Eftersom datamaterialet utgår ifrån individerna och enbart innehåller koppling till det företag från vilket de har sin största inkomst, kan vi inte identifiera ägare till samtliga företag som finns i Sverige. Det beror dels på att vissa personer äger flera företag, men också att många företag har en komplicerad ägarstruktur eller ägs av personer bosatta utomlands, vilket gör att det är svårt att urskilja någon ägare till många av de större företagen. I vårt datamaterial kan vi dock

5. Klinthäll, M & S Urban (2010) »Kartläggning av företagande bland personer med utländsk bakgrund i Sverige«, i Engstrand, Å-K (2010), s. 107-130. Kartläggningen finns att ladda ned från Tillväxtverkets hemsida: <http://publikationer.tillvaxtverket.se/ProductView.aspx?ID=1445&pageIndex=0>

identifiera samtliga i Sverige folkbokförda personer som har inkomst från företagande som första, andra eller tredje största inkomstkälla, och för dem som har inkomst från företagande som största inkomstkälla kan vi dessutom analysera företagens karaktär.

När företagare i aktiebolag räknas in är det vanligare att vara företagare bland personer med svensk bakgrund

Sammantaget kan vi identifiera 648 000 personer som är företagare i Sverige år 2006. Detta utgör 12,5 procent av alla sysselsatta personer. Om vi tittar på dem som i första hand är egenföretagare, det vill säga personer med F-skattsedel som äger och driver eget företag som sin största inkomstkälla, finner vi att de utgör 6,2 procent av alla sysselsatta personer med utländsk bakgrund, jämfört med 5,9 procent bland motsvarande personer med svensk bakgrund. Om vi istället jämför utlandsfödda med svenskfödda blir siffrorna 6,7 respektive 5,8 procent, eftersom andelen egenföretagare bland så kallade »invandrare i andra generationen« är relativt låg, endast 3,9 procent. Så långt stämmer våra resultat överens med de flesta tidigare studier: benägenheten att driva eget företag är högre bland invandrare än bland svenskfödda.

Om vi går vidare och studerar personer som är företagare i aktiebolag, det vill säga, i praktiken företagare men formellt sett anställda i bolaget, finner vi att de utgör 3,1 procent bland personer med svensk bakgrund men bara 1,9 procent bland personer med utländsk bakgrund. Här är andelen högre i andra än i första generationen utländsk bakgrund, 2,2 mot 1,8 procent. Det innebär att om man bland företagare

Tabell 1. Företagare i olika kategorier efter svensk respektive utländsk bakgrund. Andelar i procent

	Svensk bakgrund	Utländsk bakgrund, 1:a gen.	Utländsk bakgrund, 2:a gen.
Egenföretagare i första hand	5,9	6,7	3,9
Företagare i aktiebolag	3,1	1,8	2,2
Egenföretagare i andra/tredje hand	2,6	1,3	1,4
Passiva företagare	1,5	0,5	0,2

Källa: Klinthäll & Urban (2010)

även räknar in personer som är anställda i aktiebolag som de själva äger och driver, blir andelen företagare högre bland personer med svensk bakgrund; 9 procent jämfört med 8 procent bland personer med utländsk bakgrund. Tabell 1 visar även att andelen personer som är passiva företagare eller företagare i andra eller tredje hand är större bland personer med svensk än med utländsk bakgrund.

Personer med utländsk bakgrund är alltså överrepresenterade som företagare om man, vilket är det vanligaste, enbart betraktar de aktiva egenföretagare som har företagsverksamhet som sin främsta sysselsättning, men personer med svensk bakgrund är överrepresenterade bland företagare i aktiebolag. Detta indikerar att företagare med utländsk bakgrund oftare driver företag med mindre ekonomisk omfattning jämfört med företagare med svensk bakgrund. Vi har

inte haft möjlighet i denna studie att undersöka om företagens livslängd förklarar skillnaderna i företags-typ. Det är möjligt att företag som drivs av personer med utländsk bakgrund oftare är relativt nystartade företag som ännu inte hunnit utvecklas till aktiebolag. Vi behöver alltså mer forskning kring företagens utveckling över tid för att få en mer komplett bild av dessa skillnader.

Kategorin »personer med utländsk bakgrund« omfattar naturligtvis många olika typer av bakgrunder, såväl geografiskt som när det gäller när och varför man kommit till Sverige, och därför kan vi också förvänta oss skillnader inom kategorin. När det gäller geografisk bakgrund visar vår kartläggning att de flesta bakgrunder uppvisar högre sannolikhet att vara företagare än personer med svensk bakgrund. Personer med bakgrund i Libanon, Syrien och Turkiet uppvisar en särskilt hög grad av egenföretagande och det gäller både män och kvinnor. Även kvinnor och män med bakgrund i Irak och Iran uppvisar ett högt egenföretagande, medan kvinnor och män med bakgrund i Norden, före detta Jugoslavien och Chile har en lägre grad av företagande än personer med svensk bakgrund.

När vi istället undersöker benägenheten att driva företag i aktiebolagsform, ser vi att situationen är helt annorlunda. Personer med svensk bakgrund är en av de kategorier som i störst utsträckning driver egna aktiebolag, samtidigt som de uppvisar lägre egenföretagande än de flesta andra kategorier. Bland män är det endast personer med bakgrund i Turkiet som har högre företagande i aktiebolag och bland kvinnor endast kvinnor från västvärlden utanför Norden.

Över 30 procent av företagare med utländsk bakgrund finns i branscherna restaurang, taxi och hårvård

Företagandet skiljer sig inte bara vad gäller företagstyp utan även vilka branscher företagen drivs inom. Skillnaderna i branschtillhörighet mellan personer med svensk respektive utländsk bakgrund är större bland företagare än bland övriga sysselsatta. Vi har undersökt fördelningen i på detaljerad branschnivå, uppdelat efter vilken utländsk bakgrund personerna har. Det finns ett tydligt mönster som visar att företag som drivs av personer med svensk bakgrund har en betydligt större spridning på många olika typer av verksamheter, jämfört med dem som drivs av personer med utländsk. När det gäller företag som drivs av personer med utländsk bakgrund är över 30 procent koncentrerade till restaurangverksamhet, taxiverksamhet och hårvård.

Bland branscher med minst 100 företagare finns det enbart fem branscher där personer med svensk

Tabell 2. Företagare i olika kategorier efter svensk respektive utländsk bakgrund. Andelar i procent

	Restaurang- verksamhet	Taxi- trafik	Hår- vård	Livsmedels- handel*	Lokal- vård
Utländsk bakgrund	9555 19.7%	2624 5.4%	2482 5.1%	1564 3.2%	1417 2.9%
Svensk bakgrund	5724 1.7%	3758 1.1%	11268 3.3%	2565 0.8%	1959 0.6%

* Livsmedelshandel med brett sortiment, men ej varuhus eller stormarknad

Källa: Klinthäll & Urban (2010)

bakgrund är i minoritet. Restaurangbranschen är den absolut största. De övriga fyra är »butikshandel med konfektyrer«, »reparation av skodon och andra lädervaror«, »uthyrning av video och dvd-filmer«, samt »tillverkning av andra gång och ytterkläder för kvinnor och flickor«.

Vi har också tittat på om det finns branscher eller mindre geografiska områden med koncentration av företagare med samma utländska bakgrund. Vi kan konstatera att branschtillhörighet varierar mellan olika kategorier utländsk bakgrund, vilket tyder på att nätverk inom etniska grupper kan ha betydelse för valet av bransch. Däremot finner vi inga branscher som domineras av en enskild grupp, vilket vi tolkar som att begreppet »ethnic economy« inte är direkt applicerbart på de svenska förhållandena. Ethnic economy syftar på att en etnisk grupp dominerar en bransch genom ägande och även vad gäller de sysselsatta. Varor och tjänster produceras av och för den egna gruppen vilket ger en intern ekonomi. Detta till skillnad mot företagande som »middleman« där företagandet är specialiserat inom en bransch men riktad till en marknad utanför den egna gruppen, och »mainstream företagande« där företagandet förs på samma marknad som företag som drivs av företagare med svensk bakgrund.⁶

Med basis av de fortfarande grova mått på verksamhet drar vi slutsatsen att företagare med utländsk bakgrund inte driver sina företag inom etniska ekonomier, men ofta liknar vad som i den anglosaxiska litteraturen kallas för middleman. Branscherna som

6. Begreppen förklaras närmare i tex Zhou, M. (2004) »Revisiting Ethnic Entrepreneurship: Convergencies, Controversies, and Conceptual Advancements«. *International Migration Review* 38:3, s 1040-1074.

företagare med utländsk bakgrund driver sina företag inom är till stor del andra än de som företagare med svensk bakgrund driver sina företag i (kom ihåg att 30,2 procent av företagarna med utländsk bakgrund är verksamma inom restaurang, taxi och hårvård, medan motsvarande andel är 6,1 procent bland dem med svensk). Tjänsterna tycks dock inte i första hand vara riktade till den egna etniska gruppen.

Det går dock att finna några geografiska koncentrationer med ett större antal företagare med samma bakgrund. Dessa koncentrationer hänger samman med bostadssegregationens mönster i storstäderna samt med områden nära våra grannländer. Koncentrationerna är såväl få som små till storleken och kan inte jämföras med de etniska enklaver som det också talas om i den anglosaxiska litteraturen, med chinatowns som det givna exemplet. Det medför att statistiska analyser för att söka förklara orsaker och ekonomiska konsekvenser av stark koncentration av företagare med samma ursprungsland i ett mindre geografisk område inte blir meningsfulla i ett svenskt sammanhang.

Företag som drivs av personer med utländsk bakgrund har fler sysselsatta och större omsättning, men lägre löner och lägre vinst

Det finns olika typer av mått när det gäller de ekonomiska förhållandena i företagen som drivs av personer med utländsk bakgrund, och de visar situationen från olika håll. Om vi vill studera företagets roll på arbetsmarknaden, kan vi välja att jämföra antal sysselsatta i företagen, personalomsättning eller löner. Om vi är intresserade av företagets roll för tillväxten, kan vi välja att studera förädlingsvärdet, det vill säga värdet

av den produktion som företagen sålt minus inköp av insatsvaror. Förädlingsvärdet motsvarar företagens bidrag till bruttonationalprodukten, BNP. Verksamhetens omfattning kan man få en bild av genom att studera nettoomsättningen, det vill säga värdet av den sålda produktionen efter vissa avdrag, såsom skatter som företaget betalat och rabatter som lämnats till kunder. Lönsamheten i företagen får vi en uppfattning om genom att studera årets resultat, alltså den vinst eller förlust som återstår när kostnader och skatter har dragits av från företagets intäkter.

Vår studie visar att det är främst när det gäller sysselsättningen som företag som drivs av personer med utländsk bakgrund spelar en stor roll. Våra data visar att över 200 000 personer arbetar i dessa företag. Restaurangbranschen dominerar stort, där sysselsätter drygt 10 000 företagare med utländsk bakgrund sammanlagt cirka 50 000 personer. Om man jämför med företag som drivs av personer med svensk bakgrund sysselsätter företag som drivs av personer med utländsk bakgrund i snitt fler personer per företagare. Då ingår dock inte de storföretag i vilka det inte går att urskilja en enskild företagare, svensk eller utländsk.

När det gäller förädlingsvärdet kan vi konstatera att företagare med utländsk bakgrund står för drygt 35 miljarder av BNP, vilket är lägre än förväntat givet andelen företagare med utländsk bakgrund. Även årets resultat är lägre än förväntat, företagare med utländsk bakgrund gör en total vinst på 11 miljarder kronor år 2006 vilket i snitt är lägre än för företagare med svensk bakgrund, och detsamma gäller omsättningen, där företagare med utländsk bakgrund omsätter totalt nära 110 miljarder kronor. Att andel av omsättning,

Tabell 3. Organisationsdata, aktiva egenföretagare

	Utländsk bakgrund	Svensk bakgrund
	Medeltal per företagare	Medeltal per företagare
Antal sysselsatta i november	1,33	1,21
Antal sysselsatta under året	2,13	1,65
Utbetald lönesumma under året	176 969	188 001
Nettoomsättning	848 225	770 167
Förädlingsvärde	292 766	334 008
Årets resultat	186 754	230 261

Källa: Klinthäll & Urban (2010)

förädlingsvärde och vinst inte är lika stor som andelen av det totala antalet företagare beror delvis på att företagare med utländsk bakgrund är underrepresenterade bland företagare i aktiebolag. I aktiebolag, som generellt sett är större, utgör personer med utländsk bakgrund bara drygt nio procent av företagarna, jämfört med femton procent bland egenföretagarna. Tabell 3 och 4 beskriver företagens ekonomi för egenföretagare respektive företagare i aktiebolag.

Tabell 3 visar att egenföretagare med utländsk bakgrund i medeltal har fler sysselsatta i företaget än egenföretagare med svensk bakgrund, men också att de har en större personalomsättning, mätt i skillnaden mellan antal sysselsatta i november och under hela året. De egna företag som drivs av personer med utländsk bakgrund står för en femtedel av sysselsättningen totalt i denna typ av företag, vilket är mer än deras andel av företagarna. Även nettoomsättningen är i medeltal

Tabell 4. Organisationsdata, företagare i aktiebolag

	Utländsk bakgrund	Svensk bakgrund
	Medeltal per företagare	Medeltal per företagare
Antal sysselsatta i november	4,10	4,36
Antal sysselsatta under året	8,30	7,43
Utbetald lönesumma under året	927 049	1 093 317
Nettoomsättning	5 079 565	6 126 019
Förädlingsvärde	1 597 817	2 000 382
Årets resultat	181 469	480 011

Källa: Klinthäll & Urban (2010)

högre bland egenföretagare med utländsk bakgrund och utgör totalt nära 40 miljarder kronor. Det visar att egna företag som drivs av personer med utländsk bakgrund är större, räknat per företagare, avseende såväl personal som omsättning. Däremot är medeltalen för lönesumma, förädlingsvärde och resultat högre för egenföretagare med svensk bakgrund. Företag som drivs av personer med svensk bakgrund ser alltså ut att i medeltal ha högre produktivitet, högre förädlingsgrad och bättre lönsamhet än de företag som drivs av personer med utländsk bakgrund.

Om vi övergår till att betrakta aktiebolag i vilka vi kan urskilja minst en person som aktivt äger och driver verksamheten, blir bilden annorlunda. En jämförelse mellan tabell 3 och tabell 4 visar att aktiebolagen är större per företagare i fråga om antal sysselsatta, utbetalda löner, omsättning och förädlingsvärde. När det gäller årets resultat är det också betydligt större vinster

per företagare med svensk bakgrund, däremot inte per företagare med utländsk bakgrund. Skillnaderna i sysselsättning, löner, omsättning och förädlingsvärde är dock inte uppseendeväckande stora. Däremot är skillnaden betydlig när det gäller årets resultat: Företagarna med utländsk bakgrund står enbart för 3,7 procent av den totala vinsten i aktiebolagen som omfattas i tabell 2, medan de utgör 9,3 procent av företagarna i dessa aktiebolag.

De ekonomiska förhållandena tycks alltså vara mindre gynnsamma i företag som drivs av personer med utländsk bakgrund. Men när det gäller sysselsättning kan vi se att dessa företag skapar i genomsnitt fler arbetstillfällen än motsvarande företag som drivs av personer med svensk bakgrund. Många av dessa företag återfinns också i »ingångsbranscher«, som kan erbjuda en väg in i sysselsättning för personer som tidigare saknar svensk arbetslivserfarenhet. Ingången till arbetsmarknaden fanns tidigare ofta inom tillverkningsindustrin, men nu alltmera i de servicebranscher som har en hög andel invandrarföretagare. Jobben som skapas i dessa branscher skapar också viktig arbetslivserfarenhet, vilken för många kan ge fotfäste på arbetsmarknaden.

Invandrarföretagande nämns också ofta som betydelsefullt för det svenska näringslivets tillgång till (växande) marknader utomlands.⁷ Det finns studier som visar samband mellan ökad migration och ökad

7. Se exempelvis utrikesminister Ewa Björlings debattartikel »Invandring ökar Sveriges handel med omvärlden«, Skånska Dagbladet, 28 mars 2010. Tillgänglig på <http://www.sweden.gov.se/sb/d/12538/a/143458>

utrikeshandel,⁸ men vi vet fortfarande ingenting om i vilken utsträckning detta är kopplat till företagande bland personer med utländsk bakgrund. Utifrån våra data kan vi konstatera att företagare med utländsk bakgrund är överrepresenterade inom parti- och agenturhandel samt inom detaljhandel via internet, men våra data saknar information om huruvida företagen handlar med utlandet. Det krävs ökad forskning och nya typer av datamaterial för att kunna utröna invandrarföretagandets roll i förhållande till andra globaliseringsprocesser när det gäller sambanden mellan migration och handel.

Är det köksingången som gäller för att komma in på den svenska arbetsmarknaden?

Sammanfattningsvis visar våra resultat att företagare med utländsk bakgrund är överrepresenterade i egna företag men underrepresenterade i aktiebolag, samt mer koncentrerade till vissa branscher, i synnerhet till restaurangbranschen. De geografiska koncentrationer av företagare med utländsk bakgrund som vi finner tycks mer hänga samman med boendesegregationens mönster än med en förekomst av funktionella företagarkluster. De ekonomiska förhållandena är också knappare i företag som drivs av personer med utländsk bakgrund: räknat i medeltal per företagare uppvisar dessa företag lägre löner, lägre förädlingsvärde och sämre lönsamhet. Å andra sidan har de högre medelomsättning och sysselsätter i medeltal fler personer.

Om huvudingången till den svenska arbetsmark-

8. Hatzigeorgiou, A. (2010) »Migrationens handelsbefrämjande potential – samband, förklaringar och möjligheter«, i Engstrand, Å-K (2010), s. 79-106. Se även Hatzigeorgiou, A. kapitel 3 i denna bok.

naden tidigare utgjordes av anställning i någon av de stora tillverkningsindustrierna, som aktivt rekryterade arbetskraft utomlands, har den i spåren av den industriella strukturomvandlingen blivit allt svårare att komma in igenom. När det dessutom blivit allt svårare att få samma villkor som »svenskar« på den övriga arbetsmarknaden, är det inte särskilt förvånande att personer med utländsk bakgrund oftare tar vägen via eget företagande. Riskbenägenhet och andra egenskaper är självfallet väldigt olika på individuell nivå. Men även om benägenheten att ta risker sammantaget vore exakt lika inom olika populationer med svensk eller utländsk bakgrund, kan situationen på arbetsmarknaden medföra att man har olika mycket att riskera, såsom vi diskuterade i inledningen. Följden av detta resonemang blir att ju lägre sysselsättning eller lön i förhållande till kompetens, desto större risk är man beredd att ta för att bli egenföretagare, och vice versa. De som har hög sysselsättning eller lön som matchar kompetens, kommer inte att vara villiga samma risker, utan ge sig in i företagsprojekt som är relativt säkra. Följaktligen ser vi också hur företagare med svensk bakgrund i högre utsträckning återfinns i aktiebolag, och generellt sett i företag som har bättre lönsamhet än företag som drivs av personer med utländsk bakgrund.

Segmenteringen inom företagandet hänger samman med hur arbetsmarknaden i stort fungerar. För att undvika att företagandet hos personer med utländsk bakgrund fastnar i ogynnsamma ekonomiska förutsättningar behövs åtgärder som riktas till hela arbetsmarknaden. Åtgärder som riktas till utveckling av enskilda företag kan inte lösa hela problematiken.

Företagandet skiljer sig också mellan företagare med olika utländsk bakgrund. Exempelvis har personer med bakgrund i länder i Mellanöstern, såsom Libanon, Syrien, Turkiet, Irak och Iran, en särskilt hög grad av egenföretagande. En intressant observation är att personer med bakgrund i Irak har en hög grad av egenföretagande, men mycket låg grad av företagande i aktiebolag. Personer med bakgrund i Irak är samtidigt en av de kategorier som idag har lägst sysselsättning på den svenska arbetsmarknaden. Å andra sidan är det bara kvinnor från västländer som driver aktiebolag i högre utsträckning än svenska kvinnor. Så långt är detta de breda mönstren, en djupare analys behövs för att mer i detalj reda ut sambanden mellan företagande och hinder på arbetsmarknaden. Klart är i alla fall att personer med utländsk bakgrund oftare driver företag i branscher med relativt låga inträdeskostnader, där man finner hård konkurrens, hårt arbete, långa arbetstider och knappa ekonomiska marginaler.

En central slutsats är att företagare med utländsk bakgrund spelar en viktig roll för sysselsättningen i Sverige, eftersom de i genomsnitt sysselsätter fler personer än företag som drivs av personer med svensk bakgrund. I den mån de oftare anställer personer med utländsk bakgrund kan de också fylla en viktig funktion för integrationen, som dörröppnare för människor som ofta lider brist på värdefulla kontakter på den svenska arbetsmarknaden. Även om det ofta är köksdörren som öppnas är det ändå en väg in i arbetslivet. En fråga vi behöver besvara är dock huruvida dessa anställningar leder vidare till andra delar av arbetsmarknaden eller om arbetsmarknaden är så pass segmenterad att tröskeln till den övriga arbetsmarknaden

fortfarande är hög.

Entusiasmen inför att lyckas med integration genom företagande är stor. Med bakgrund av den kartläggning vi har gjort av situationen i Sverige vill vi dock varna för att göra egenföretagande till en universallösning i integrationspolitiken. Först och främst måste vi sträva efter att värdera kompetens på ett rättvist och samhällsekonomiskt effektivt sätt. Om arbetsmarknaden präglas av systematisk nedvärdering av människors potential, kommer skillnaderna i människors hantering av risker, hinder och möjligheter att bestå. De som inte får samma möjligheter på arbetsmarknaden har helt enkelt mindre att förlora på att ta risken att bli egna företagare. Om detta ligger till grund för ökat företagande bland personer med utländsk bakgrund, kommer vi att förstärka en etnisk skiktning inom näringslivet som är parallell med den som finns på arbetsmarknaden.

Det som krävs för att förhindra en sådan skiktning är att skapa rättvisa möjligheter, såväl på arbetsmarknaden i stort som inom själva näringslivet. För det första måste kompetens värderas lika oavsett personers bakgrund, så att huvudentrén till arbetsmarknaden står öppen för alla. För det andra måste möjligheterna för entreprenörer att utveckla sina företag och få dem lönsamma också vara likvärdiga oavsett bakgrund. Företagare med utländsk bakgrund har fortfarande svårare att få lån till sin verksamhet och är fortfarande underrepresenterade i företagarnätverk och organisationer. Förbättrade lånemöjligheter, nätverksbyggande, liksom rådgivning och mentorsskap är exempel på områden som kan utvecklas mer för att frigöra potential i det svenska näringslivet.

Kapitel 6. Invandringspolitik och utvandringslandets välfärd

Per Lundborg är professor i nationalekonomi vid Stockholms universitet. Han är verksam vid Centrum för forskning om internationell migration och etniska reaktioner (CEIFO) och Stockholm University Linneaus Center for Integration Studies (SULCIS). Han forskar främst om internationell migration och arbetsmarknad.

Huruvida en invandringpolitik är lyckad eller inte kan inte enbart betraktas ur invandringslandets synvinkel. Det är självfallet viktigt att förstå hur utvandringslandet påverkas. Litteraturen kring detta har starkt fokuserat på utvandringen av högutbildad personal från fattiga länder. Begreppet »brain drain« har varit centralt i denna forskning och en grundläggande fråga är om invandring som är gynnsam för invandringslandet samtidigt tömmer utvandringslandet på högutbildad personal. Forskningen kring effekterna på utvandringslandet har förändrats kraftigt sedan den initierades under 1960-talet. I denna text ska jag beskriva utvecklingen av forskningen och försöka ge en bild av hur forskare idag ser på utvandringen av högutbildade från framför allt fattigare regioner i världen.

De rikare ländernas invandringspolitik inriktas i hög grad på att just de högutbildade ska få invandra. Kanadas och Australiens invandringspolitik är kanske de bästa exemplen där politiken uttalat syftar till att just de högutbildade ska få tillträde till ländernas arbetsmarknader. Det är naturligtvis tilltalande för en regering att landet kan få tillgång till högutbildad arbetskraft utan att behöva bidra till individernas utbildning. Dessutom kommer denna arbetskraftsinvandring inte till stånd om det inte redan finns ett arbete för individerna att gå till direkt varför arbetsmarknadsintegrationen knappast är något problem. Riskerna för främlingsfientlighet är också mindre då i stort sett alla delar uppfattningen att högutbildade specialister som invandrar fyller vakanser som inte kan tillsättas av det egna landets högutbildade arbetskraft.

Australien och Kanada uppmuntrar båda invandring av högutbildad personal, men proceduren vid motta-

gande skiljer sig något. I Australien granskas den högutbildade invandrarens kvalifikationer före inresan. I Kanada sker utvärderingen kort efter inresan. I Australien gäller ett godkännande för hela landet medan det i Kanada bara gäller för den stat till vilken invandraren anlant. Australien tillämpar en övre åldergräns för högutbildade invandrare. Jämförelser tyder på att den australiska politiken har varit mer framgångsrik än den kanadensiska.¹

Andra högutvecklade länder bedriver en mer generell inriktad invandringsspolitik. I realiteten innebär det ofta att högutbildade ändå kommer att vara överrepresenterade då speciellt hög efterfrågan kan uppkomma på högutbildades specialistkompetens. Detta visar sig också i statistiken över internationell migration. Det har uppskattats att det år 2000 fanns ca 20 miljoner utlandsfödda högutbildade (med universitets- eller högskoleutbildning) bosatta inom OECD. Detta innebär en ökning under en tioårsperiod med cirka 64 procent vilket kan jämföras med att lågutbildade under samma period ökade med endast drygt 14 procent.² En klar majoritet av dessa högutbildade invandrare kom från utvecklingsländer och motsvarar mer än en tredjedel av den totala invandringen till OECD.

År 1990 var 39,8 miljoner invandrare över 25 år bosatta i OECD-länderna. Tio år senare hade antalet

1. Richardson, S. och L. Lester. (2004), »A Comparison of Australian and Canadian Immigration Policies and Labour Market Outcomes«, Report to the Department of Immigration and Multicultural and Indigenous Affairs, the National Institute of Labour Studies, Flinders University.

2. Docquier, F. och A. Marfouk. (2006), »International Migration by Education Attainment, 1990-2000«, i Ozden och Schiff (red.) International Migration, Brain Drain and Remittances, s. 151-199, New York: Palgrave MacMillan.

stigit till 58,5 miljoner.³ I världen lever idag cirka 1,66 procent av befolkningen i arbetsför ålder i ett annat land än födelselandet. Siffrorna skiljer sig dock kraftigt åt mellan utbildningsnivåerna: 0,94 procent av lågutbildade, 1,64 procent av medelutbildade och 5,47 procent av högutbildade lever i ett annat land. Benägenheten att utvandra är mellan fem och tio gånger högre för personer med mer än tolv års utbildning än för personer med kortare utbildning.⁴ En huvudförklaring till att de högutbildade är så överrepresenterade bland utlandsboende är att de rikare länderna oftare öppnar sina portar för högutbildade än för lågutbildade.

Sett i ett längre perspektiv har utvandring av högutbildade ökat kraftigt. UNCTAD rapporterade 1975 att det totala antalet migranter från fattiga till rika regioner i världen mellan 1961-72 bara uppgick till 300 000 personer. 1990 fanns enligt folkräkningen enbart i USA mer än 2,5 miljoner högutbildade invandrare från utvecklingsländer (studenter oräknade). För enskilda länder är utvandringen av högutbildade mycket omfattande. Studier från ILO visar exempelvis att närmare 40 procent av alla emigranter från Filippinerna har högskoleutbildning. Många av dessa har naturligtvis fått sin utbildning i de utvecklade länderna.

Då de mer utvecklade länderna normalt har många högutbildade återfinns många av deras högutbildade i andra länder. Vissa stora men fattiga länder har be-

3. Docquier, F. och A. Marfouk. (2004), »Measuring the International Mobility of Skilled Workers (1990-2000): Release 1.0,“ Policy, research working papers, wps 3381, the World Bank.

4. Docquier, F. och A. Marfouk. (2006), »International Migration by Education Attainment, 1990-2000«, i Ozden och Schiff (red.) International Migration, Brain Drain and Remittances, s. 151-199, New York: Palgrave MacMillan.

roende på stor befolkning i absoluta tal många högutbildade i andra länder. Bland de fattiga länder som år 2000 hade flest utvandrade högutbildade återfinns Filippinerna (1,3 milj.), Indien (1,0 milj.), och Kina (0,9 milj.). När det gäller andelen utvandrade högutbildade av totala antalet högutbildade, dominerar de allra fattigaste länderna kraftigt såsom Haiti (81,6 %), Somalia (58,6 %), Ghana (42,9 %), Mozambique (42,0 %) och Sierra Leone (41,0 %). I dessa i regel krisdrabbade länder har högutbildade haft större förutsättningar att emigrera än vad lågutbildade har haft. De absoluta talen är låga men andelarna alltså höga.

Globaliseringen har banat väg för ökad internationell migration, framför allt av högutbildade. Den har också förstärkt tendenserna till koncentration av högutbildade i de områden av världen där de redan är många. Detta har också drivit fram en positiv självselektion av högutbildade invandrare, länder där det redan finns många högutbildade attraherar ytterligare högutbildade. Att människor världen över i ökande utsträckning ges möjlighet till högre utbildning, i det egna landet eller utomlands, bidrar också till att den internationella migrationen ökar.

Hur påverkas utvandringsländerna?

En avgörande fråga är naturligtvis hur utvandringsländernas välfärd påverkas av utvandring av högutbildade. De första studierna från 1960-talet betonade starkt de negativa effekterna för ett land varifrån högutbildade utvandrar medan senare års studier erbjuder en mer balanserad syn där positiva effekter också beaktats. Fyra olika mekanismer kan urskiljas.

1) Den direkta »brain drain«-effekten.

Den första och mest uppenbara är den direkta förlusten av de högutbildade i utvecklingslandet och som studerades redan på 60-talet.⁵ Denna teoretiska litteratur fokuserar på effekten av en minskning av humankapitalet på den inhemska ekonomin och handlar i hög grad om hur förlusten av högutbildade påverkar utvandringslandets ekonomi. Den huvudsakliga slutsatsen var att välfärden minskar för utvandringslandets kvarvarande befolkning, men denna slutsats var känslig för antaganden om lönebildning och sysselsättning. I huvudsak visade forskningen att utvandringen av högutbildade förstärker de effektivitetsförluster som olika marknadsstörningar såsom ineffektiv beskattning, monopol etc. orsakar.

När personer väljer att arbeta i andra länder förlorar ursprungslandet skatteintäkter. Förslag framfördes tidigt om att ursprungslandet med hjälp av värdlandets skattemyndigheter skulle beskatta de högutbildade som hade emigrerat och att dessa skatteintäkter skulle återföras till ursprungslandet.⁶ Denna fråga är av speciellt intresse när det gäller högutbildade då ju ursprungslandet ofta står bakom en stor del av utbildningskostnaderna för individen. Redan en mycket

5. Grubel H. G. och A. Scott. (1966), "The International Flow of Human Capital", *American Economic Review*, vol 56, s. 268-274.

Johnson, H.G. (1967), »Some Economic Aspects of the Brain Drain«, *Pakistani Development Review*, 7, s. 379-411.

6. Bhagwati J. och M. Partington. (1976) (red.) *Taxing the Brain Drain: A Proposal*, North-Holland.,

Bhagwati J. och J. D. Wilson. (1989) *Income Taxation and International Mobility*, the MIT Press.

Commander, Kangasniemi, S., M. och L. A. Winters. (2003), »The Brain Drain: Curse or Boon? A Survey of the Literature«, i Baldwin och Winters (red.) *Challenges to Globalization*, s. 235-272, Chicago: University of Chicago Press.

begränsad skatt på till exempel indiska medborgare i utlandet skulle kraftigt höja indiska statens inkomster.⁷ Summan av inkomsterna för Indienfödda personer bosatta enbart i USA motsvarar ca tio procent av Indiens nationalinkomst. En beskattning av utlandsboende medborgare över hela världen skulle kunna generera betydande summor till den indiska statskassan. Beskattning av sina medborgare verksamma i andra länder har tillämpats av USA och Filippinerna.⁸

2) Stimulanser av högre utbildning.

Efter 70-talet kom forskningen alltmer att fokusera på dynamiska effekter av utvandring av högutbildade. Gradvis kom man in på frågan hur utvandringen påverkar incitamenten för de kvarvarande att utbilda sig. Utvandring av högutbildade från ett litet fattigt land innebär för det första att det inhemska utbudet av högutbildade på kort sikt minskar vilket tenderar att driva upp lönen för högutbildade. I huvudsak har migrationens löneeffekter fokuserats på de utvecklade invandringsländerna men under senare tid har även konsekvenserna för utvandringsländerna studerats. Man har exempelvis funnit betydande löne- och välfärdseffekter i Mexiko av utvandringen därifrån.⁹ Utvandring av 10 procent av arbetare i en viss kategori, definierad utifrån utbildning och erfarenhet, leder till

7. Desai M.A., Kapur D. och J. McHale. (2004), »Sharing the Spoils: Taxing International Human Capital Flows“, *International Tax and Public Finance*, 11, s. 663-693.

8. För en utvärdering av Filippinernas erfarenhet av beskattningen av medborgare verksamma i andra länder, se Bhagwati J. och J. D. Wilson. (1989) *Income Taxation and International Mobility*, the MIT Press.

9. Mishra, P. (2007), "Emigration and wages in Source Countries: Evidence from Mexico" *Journal of Development Economics*, 82(1), s. 180-199.

att lönen i samma kategori stiger med icke försumbara 4 procent.

Möjligheten att utvandra till rika länder där man betalas kanske tio gånger bättre än i hemlandet gör vidare att den förväntade avkastningen på utbildning drastiskt stiger för den som verkligen har en chans att få ett arbete i ett utvecklat land. Om sannolikheten är hög att man efter examen ska kunna få ett välbetalt arbete i ett rikt och utvecklat land ökar incitamenten att utbilda sig. Utvandringens effekter på avkastningen av högre utbildning har fått en central roll i senare forskning.¹⁰ Om man tillåter utvandring för högutbildade kommer förväntningar om välbetalda tjänster utomlands att stimulera ytterligare investeringar i humankapital i ursprungslandet men eftersom inte alla emigrerar kan effekten bli en ökning av humankapitalet i hemlandet. För att dessa incitament ska vara verksamma måste högre utbildning inte enbart öka chanserna att få emigrera utan också öka sannolikheten att man kan erhålla ett arbete som kräver en hög utbildning i invandringslandet.

Dessa resonemang bygger på antagandet att alla medborgarna i utvecklingsländerna efter en högskoleexamen har samma möjlighet att ta ett välbetalt arbete i de utvecklade länderna. Detta förutsätter att de rika länderna inte har några möjligheter att i förväg gran-

10. Beine, M. Docquier F., och H. Rapoport. (2001), »Brain Drain and Economic Growth: Theory and Evidence,» *Journal of Development Economics*, 64 (1) (February) s. 275-289.

Beine, M. F. Docquier och H. Rapoport (2008), »Brain Drain and Human Capital Formation in Developing Countries: Winners and Losers» the *Economic Journal*, 118 (April), s. 631-652.

Stark, O. och Y. Wang (2002); »Inducing Human Capital Formation: Migration as a Substitute for Subsidies,» *Journal of Public Economics*, 86(1) s. 29-46.

ska den potentiella arbetskraft som man vill anställa. Modellerna förutsätter således att man väljer slumpmässigt bland de utexaminerade. Detta stämmer dock knappast med verkligheten utan snarare granskas de utexaminerade mycket noga innan anställningsbeslutet, bland annat genom aktiva rekryteringskampanjer i ursprungslandet, prövoperioder och genom kontakter med det lokala lärosätet. Detta kan hämma andra än de bästa studenterna att satsa på en högre utbildning. Urvalsprocessen av de nyutexaminerade är dock aldrig perfekt och många studenter tror sig också kunna bli bland de bästa som utexamineras varför dessa hämmande effekter på utbildningsincitamenten inte behöver bli så stora.

För många medborgare i utvecklingsländerna kan möjligheterna till ur deras synvinkel extremt höga inkomster i de utvecklade länderna vara en starkt drivande kraft bakom deras arbets- och utbildningsansträngning. Att öppna för fri arbetskraftsinvandring i de rika och utvecklade länderna höjer kraftigt den förväntade avkastningen på högre utbildning och kan därigenom vara ett sätt att stimulera utbildning för medborgare i fattigare länder och också att stimulera den individuella insatsen som student. Visserligen kan då en del av de bästa begåvningarna i sina bästa år gå förlorade för hemlandet men de kan återkomma och deras samlade erfarenheter kan då vara ytterligt värdefulla för ursprungslandet.

Möjligheterna att utvandra kan också stimulera den inhemska produktionen av högkvalitativa utbildningstjänster. Exempel på länder som etablerat en kvalitativ högre utbildning är Indien, Kina och Sydkorea. Indien producerade i början av 2000-talet ungefär

25 000 ingenjörer varje år.¹¹ Det indiska institutet Indian Institute of Technology (IITS) svarar för närmare tio procent av dessa utexaminerade ingenjörer och hade i början av 2000-talet utbildat 78 procent av USA:s Indienfödda doktorer i teknologi. 65 procent av Koreas doktorer i teknologi i USA kom från Seoul National University. Liknande siffror gäller för vissa elitskolor i Kina. Att personer som utexamineras från dessa skolor i utvecklingsländer är konkurrenskraftiga på den internationella marknaden i de högt utvecklade länderna utgör i sig ett bevis på att man lyckats hålla en mycket hög kvalitet på den högre utbildningen. Med tanke på att en majoritet av de utexaminerade stannar kvar i hemlandet blir detta kvalitetstest av utbildningen som den internationella rörligheten innebär av stor betydelse för det egna landet.

Många av de högutbildade som emigrerat till USA stannar kvar där och en uppskattning visar att ungefär 70 procent av alla utlandsfödda doktorer i landet inte återvänder och många blir amerikanska medborgare. Ofta blir det omöjligt för hemlandet att locka tillbaka dessa personer.

3) Diaspora-effekter och internationellt företagande

En tredje typ av effekt som i hög grad sammankopplas med utvandring av högutbildade kan kallas

11. Se Bhagwati, J. (2003), »Borders Beyond Control,“ Foreign Affairs, Jan/Feb, 82(1), s. 98-104. Sannolikt är denna siffra idag klart högre.

för »diaspora-effekt«. ¹² Härunder finns effekter av att migrationen underlättar och är en källa till internationella företagskontakter. ¹³ Det har visats att en ökning av beståndet av invandrare i USA stimulerar USA:s handel med utvandringslandet. ¹⁴ En 10-procentig ökning av antalet invandrare i USA från ett visst land ökar USA:s export till detta land med 4,7 procent och importen från landet med 8,3 procent. Effekten på exporten kan tolkas som en effekt av att invandrarna etablerat ett nätverk. För Kanada har man funnit lägre effekter av en 10-procentig ökning av beståndet av invandrare: 1,3 procent för exporten och 3,3 procent för importen. ¹⁵ Generellt har man funnit att »diaspora-effekterna« är betydande för den internationella företagsamheten. ¹⁶ Se även kapitel 3 i denna bok.

12. Begreppet »diaspora» har fått en generell betydelse och kan sägas omfatta en brokig blandning av invandrargrupper inklusive politiska flyktingar, tillfälliga boende i andra länder, gästarbetare, etniska minoriteter och allehanda grupper av invandrare och som på något sätt upprätthåller en koppling till hemlandet. Se Shuval, J. (2000), »Diaspora Migration: Definitional Ambiguities and a Theoretical Paradigm» *International Migration*, 38 (5) December, s. 41-56.

13. Se Saxenian, A. (2001), »The Silicon Valley Connection: Transnational Networks and Regional Development in Taiwan, China and India«, Report for University of Pennsylvania Institute for the Advanced Study of India project on the context of innovation in India: The case of information technology study.

Gould, D. M. (1994), »Immigrant Links to the Home Country: Empirical Implications for U.S. Bilateral trade Flows«, *Review of Economics and Statistics*, 76 s. 302-316.

Rauch, J. E. (2001), »Business and Social Networks in International Trade«, *Journal of Economic Literature*, XXXIX (December) s. 1177-1203.

14. Gould, D. M. (1994), »Immigrant Links to the Home Country: Empirical Implications for U.S. Bilateral trade Flows«, *Review of Economics and Statistics*, 76 s. 302-316..

15. Se Head, K. och J. Ries ((1998): »Immigration and Trade Creation: Econometric Evidence from Canada,» *Canadian Journal of Economics*, 31(1)) som skattat en liknande modell som den Gould använder.

16. Rauch, J. E. (2001), »Business and Social Networks in International Trade«, *Journal of Economic Literature*, vol. XXXIX (December) s. 1177-1203.

4) Remitteringar och sparande.

Utvandrades remitteringar är ytterligare en källa genom vilken utvandringen kan ha positiva effekter på utvandringslandet. Remitteringar är en viktig inkomstkälla för många länder och utgör i många fall en stor andel av BNP, framför allt i riktigt fattiga länder där kapitalmarknaderna är bristfälliga med betydande svårigheter för företagsamma personer att få tillgång till lån. Här kan dessa inkomster påverka bland annat hushållens arbetsutbud, barnens utbildningsbeslut, yrkesval, investeringar, med potentiellt stora effekter. Pengar flödar tillbaka till nära släktingar, för att betala tjänster för att ta hand om den utvandrades åldrade släktingar eller barn, eller för att sköta om boskap eller jordtillgångar.

Alla remitteringar är emellertid inte av altruistiskt slag. För de högutbildade används de också för att betala studieskulder. Samtidigt emigrerar högutbildade oftare än lågutbildade med hela familjen och för längre perioder eller permanent varför högutbildade blir mindre benägna att återsända pengar än den ofta korttidsemigrerande lågutbildade arbetskraften. Detta innebär dock inte att högutbildades remitteringar är betydelselösa. Fyrtiofem procent av indiska läkare verksamma i Storbritannien skickar tillbaka pengar till hemlandet och transfereringarna utgör i genomsnitt 16 procent av deras inkomster.¹⁷

Ofta ackumulerar invandrare också ett sparande utomlands för att investera medlen vid återvändan-

17. Commander, S. Kangasniemi, M. och L. A. Winters (2003). »The Brain Drain: Curse or Boon? A Survey of the Literature«, i Baldwin och Winters (red.) *Challenges to Globalization*, s. 235-272, Chicago: University of Chicago Press.

det. Det finns mycket belägg för att detta är vanligt framför allt bland lågutbildade som efter hemkomsten startar eget företag, vanligen småföretag. För egyptiska återvändande migranter har både sparandet och migrationstidens längd en positiv signifikant effekt på sannolikheten att starta företag efter hemkomsten.¹⁸ Just migrationstidens längd är en viktig variabel i detta sammanhang då det är uppenbart att migranten måste vara borta en viss tid för att kunna spara ihop tillräckligt med medel för att starta företag i hemlandet.

I forskningen har man studerat återvändandets bestämningsfaktorer och selektionseffekterna. Teoretiska modeller för individens återvändandebeslut har visat att i de fall där högutbildade är överrepresenterade bland invandrare kommer lågutbildade att vara överrepresenterade bland de som väljer att återvända.¹⁹ Således, om relativt sett fler högutbildade än lågutbildade anländer till invandringslandet kommer relativt sett fler lågutbildade senare att återvända. Återvändandemigrationen förstärker därmed den selektion som karaktäriserar den ursprungliga invandringen. Detta teoretiska resultat får också stöd i den empiriska analys som författarna genomför.²⁰ Denna slutsats är av stor betydelse då företagen i de utveck-

18. Se McCormick B. och J. Wahba (2001), »Overseas Work Experience, Savings and Entrepreneurship Amongst Return Migrants to LDCs«, *Scottish Journal of Political Economy*, 48 (2) (May) s. 164-178. För fler exempel, se Agunias, D. R. (2006): »From a Zero-Sum to a Win-Win Scenario. Literature review on Circular Migration«, (mimeo) Migration Policy Institute.

19. Borjas, G. och B. Bratsberg (1996), »Who Leaves? The Outmigration of the Foreign-Born«, *Review of Economics and Statistics*, 78 (1) (February) s. 165-176.

20. Se också Agunias, D. R. (2006), »From a Zero-Sum to a Win-Win Scenario. Literature review on Circular Migration«, (mimeo) Migration Policy Institute.

lade länderna kan sägas plocka russinerna ur kakan och de bäst utbildade och mest begåvade tenderar att inte återvända till hemlandet.

Ett återvändande av migranter som uppmärksammas i litteraturen och som kunnat analyseras genom existensen av en intressant datamängd är den från norra och centrala Europa i början av 80-talet. Fram till 1973 tog man i norra och centrala Europa, inklusive Sverige, emot ett stort antal invandrare från Sydeuropa, Turkiet, Nordafrika och andra delar av världen. Genom Deutsche Institut für Arbeitsmarkt- und Berufsforschung (IAB) intervjuades återvändare både före och efter hemkomsten.²¹ Man fann att mer än hälften av återvändande turkar var aktiva i egna företag men också att en stor del inte var aktiva på arbetsmarknaden. En hög andel egenföretagare befanns också vara fallet i en studie av återvändare till Irland, där cirka 30 procent hade startat eget företag.²²

Bör återvändande stimuleras av ursprungslandet?

Det var länge en vanlig uppfattning att utvandring av högtbildad arbetskraft innebär en förlust för utvandringslandet. Såsom har framgått kan man dock rada upp ett stort antal mekanismer som alla måste vägas samman innan man kan dra några välfärdspolitiska slutsatser. Om man i utvandringslandet försöker begränsa utvandringen av högtbildade kan detta

21. Se Hönekopp, E. (1987), »Rückförderung und Rückkehr Ausländischer Arbeitnehmer. Beiträge zur Arbeitsmarkt- und Berufsforschung“ 114, s. 287-366.

22. Gmelch, G. (1980), »Return Migration«, *Annual Review of Anthropology*, 20, s. 127-144, s. 150.

innebära att dess humankapital på sikt kommer att bli lägre än vad som skulle vara fallet om man tillåtit utvandring. De rika länderna behöver därför inte med nödvändighet se sig själva som att de cyniskt utnyttjar den tillgång av högutbildade som finns i de fattiga länderna och att invandring av högutbildade skulle vara på de fattigas bekostnad.

Problemet är snarast att effekterna på de fattiga länderna skiljer sig väldigt mycket åt beroende på remitteringsbenägenheten, vilka effekter som möjligheten att utvandra till höglöneländer har på universitetspremien i hemlandet med mera. Att utforma generella regler för de rika länderna som inte skadar en effektiv fördelning av den internationella högutbildade arbetskraften är då naturligtvis svårt. För detta krävs en detaljerad empirisk kunskap om hur varje enskilt utvandringsland påverkas på både kort och lång sikt.

Även om detaljerad kunskap saknas så har försök att empiriskt väga samman några av de centrala effekterna genomförts.²³ Den direkta förlusten av utvandringen av högutbildade vägs mot värdet av att den förväntade avkastningen på högre utbildning stimulerar fram ett ökat utbud av högutbildade. I ett datamaterial över 127 utvecklingsländer finner de en aggregerad positiv effekt på humankapitalbildningen på grund av förbättrade möjligheter för högutbildade att utvandra också. Mer specifikt finner man att om högutbildades utvandringskvot fördubblas kommer humankapitalbildningen att stiga med fem procent bland den

23. Beine, M. F. Docquier och H. Rapoport, (2008): »Brain Drain and Human Capital Formation in Developing Countries: Winners and Losers« the Economic Journal, 118 (April), s. 631-652.

inhemska befolkningen (kvarvarande och emigrerade högutbildade).

Vinsterna av högutbildades utvandring för utvecklingsländerna skiljer sig mycket åt mellan länder. För stora länder som Kina, Indien och Brasilien är vinsterna betydande medan små länder i Södra Afrika och Centralamerika bedöms förlora på utvandringen i termer av minskad humankapitalbildning. De länder som förlorar tenderar att förlora mer än vad de vinnande länderna vinner på utvandringen av högutbildade. För enskilda små länder kan således de negativa effekterna vara betydande. På den aggregerade nivån förefaller dock utvandring av högutbildade från fattiga länder ha positiva effekter, men effekterna varierar alltså kraftigt från land till land. Betydligt mer forskning och förbättrade data behövs innan mer bestämda policyslutsatser kan dras.

Men andra effekter av utvandringen av högutbildade måste också beaktas. Skulle hänsyn tas till effekterna av remitteringar och emigranternas investeringar i hemlandet, »diasporaeffekterna«, etc. kan slutsatsen för högutbildad emigration bli betydligt gynnsammare för ett mycket stort antal utvandringsländer.

Positiva konjunkturer bara för destinationslandet?

Fri rörlighet mellan ett rikt och ett fattigt land tenderar att bli ett system som i större utsträckning gynnar de rikare länderna. Migranter flyttar i hög grad till de länder där den högsta lönen erbjuds. Så länge lönenivåerna är betydligt högre i de rikare länderna kommer de troligtvis inte frivilligt att återvända till hemlandet även om det är högkonjunktur där, många lediga

tjänster och stigande löner. Den fria rörligheten blir då en konjunkturdämpande faktor för det rika värdlandet men inte för det fattigare hemlandet. Om länderna samtidigt befinner sig i en högkonjunktur kommer värdlandet att gynnas på ursprungslandets bekostnad. På motsvarande sätt kommer i en global lågkonjunktur, såsom den nuvarande krisen, migranterna att återvända till sina hemländer varvid arbetslösheten ökar där.

Slutsatser

Utvandringen av högutbildade kan förväntas ha en positiv effekt på humankapitalbildningen om utvandringslandet är stort såsom Kina, Indien och Brasilien. Om utvandringslandet är litet och fattigt förefaller högutbildades utvandring inte generera samma positiva effekt på humankapitalbildningen, utan här verkar i stället de negativa effekterna på humankapitalbildningen dominera. Detta innebär dock inte nödvändigtvis att välfärden i dessa länder minskar. Man måste även beakta effekter av remitteringar som kan bidra till höjd konsumtionsnivå för de kvarvarande.

De viktigaste förväntade effekterna av remitteringar är 1) ökad skolgång för barnen, 2) ökat arbetsutbud, 3) ökade investeringar i företag, 4) ökad handel. Om dessa faktorer beaktas kan det naturligtvis ändå visa sig att även de mindre och fattiga länderna kan komma att tjäna på utvandring av högutbildade även om humankapitalet minskar. Osäkerheten om detta är emellertid stor och vi har idag inte tillräckligt med kunskap för att med bestämdhet avgöra hur enskilda fattiga, små påverkas av att deras högutbildade utvandrar. Det

Per Lundborg

finns dock anledning att tro att de flesta utvandringsländer på längre sikt påverkas positivt av att högutbildad personal tillåts emigrera.

Kapitel 7. Kvotflyktingars fördröjda framgång

Mirjam Hagström var projektledare för Europeiska flyktingfundsprojektet Labour Market Integration of Resettled Refugees vid Malmö Institute of Migration, Diversity and Welfare (MIM) på Malmö högskola under år 2009. Hon har en magisterutbildning i IMER vid Malmö högskola och hon har arbetat i flera forskningsprojekt på MIM mellan åren 2007 och 2010.

Pieter Bevelander är docent vid forskningsinstitutet Malmö Institute of Migration, Diversity and Welfare (MIM) på Malmö högskola. Han disputerade 2000 i ekonomisk historia med en avhandling om invandrares integration på arbetsmarknaden 1975–1995. Förutom invandrares ställning på den svenska arbetsmarknaden forskar han också om situationen i Nederländerna och Kanada.

Antalet asylsökande som kommit till Sverige har varierat kraftigt de senaste 20 åren. Kriget på Balkan i början på 1990-talet tvingade många att lämna sina hem och antalet asylsökande i Sverige ökade rejält, för att sedan minska igen i slutet på decenniet. I början på 2000-talet gick antalet upp igen, bland annat som en effekt av konflikten i Irak. Men oavsett antalet asylsökande som kommer till Sverige får ca 1 900 individer uppehållstillstånd i landet genom vidarebosättning inom den så kallade *flyktingkvoten*.

Vidarebosättning förklaras mer ingående nedan men kortfattat innebär det att en persons asylskäl granskas och beslutas om innan ankomst till Sverige. Detta innebär en skillnad gentemot asylsökande, som själva tar sig hit och söker asyl på plats. Det är FN:s flyktingkommissarie, UNHCR, som gör första urvalet av vilka av de 15 miljoner flyktingar som befinner sig under deras beskydd som ska presenteras för ett av de tjugotal länder som har ett vidarebosättningsprogram. För Sveriges del är det Migrationsverket som utreder de utvalda individernas asylskäl och beslutar om uppehållstillstånd.

Det finns en uppfattning om att *kvotflyktingar*, det vill säga de som har fått uppehållstillstånd inom flyktingkvoten, har en längre och svårare väg in i det svenska samhället i jämförelse med andra invandrargrupper.¹ Bland hindren som nämns är de psykiska påfrestningar som kan följa många år i flyktingläger och den påverkan flyktinglägervistelsen haft på utbildnings- och arbetslivserfarenhet.

1. Se exempelvis Integrationsverket (2001), Trygghetens gränser: Kvotflyktingars mottagande i Sverige, Norrköping: Integrationsverket.

Den svenska flyktingkvoten är den fjärde största kvoten i världen och den största i Europa.² Trots detta saknas information om kvotflyktingars situation i Sverige, vilket är bakgrunden till projektet *Vidarebosatta flyktingars arbetsmarknadsintegration i Sverige* som genomfördes vid Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM), Malmö högskola år 2009.³ Denna artikel sammanfattar delar av resultatet från projektet och visar att situationen statistiskt sett inte är så nedslående för kvotflyktinggruppen som den ibland framställs.

Vidarebosättning i världen

FN:s flyktingkommissarie (UNHCR) uppskattar att cirka 42 miljoner människor är på flykt i världen. Ungefär 15 miljoner av dessa befinner sig under FN:s skydd.⁴ Majoriteten av dessa befinner sig i utvecklingsländer.⁵ Vidarebosättning är för flyktingarna en av tre möjliga *varaktiga lösningar*.⁶ Genom UNHCR:s försorg vidarebosätts varje år ca en procent av världens flyktingar från första asylland till ett av de länder som har åtagit sig att ta emot flyktingar för vidarebo-

2. De länder som ställer flest platser till förfogande per år är USA, Australien och Kanada. Dessa tre länder tar tillsammans emot en majoritet av de flyktingar som vidarebosätts årligen.

3. Projektet delfinansierades av Europeiska flyktingfonden.

4. UNHCR (2009a), 2008 Global trends: refugees, asylum-seekers, returnees, internally displaced and stateless persons.

5. Under 2008 befann sig 1 780 900 flyktingar i Pakistan, 1 105 700 flyktingar i Syrien och 980 100 i Iran vilket tillsammans utgör mer än 40 procent av det globala antalet flyktingar. För fler siffror se: UNHCR (2009a), 2008 Global trends.

6. Översatt från det engelska begreppet Durable Solutions. Integration i första asylland eller återvändande är de två andra varaktiga lösningar som UNHCR har att tillgå.

sättning.⁷ För 2010 beräknar UNHCR att 747 000 individer är i behov av vidarebosättning men det finns endast 80 000 platser att tillgå. UNHCR arbetar för att utöka antalet platser och länder för vidarebosättning. Det är ett arbete som även stöds av Europeiska kommissionen och den svenska regeringen.⁸

UNHCR bestämmer utifrån en bedömning av den enskildes situation och skyddsbehov vilken lösning som de finner lämplig för individen. I alla de fall där vidarebosättning anses vara det bästa alternativet presenteras fallet för ett möjligt mottagarland, som utreder asylskälen utifrån den nationella lagstiftningen. UNHCR:s urval baseras på ett antal, för alla gemensamma kriterier, men hänsyn tas även till olika landspecifika krav.⁹

Den gängse bilden är att flyktingarna befinner sig i flyktingläger, vilket endast stämmer på en tredjedel av de flyktingar som står under UNHCR:s beskydd.¹⁰ Många befinner sig i utsatta situationer i städer där de får hjälp genom UNHCR:s lokalkontor. Gemen-

7. UNCHR (2009b), Moving ahead: Ten years after Tampere UNHCR's recommendations to Sweden for its European Union presidency (July-December 2009).

8. Se följande dokument: Europeiska Kommissionen (COM(2007)301), GREEN PAPER on the future Common European Asylum System, Socialförsäkringsutskottet (2006/07:SfU13), Grönbok om det framtida gemensamma europeiska asylsystemet och Billström, T. (2009), Tal av Tobias Billström om EU-gemensamt vidarebosättningsprogram.

9. Ett exempel på landsspecifika kriterier är integrationspotential som utgår ifrån individuella egenskaper som anses kunna underlätta för individen att integreras i landet, exempelvis språkkunskaper. Flera vidarebosättningsländer, däribland USA, Norge och Nederländerna har satt upp integrationskriterier för uttagningen. I Sverige har man valt att inte använda sig av denna typ av kriterier för uttagningen av vidarebosatta flyktingar. UNHCR stödjer inte användandet av integrationspotential i uttagningen eftersom skyddsbehovet riskerar att komma i andra hand.

10. UNHCR (2009c), UNHCR policy on refugee protection and solutions in urban areas.

samt för alla är att de flytt sitt hemland på grund av konflikter, hot eller förföljelse och att de befinner sig ett land där deras skyddsbehov inte kan tillgodoses.¹¹ UNHCR poängterar vikten av att vidarebosättningen blir en långsiktig lösning för individerna, vilket betyder att även integrationen i mottagarlandet är en viktig fråga.¹²

Vidarebosättning i Sverige

Flyktingar har vidarebosatts till Sverige sedan 1950, vilket gör det svenska vidarebosättningsprogrammet till ett av de äldsta i världen. Regeringen bestämmer årligen hur mycket medel som ska tilldelas vidarebosättning och utifrån det budgeterade beloppet bestäms en kvot på mellan 1 700 och 1 900 platser. Det är Migrationsverket som bedömer en kvotflyktings asylskäl, antingen genom intervju på plats i första asylland, så kallad delegationsuttagning, eller genom en dossieruttagning där prövningen utförs i Sverige baserat på UNHCR:s utredning. En kvotflykting som blir uttagen att resa till Sverige får status som flykting eller som skyddsbehövande i övrigt, enligt Utlänningslagen 2005:716.¹³

11. För exempel på hur en kvotflyktings väg till Sverige kan se ut, se: Thomsson, D. (2009), »An Institutional Framework on Resettlement» i P. Bevelander, M. Hagström och S. Rönqvist (red), *Resettled and Included? The Employment Integration of Resettled Refugees in Sweden*, Malmö, Malmö högskola.

12. UNHCR (2003), *Agenda for Protection*; UNHCR (2004), *Resettlement Handbook*.

13. I denna rapport används benämningen kvotflykting för alla som har fått uppehållstillstånd inom flyktingkvoten och flykting benämns alla som har fått uppehållstillstånd efter att ha varit asylsökande oavsett vilken grund individen fått uppehållstillstånd på.

Vidarebosättningen är en prioriterad del av det svenska flyktingmottagandet och Sverige lyfts ofta fram som ett föregångsland i vidarebosättnings-sammanhang. Mellan år 1987 och 2009 fick 41 162 personer uppehållstillstånd i Sverige inom flyktingkvoten.¹⁴ Det är 13 procent av det totala antalet som har fått uppehållstillstånd som flykting eller motsvarande i Sverige under samma period.¹⁵ Vissa år, när antalet asylsökande som får uppehållstillstånd är lågt, utgör kvotflyktingarna upp till en tredjedel av det totala antalet flyktingar som får uppehållstillstånd i landet.¹⁶ Trots detta är kunskapen om kvotflyktingars situation efter ankomst till Sverige bristfällig.

Kvotflyktingars förvärvsrekvens

För att undersöka kvotflyktingars situation på arbetsmarknaden kan man jämföra med situationen för andra grupper som har fått uppehållstillstånd i Sverige under samma tid. Studien som ligger till grund för resultaten som presenteras här jämför kvotflyktingars situation med tidigare asylsökande som fått uppehållstillstånd i Sverige, som i denna text kallas flyktingar oavsett på vilken grund de fått uppehållstillstånd, och gruppen anhöriga som består av de som fått uppe-

14. Migrationsverket (2010), Beviljade uppehållstillstånd 1980-2009.

15. Av alla som fått uppehållstillstånd i Sverige totalt sett sedan 1987 hör hälften till gruppen anhöriga. Lite mer än en tredjedel har fått uppehållstillstånd av flyktingskäl eller liknande och resten av arbetsmarknadsskäl, studier mm.

16. Detta gäller exempelvis för åren: 1995 (35%), 1996 (34%) och 2004 (29%). Se Migrationsverket (2010) Beviljade uppehållstillstånd 1980-2009.

Tabell 1. Förvärvsfrekvens, födda i Sverige, kvotflyktingar, flyktingar, anhöriga, 2007 (procent)

		Män	Kvinnor
Födda i Sverige		84	80
Kvotflyktingar		52	43
Flyktingar		57	51
Anhöriga		60	46
Bosnien-Hercegovina	Kvotflyktingar	67	55
	Flyktingar	76	70
	Anhöriga	68	54
Irak	Kvotflyktingar	44	32
	Flyktingar	39	29
	Anhöriga	47	25
Iran	Kvotflyktingar	58	46
	Flyktingar	65	59
	Anhöriga	55	50
Vietnam	Kvotflyktingar	61	57
	Flyktingar	77	65
	Anhöriga	59	47

hållstillstånd i landet av familjeskäl.¹⁷ Statistiken som presenteras nedan baseras på registerdata från SCB:s databas STATIV för år 2007 och den inkluderar alla personer som har invandrat sedan 1987.

Tabell 1 visar att kvotflyktingar generellt sett har en lägre förvärvsfrekvens i förhållande till de andra

17. Avsnittet bygger på Bevelander, P. (2009), »In the Picture – Resettled Refugees in Sweden«, i P. Bevelander, M. Hagström och S. Rönqvist (red), Resettled and Included? The Employment Integration of Resettled Refugees in Sweden, Malmö, Malmö högskola.

grupperna.¹⁸ Bland män har anhöriga högst förvärvsfrekvens, 60 procent, flyktingar har 57 procent och gruppen kvotflyktingar uppvisar den lägsta förvärvsfrekvensen på 52 procent. Ordningen skiljer sig lite för kvinnor eftersom flyktingarna är den grupp med högst förvärvsfrekvens, 51 procent, följt av anhöriga, 46 procent, men även bland kvinnorna har kvotflyktingar den lägsta förvärvsfrekvensen på 43 procent.

Mellan 1987 och 2007 var de fyra största grupperna som togs ut inom flyktingkvoten från Bosnien-Hercegovina, Irak, Iran och Vietnam. Tabell 1 visar att det är en större skillnad mellan de fyra födelselandsgrupperna än mellan grupper baserat på typ av uttagningsförfarande. Det är dock så att kvotflyktingar även har en lägre förvärvsfrekvens än de övriga inom en majoritet av födelselandsgrupperna. Män och kvinnor från Bosnien-Hercegovina och män från Vietnam, inom kategorin flyktingar, ligger närmare förvärvsfrekvensen för personer födda i Sverige än förvärvsfrekvensen för gruppen flyktingar generellt. Personer från Irak har lägst förvärvsfrekvens oavsett uttagningsförfarande.

Antal år sedan ankomst till Sverige har stor betydelse för förvärvsfrekvensen och utifrån en sådan analys kan man se att kvotflyktingar kommer ifatt de andra grupperna efter en tid i landet, se diagram 1 nedan. Efter fem år i landet har 50 procent av de män som fick uppehållstillstånd som anhöriga arbete, jämfört med ca 35 procent av de tidigare asylsökande och mindre än 25 procent av kvotflyktingarna, men efter 16-20 år i landet ligger förvärvsfrekvensen för alla grupper runt 70 procent.

18. Förvärvsfrekvens avser personer som är i åldern 20-64.

Diagram 1. Förvärvsfrekvens efter år i landet, kvotflyktingar, flyktingar, anhöriga, ålder 20-64, **män.** (%)

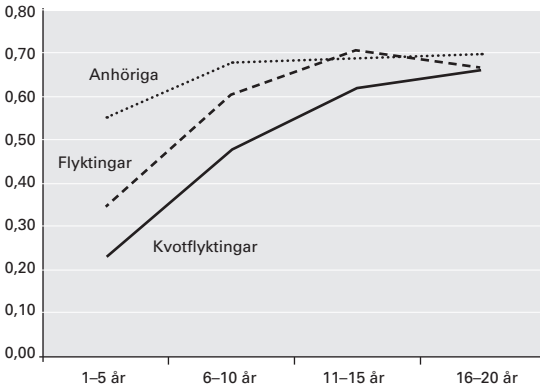
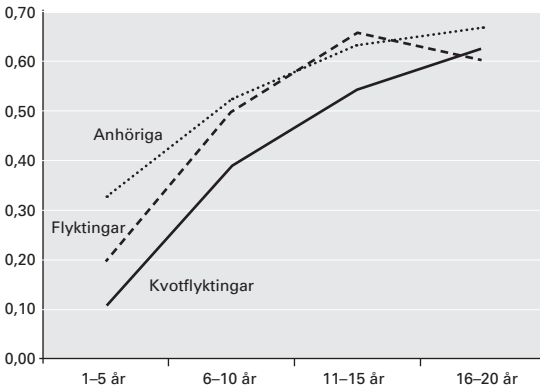

Diagram 2. Förvärvsfrekvens efter år i landet, kvotflyktingar, flyktingar, anhöriga, ålder 20-64, **kvinnor.** (%)

Förhållandet mellan grupperna är detsamma för kvinnor, men siffrorna är generellt sett lägre, se diagram 2 nedan. Efter 16 till 20 år i Sverige har samtliga grupper hämtat in och ligger på närmare 65 procent i förvärvsfrekvens. Kvotflyktingarna får med andra ord en trögare start, men är också den grupp som hämtar in mest på de andra grupperna under åren som följer efter ankomst.

Varför har kvotflyktingar en lägre förvärvsfrekvens?

Det är större skillnad i förvärvsfrekvens mellan olika födelselandsgrupper än vad det är mellan grupper uppdelat på uttagningsförfarande, men uttagningsförfarande har trots allt en signifikant betydelse, åtminstone under den första tiden i landet.¹⁹ Det är svårt att ge ett generellt svar på frågan vad som ligger bakom skillnaden, eftersom det är många olika faktorer som spelar in. De ibland långa lägervistelserna pekas ofta ut som boven i dramat, men vilken påverkan lägertiden har är svårt att mäta; det skiljer sig mycket mellan olika individer, men också mellan olika läger. Nedan diskuteras utbildningsnivån, asyltiden, bosättningspolitiken och tillgång till etniska nätverk som möjliga delförklaringar till skillnaderna som påvisats.

Vi vet att utbildningsnivån påverkar chansen att få ett arbete i Sverige och att utbildningsmöjligheterna

19. Bevelander, P. och R. Pendakur (2009), »The Employment Attachment of Resettled Refugees, Refugees and Family Reunion Migrants in Sweden,» i Bevelander, Hagström och Rönnqvist (red), Resettled and Included?

för många kvotflyktingar varit bristfälliga.²⁰ Det gäller grupper som bott under en längre tid i flyktingläger men kanske i en ännu större grad de som befunnit sig i andra flyktingsituationer. Resultatet av en analys som tar hänsyn till utbildningsnivå visar i linje med förväntningarna att kvotflyktingars utbildningsnivå generellt sett är lägre i jämförelse med de övriga flyktinggrupperna.²¹ Det är stora skillnader i utbildningsnivå mellan olika födelselandsgrupper, Iran har i regel hög utbildningsnivå, högre än den svenskfödda gruppen, och personer födda i Vietnam låg, men kvotflyktingarna har en lägre utbildningsnivå än de andra flyktinggrupperna även inom varje födelselandsgrupp.

En annan faktor som visat sig ha betydelse för skillnaden i förvärvsfrekvens mellan kvotflyktingar och övriga grupper är asyltiden.²² En analys där hänsyn tagits till flera olika demografiska, socioekonomiska och migrationsrelaterade variabler visar att tidigare asylsökande har ett försprång i relation till kvotflyktingar som kommer direkt till kommunen från första asylland. Det är med andra ord inte otänkbart att kvotflyktingar behöver en lite längre startsträcka, för att sedan komma ifatt den grupp som här kallas flyktingar och som varit asylsökande i landet innan uppehållstillstånd.

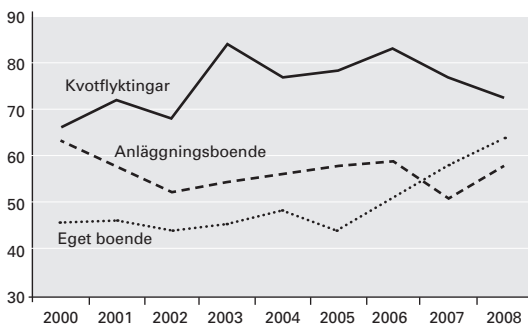
Det har även visat sig att bosättningsmönstret skiljer sig mellan tidigare asylsökande och kvotflyktingar på

20. Se Rönnqvist, S. (2009), »Strategies from Below: Vietnamese Refugees, Education, Secondary Moves and Ethnic Networks«, i Bevelander, Hagström och Rönnqvist (red), *Resettled and Included?; Integrationsverket* (2001), Trygghetens gränser.

21. Bevelander (2009), »In the Picture – Resettled Refugees in Sweden«.

22. Bevelander och Pendakur (2009), »The Employment Attachment«.

Diagram 3. Kommunplacering i kommuner med högre arbetslöshet än genomsnittet, per uttagningskategori. 2000–2008.

ett sådant sätt att det skulle kunna påverka förvärvsfrekvensen i viss utsträckning.²³ Resultaten bygger på intervjuer med personer som arbetar med mottagning av kvotflyktingar på olika nivåer och på registerdata från SCB:s databas STATIV, från Migrationsverket och från Arbetsförmedlingen.

Kvotflyktingar får hjälp från Migrationsverket med bosättning eftersom de måste ha en mottagningskommun innan de kommer till Sverige. En tidigare asylsökande kan efter uppehållstillstånd välja att antingen bo kvar i kommunen där man bodde i eget boende som asylsökande eller välja att få hjälp från Migrationsverket med kommunplacering. Kvotflyktingar bosättningsmönster ställs främst emot den grupp tidi-

23. Avsnittet nedan bygger på Hagström (2009), »Winners and Losers? The Outcome of the Dispersal Policy in Sweden«, i Bevelander, Hagström och Rönnqvist (red), Resettled and Included?

gare asylsökande som fått kommunplacering via Migrationsverket, i diagrammet nedan kallas gruppen för ABO. Förkortningen ABO står för anläggningsboende och hänvisar till gruppens boende under asyltiden, ca 75 procent av dessa fick hjälp av Migrationsverket med boende efter uppehållstillstånd. Statistiken inkluderar även en grupp som kallas EBO, eget boende, även det ett begrepp som refererar till boendet under asyltiden. De absolut flesta som bott i eget boende väljer att bo kvar där efter uppehållstillstånd. Trots att vi inte här syftar till att analysera bosättningen under asyltiden så har vi behållit dessa termer eftersom det är den boendeinformation som finns registrerad i den officiella statistiken.

Det kvantitativa resultatet visar att kvotflyktingar och tidigare asylsökande har olika bosättningsmönster. Kvotflyktingar placeras i större utsträckning i avfolkningkommuner i norra Sverige med högre arbetslöshet än genomsnittet i landet.

Mellan åren 2000 och 2008 placerades en stor majoritet av kvotflyktingarna i de fem nordligaste länen i Sverige. Gruppen tidigare asylsökande som fick kommunplacering via Migrationsverket har placerats mer jämnt över landet och gruppen utgör majoriteten av de nyanlända i de sydligaste länen (förutom i Skåne län). De tidigare asylsökande som själva valt bostadsort har bosatt sig över hela landet förutom i de fyra nordligaste länen. I Stockholm och Skåne län har en stor majoritet av de nyanlända flyktingarna bosatt sig själva. Under samma period placerades i genomsnitt hälften av kvotflyktingarna i kommuner med en minskande befolkning. Av de tidigare asylsökande bosattes en tredjedel av dem som fått kommunplacering

via Migrationsverket och endast tio procent av dem som själva valt bostadsort i kommuner med befolkningsminskning.

Aktörer inom flyktningmottagning och bosättning i Sverige menar att skillnaderna beror på att kvotflyktingar bosätts där tidigare asylsökande inte vill bo. Tidigare asylsökande har möjlighet att komma med önskemål om bosättningsort eftersom de är i landet under bosättningsprocessen.²⁴ Kvotflyktingar måste ha en kommunplacering innan ankomst till Sverige och de hamnar då ofta på platser som har »blivit över«.

Det huvudsakliga problemet med den styrda bosättningen beror emellertid inte på den geografiska eller befolkningsmässiga skillnaden i bosättningsmönster utan på att kvotflyktingar i större utsträckning placeras i kommuner med högre arbetslöshet än genomsnittet i landet i jämförelse med andra grupper, se diagram 3 nedan. Att hamna på en ort med hög arbetslöshet kan påverka möjligheterna till ett snabbt arbetsmarknadsinträde.

Det är viktigt att påpeka att det också kan vara positivt att komma till mindre orter i Norrland. För flera kommuner i Sverige är invandringen viktig för ortens överlevnad, vilket kan ligga till grund för ett engagerat och positivt mottagande.²⁵ Det finns exempel på

24. Även för tidigare asylsökande som bosätts via Migrationsverket är det dock mycket svårt att få plats i de större städerna eftersom dessa platser i regel fylls upp med personer som bott i eget boende.

25. Se till exempel: Andersson, R. och D. Solid (2003), »Dispersal policies in Sweden«, i V. Robinson, R. Andersson and S. Musterd (red), *Spreading the burden? A review of policies to disperse asylum seekers and refugees*, Bristol: Policy Press; Sweco Eurofutures (2007), *Utomnordiska invandrares erfarenhet av introduktion och integration i Norrland*. Stockholm: Sweco Eurofutures; Cvetkovic, A. (2009), »The integration of immigrants in northern Sweden: A case study of the municipality of Strömsund«, *International Migration* 47(1): 101-131.

orter som söker efter sätt att locka till sig nya invånare och som arbetar med att försöka få nyanlända att stanna på orten.²⁶ Men tankesättet som bygger på att individerna behövs och kan tillföra mycket till kommunen är något som bör utvecklas på flera håll i landet. Problemet med den styrda bosättningen är idag att för lite hänsyn tas till individernas önskemål och tidigare erfarenheter. Även om en kommun kan erbjuda en bra introduktion betyder det inte att den är bäst lämpad att ta emot nyanlända oavsett bakgrund. Projektet LANDA i Gävleborgs län är ett bra exempel på hur man kan arbeta för att förbättra mottagandet av kvotflyktingar.²⁷ Kommunerna i länet samarbetar för att utveckla bosättningen exempelvis genom att på länsnivå ta emot ett antal kvotflyktingar som sedan matchas till kommunerna inom länet, för att på detta sätt skapa bästa möjliga förutsättningar för individen.

Forskning har även visat att etniska nätverk kan ha en betydelse för nyanländas möjligheter att få ett arbete i mottagarlandet.²⁸ De etniska nätverken spelar en stor roll för den personliga hälsan, för att exempelvis kunna bearbeta traumatiska händelser kring flykten, för introduktionen i det nya samhället och för inträdet

26. Cvetkovic, A. (2009), »The integration of immigrants in northern Sweden«.

27. För mer information se: www.lansstyrelsen.se/gavleborg/amnen/Integration/LANDA/

28. Se till exempel: Waldinger, R. (2001), »Up from poverty? Race, immigration and the fate of low skilled workers" i R. Waldinger (red), *Strangers at the Gates. New Immigrants in Urban America*. Berkeley och Los Angeles: University of California Press; Edin, P.-A., P. Fredriksson och O. Åslund (2003) »Ethnic enclaves and the economic success of immigrants – evidence from a natural experiment«, *The Quarterly Journal of Economics* 118(1): 329-357.

på arbetsmarknaden.²⁹ De som själva väljer bostadsort bor i regel hos släkt eller vänner den första tiden, och trots allt negativt som kan komma ur den trångboddhet som det ofta innebär, så kan det också ge möjligheter genom det redan etablerade nätverket.

I en rapport från Boverket 2008 undersöks konsekvenserna av det system som gör det möjligt för asylsökande att under asyltiden välja att bo i eget boende.³⁰ Studien visar att de personer som själva valt bostadsort har större sannolikhet att ha ett arbete tio år efter uppehållstillstånd i Sverige, i jämförelse med de tidigare asylsökande som fått kommunplacering via Migrationsverket. Kvotflyktingar, som får kommunplacering innan ankomst till Sverige, har lägst sannolikhet att ha ett arbete efter tio år i landet. Boverkets studie stödjer med andra ord resultatet ovan. Utöver en sämre utgångspunkt på grund av kommunens arbetslöshetssiffror har kvotflyktingar inte samma möjligheter att tillgodogöra sig de fördelar som kan komma av etniska nätverk som den gruppen som placerar sig själva har.

En studie som undersöker vietnamesiska kvotflyktingars väg till arbete efter ankomst till Sverige pekar på den betydelse som etniska nätverk har haft i pro-

29. Se till exempel Simich, L. (2003), »Negotiating boundaries of refugee resettlement: A study of settlement patterns and social support«, *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 40(5): 575-591; Wikström, E. och R. Lindqvist (2005), Rehabilitering av traumatiserade flyktingar i glesbygd. Utvärdering av ett utvecklingspartnerskap i Dorotea och Lycksele. (Institutionen för socialt arbete). Umeå: Umeå Universitet; Povranovic Frykman (2009) »Views from within: Bosnian Refugees Experience Related to their Employment in Sweden«, i Bevelander, Hagström och Rönnqvist (red), *Resettled and Included?*

30. Bevelander, P., H. Emilsson och M. Hagström (2008), *Asylsökandes eget boende, EBO – En kartläggning*. Karlskrona: Boverket.

cessen.³¹ Flyktingarna själva beskriver hur en flytt från kommunplaceringsorten till en ort där det finns vänner och släkt har varit en vanlig strategi för att få arbete i Sverige. Vissa har flyttat till Smålandskommuner där nätverket har skapat vägar in i industrin och andra har flyttat för att arbeta i företag som ägs av någon i bekantskapskretsen. De etniska nätverken har haft en roll i den vietnamesiska gruppens väg till arbete, och kanske extra mycket på grund av att gruppen generellt sett har en låg utbildningsnivå och ofta bristande språkkunskaper, vilket har varit hinder när de försökt få arbete genom de vanliga kanalerna i Sverige.

Slutsats

Vidarebosättningen är ett av UNHCR:s viktigaste verktyg i arbetet med att ge skydd åt världens flyktingar. För att detta arbete skall fungera tillfredsställande är det ytterst viktigt att det finns många länder som är beredda att dela ansvaret och erbjuda platser. Sverige är ett av de länder som har tagit emot kvotflyktingar under en längre tid och vidarebosättningen anses vara en viktig del av svenskt flyktingmottagande. På grund av välfungerande rutiner och en stor årlig kvot lyfts Sverige ofta fram som ett föregångsland i vidarebosättningsammanhang.

Vidarebosättning handlar emellertid inte bara om att ta emot kvotflyktingar i landet utan också om att de här får bästa möjliga förutsättningar att forma sin framtid. Och trots att det finns mycket som skulle kunna förbättras i mottagandet är det viktigt att kon-

31. Rönnqvist, S. (2009), »Strategies from Below«.

statera att kvotflyktingar faktiskt är den grupp som efter ett par år i Sverige har hämtat in mest i förhållande till tidigare asylsökande och anhöriga. Efter 16 -20 år landet har kvotflyktingar ungefär samma förvärvsfrekvens som de andra grupperna trots de skillnader som finns efter bara fem år i landet.

Kvotflyktingar har en lång startsträcka som kan bero på faktorer som lägre utbildningsnivå, den styrda bosättningen och att de, till skillnad från asylsökande kommer till Sverige med uppehållstillstånd. Det faktum att gruppen trots detta kommer ifatt de andra grupperna tyder på att mottagandet av kvotflyktingar fungerar bra på många håll i landet. En orsak till detta kan vara den mycket positiva inställning till mottagandet som finns i många mindre kommuner i Norrland, där många kvotflyktingar hamnar. Flera av dessa kommuner har en minskande befolkning och ett framtida behov av arbetskraft vilket gör att samhället sluter upp bakom kvotflyktingarna på ett sätt som kanske är ovanligare i större städer. Vi avslutar här med förhoppningar om att den styrda bosättningen utvecklas så att individens erfarenheter och önskemål kan få större plats och att alla som kommer till Sverige, oavsett vart de hamnar och hur de har kommit hit ska få ett positivt bemötande.³²

32. Proposition 2009/10:60 Nyanlända invandrades arbetsmarknadsutbildning – egenansvar med professionellt stöd föreslår att arbetsförmedlingen skall ta över ansvaret för bosättningen för alla utom för kvotflyktingar och de som anses icke arbetsföra, vars bosättning även i fortsättningen skall styras genom Migrationsverket. Detta riskerar att än mer försämra bosättningen för kvotflyktingar utifrån en arbetsmarknads-hänsyn och i jämförelse med övriga grupper.

Litteratur

- Afman, E. och M. Maurel** (2009), »Diplomatic Relations and Trade Reorientation in Transition Countries« i S. Brakman och P. Van Bergeijk, *The Gravity Model in International Trade: Advances and Applications*, New York: Cambridge University Press
- Agunias, D. R.** (2006), »From a Zero-Sum to a Win-Win Scenario. Literature review on Circular Migration«, Mimeo: Migration Policy Institute
- Amuedo-Dorantes, C.** (2008), »The Role of Temporary Help Agency Employment on Temp-to-Perm Transitions«, *Journal of Labor Research* 29 (2), s. 138-161
- Andersson, R. och D. Solid** (2003), »Dispersal policies in Sweden« i V. Robinson, R. Andersson och S. Musterd (red.), *Spreading the burden? A review of policies to disperse asylum seekers and refugees*, Bristol: Policy Press
- Andersson, F., H. J. Holzer och J. Lane** (2009), »Temporary Help Agencies and the Advancement Prospects of Low Earners«, i D. H. Autor (red.), *Studies of Labor Market Intermediation*, Chicago: The University of Chicago Press
- Andersson Joona, P. och E. Wadensjö** (2010), »Bemanningsbranschen 1998-2005: En bransch i förändring?«, SOFI working paper 6
- Bækkelund Jagd, C.** (2007), *Medborger eller modborger? Deansksomalieres kamp for att opbygge en meningsfuld tillværelse i det danske samfund – gennem et arbejde*, København: Institut for Antropologi
- Beine, M., Docquier, F. och H. Rapoport.** (2001), »Brain Drain and Economic Growth: Theory and Evidence«, *Journal of Development Economics* 64 (1), s. 275-289

- Beine, M., Docquier, F och H. Rapport** (2008), »Brain Drain and Human Capital Formation in Developing Countries: Winners and Losers«, *The Economic Journal* 118 (April), s. 631-652
- Benmarker, H., E. Grönqvist och B. Öckert** (2009), »Betalt efter resultat - utvärdering av försöksverksamhet med privata arbetsförmedlingar«, IFAU rapport 2009:23
- Bettin, G. och A. Turco** (2008), »A Cross Country View on South-North Migration and Trade«, Mimeo: Hamburg Institute of International Economics and Department of Economics, Università Politencia della Marche
- Bevelander, P., H. Emilsson och M. Hagström** (2008), Asylsökandes eget boende, EBO – En kartläggning, Karlskrona: Boverket
- Bevelander, P.** (2009), »In the Picture – Resettled refugees in Sweden« i P. Bevelander, M. Hagström och S. Rönnqvist (red.), *Resettled and Included? The Employment Integration of Resettled Refugees in Sweden*, Malmö: Malmö högskola
- Bevelander, P. och R. Pendakur** (2009), »The employment attachment of resettled refugees, refugees and family reunion migrants in Sweden« i P. Bevelander, M. Hagström och S. Rönnqvist (red.), *Resettled and Included? The Employment Integration of Resettled Refugees in Sweden*, Malmö: Malmö högskola
- Bhagwati J.** (2003), »Borders Beyond Control«, *Foreign Affairs* 82 (1), s. 98-104
- Bhagwati J. och M. Partington (red.)** (1976), *Taxing the Brain Drain: A Proposal*, North-Holland
- Bhagwati J. och J. D. Wilson.** (1989), *Income Taxation and International Mobility*, the MIT Press
- Billström, T.** (2009), Tal av Tobias Billström om EU-gemensamt vidarebosättningsprogram.
- Björlings, W.** (2010), »Invandring ökar Sveriges handel med omvärlden«, *Skånska Dagbladet* 28 mars
- Borjas, G.** (1995), »The Economic Benefits from Immigration«, *Journal of Economic Perspectives* 9, s. 3-22
- Bornhäll, A. och Westerberg, H.** (2009), *Fattigdomsfällan slår igen: Somalier i utanförskap i Sverige*, Stockholm: Timbro
- Bursell, M.** (2007), »What's in a name? - A field experiment

test for the existence of ethnic discrimination in the hiring process», The Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies (SULCIS), Working Paper 2007:7

Carlson, B. (2006) , Somalier i Minneapolis – en dynamisk affär, Malmö: Zufi

Carlson, B. (2006), »Somalier med framtidstro«, Invandrare & Minoriteter 5

Carlson, B. (2007), »Hard Workers and Daring Entrepreneurs: Impressions from the Somali Enclave in Minneapolis«, i U. Johansson Dahre (red.), The Role of Diasporas in Peace, Democracy and Development in the Horn of Africa, Lund: Research Report in Social Anthropology 1

Carlson, B. (2007), »Vad har Järfälla som Stockholm inte har?«, i D. Rauhut (red.), Vägen till Sverige – om Stockholms stads integrationsarbete, Stockholm: Stockholms stad, FoU-rapport 1

Carlson, B. (2007), »En plats för bosnier«, Invandrare & Minoriteter 6

Carlson, B. (2008), Somalier i Minnesota och Sverige: Enade de stå, söndrade de falla. Bokslut och bilder från »Somalierturnén 2007« Med reflektioner av socialborgarrådet Ulf Kristersson, Stockholm: Jobbtorg Stockholm

Carlson, B. (2009), »Mångfald kräver utrymme – det somaliska exemplet« i SV, Mångfald berikar Sverige, Stockholm: Studieförbundet Vuxenskolan

Carlson, B. (2009), »I gemenskapens tjänst«, Invandrare & Minoriteter 2

Carlsson, M. och D-O. Rooth (2007), »Evidence of ethnic discrimination in the Swedish labor market using experimental data«, Labour Economics, 14 (4), s. 716-729

Chiswick, Barry R. (1978), »The Effect of Americanization on the Earnings of Foreign-born Men«, Journal of Political Economy 86 (5)

Commander, S. Kangasniemi, M. och L. A. Winters (2003), »The Brain Drain: Curse or Boon? A Survey of the Literature« i Baldwin och Winters (red.) Challenges to Globalization, Chicago: University of Chicago Press

Desai, M.A., Kapur D. och J. McHale. (2004), »Sharing the Spoils: Taxing International Human Capital Flows«, International Tax and Public Finance 11, s. 663-693

Docquier, F. och A. Marfouk. (2004), »Measuring the International Mobility of Skilled Workers (1990-2000): Release 1.0,« Policy, research working papers, wps 3381, the World Bank

Docquier, F. och A. Marfouk. (2006), »International Migration by Education Attainment, 1990-2000«, i Ozden och Schiff (red.) International Migration, Brain Drain and Remittances, New York: Palgrave MacMillan

Dunlevy, J. (2006), »The Influence of Corruption and Language on the Pro-Trade Effect of Immigrants: Evidence from the American States«, Review of Economics and Statistics 88, s. 182-186

Edin, P.-A., P. Fredriksson och O. Åslund (2002), »Settlement policies and the economic success of immigrants«, Journal of Population Economics 17, s. 133-155

Edin, P.-A., P. Fredriksson och O. Åslund (2003), »Ethnic enclaves and the economic success of immigrants – evidence from a natural experiment«, The Quarterly Journal of Economics 118(1), s. 329-357

Ekberg, J. (1983), »Inkomsteffekter av invandring«, Doktorsavhandling i nationalekonomi, Lund Economic Studies 27

Ekberg, J. (2009), »Invandringen och de offentliga finanserna«, Rapport 2009:3. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO), Finansdepartementet, Stockholm: Fritzes

Erikson, R. och Jonsson, J. (1993), »Ursprung och utbildning. Social snedrekrytering till högre utbildning«, SOU 1993:85, Stockholm: Fritzes

Europeiska Kommissionen (COM(2007)301), GREEN PAPER on the future Common European Asylum System

Europeiska Kommissionen (2008), »Konsekvenserna av den fria rörligheten för arbetstagare efter EU:s utvidgningar«, KOM(2008)765 slutlig, (SV)

Gmelch, G. (1980), »Return Migration«, Annual Review of Anthropology 20, s. 127-144

Glover, K. (2009) »An unusual get-together: Swedish and Somali Minnesotans explore common links«, Minn.Post.com 2009-04-22

Gould D. M. (1994), »Immigrant Links to the Home Country: Empirical Implications for U.S. Bilateral trade Flows«, Review of Economics and Statistics 76, s. 302-316

Greif, A. (1989), »Reputation and Coalitions in Medieval Trade: Evidence on the Maghribi Traders«, *The Journal of Economic History* 49, s. 857-882

Grubel H. G. och Scott, A. (1966), »The International Flow of Human Capital«, *American Economic Review* 56, s. 268-274

Hatzigeorgiou, A. (2009), »Migration och handel – uppmunt-
rar invandring utrikeshandel?«, *Ekonomisk debatt* 37, s. 23-36

Hatzigeorgiou, A. (2010) »Migrationens handelsbefrämjande
potential – samband, förklaringar och möjligheter«, i Engstrand,
Å-K TILLVÄXTVERKET (2010), s. 79-106

Hatzigeorgiou, A. (2010a), »Does Migration Increase Foreign
Trade? Evidence from Sweden«, *Journal of Economic Integra-
tion*, 25

Hatzigeorgiou, A. (2010b), »Migration as Trade Facilitation:
Assessing the Links between International Trade and Migra-
tion«, *The BE Journal of Economic Analysis and Policy* 10 (24)

Head, K. och J. Ries (1998), »Immigration and Trade Creation:
Econometric Evidence from Canada«, *Canadian Journal of
Economics* 31, s. 47-62

Helble, M. (2007), »Is God Good for Trade?«, *Kyklos* 60, s.
385-413

Helskog, G. (2008), *Invandrerens supermakt: Hva Norge kan
lära av USAs suksess*, Oslo: Kagge Forlag

Hönekopp, E. (1987), »Rückerföederung und Rückkehr
Ausländischer Arbeitnehmer« *Beiträge zur Arbeitsmarkt- und
Berufsforschung* 114, s. 287-366

Ichino, A., F. Mealli och T. Nannicini (2008), »From temporary
help jobs to permanent employment: what can we learn from
matching estimators and their sensitivity?« *Journal of Applied
Econometrics* 23 (3), s. 305-327

Integrationsverket (2001), *Trygghetens gränser: Kvotflykting-
ars mottagande i Sverige*, Norrköping: Integrationsverket

Jansen, M. och R. Piermartini (2009), »Temporary Migration
and Bilateral Trade Flows«, *The World Economy* 32, s. 735-753

Johannisson, B. och Gustavsson B-Å. (1984), *Småföreta-
gande på småort. Nätverksstrategier i informationssamhället*,
Centrum för småföretagsutveckling, Högskolan i Växjö

Johnson, H. G. (1967), »Some Economic Aspects of the Brain
Drain«, *Pakistani Development Review* 7, s. 379-411

Klinthäll, M & S Urban (2010) »Kartläggning av företagande bland personer med utländsk bakgrund i Sverige«, i Engstrand, Å-K TILLVÄXTVERKET(2010)

Kvasnicka, M. (2009), »Does Temporary Help Work Provide a Stepping Stone to Regular Employment?« i D. H. Autor (red.), Studies of Labor Market Intermediation, Chicago: The University of Chicago Press

Lag 2005:716: Utlänningslagen

Lederman, D., M. Olarreaga och L. Payton (2010), »Export Promotion Agencies: Do They Work?«, Journal of Development Economics 91, s. 257-265

Lewer, J. (2006), »The Impact of Immigration on Bilateral Trade: OECD Results from 1991-2000«, Southwestern Economic Review 33, s. 9-22

Lewer, J. och H. Van den Berg (2009), »Does Immigration Stimulate International Trade? Measuring the Channels of Influence«, The International Trade Journal 23, s. 187-230

Maddison, A. (2001), The World Economy: A Millennial Perspective, Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development

Migrationsverket (2010), Beviljade uppehållstillstånd 1980-2009

Mishra, P. (2007), »Emigration and wages in Source Countries: Evidence from Mexico«, Journal of Development Economics 82(1), s. 180-199

Melander, C. (2009), Inom transnationella och lokala sociala världar: Om sociala stödutbyten och försörjningsstrategier bland svensksomalier, Göteborg: Institutionen för socialt arbete

Melitz, J. (2008), »Language and Foreign Trade«, European Economic Review 52, s. 667-699

Moses, J. och B. Letnes (2004), »The Economic Costs to International Labor Restrictions: Revisiting the Empirical Discussion«, World Development 32, s. 1609-1626

OECD (2010), 'International Migration Outlook', SOPEMI 2010

Ohlsson, P. T. (2006), »Flugan under glaset«, Sydsvenskan 2006-02-05

O'Rourke, K. (2001), »Globalization and Inequality: Historical Trends«, Mimeo: Trinity College Dublin

- Povrzanovic Frykman, M.** (2009), »Views from within: Bosnian refugees experience related to their employment in Sweden« i P. Bevelander, M. Hagström och S. Rönnqvist (red.), *Resettled and Included? The Employment Integration of Resettled Refugees in Sweden*, Malmö: Malmö högskola
- Rauch, J. E.** (2001), »Business and Social Networks in International Trade«, *Journal of Economic Literature* XXXIX (December), s. 1177-1203
- Rauch, J. och V. Trindade** (2002), »Ethnic Chinese Networks in International Trade«, *Review of Economics and Statistics* 84, s. 116-130
- Richardson, S. och L. Lester.** (2004), »A Comparison of Australian and Canadian Immigration Policies and Labour Market Outcomes«, Report to the Department of Immigration and Multicultural and Indigenous Affairs, the National Institute of Labour Studies, Flinders University
- Rosenqvist, F.** (2010), »Från nyanländ till nyanställd: så kan flyktingmottagandet bli bättre«, *FORES studie 2010:2*
- Rooth, D-O.** (1999), »Refugee immigrants in Sweden: Educational investment and labour market integration«, *Doktorsavhandling i nationalekonomi, Lund Economic Studies* 84
- Rooth, D-O. och Ekberg, J.** (2003), 'Unemployment and earnings for second generation immigrants – ethnic background and parent composition', *Journal of Population Economics* 16 (3), s. 787 – 814
- Rönnqvist, S.** (2009), »Strategies from below: Vietnamese refugees, education, secondary moves and ethnic networks« i P. Bevelander, M. Hagström och S. Rönnqvist (red.), *Resettled and Included? The Employment Integration of Resettled Refugees in Sweden*, Malmö: Malmö högskola
- Saxenian, A.** (2001), »The Silicon Valley Connection: Transnational Networks and Regional Development in Taiwan, China and India«, Report for University of Pennsylvania Institute for the Advanced Study of India project on 'the context of innovation in India: The case of information technology study'
- SCB.** (1972 a), *Statistisk årsbok 1972*, Stockholm: Norstedts
- SCB.** (1972b), »Den utrikes omflyttningen och dess betydelse för Sveriges befolkningsutveckling«, *Information i prognosfrågor 1972:14*, Stockholm.
- SCB.** (2004), »Efterkrigstidens invandring och utvandring',

Demografiska Rapporter 2002:2, Stockholm

SCB. (2006), Statistisk årsbok 2006, Stockholm: Norstedts

SCB. (2009a), Statistisk årsbok 2009, Stockholm: Norstedts

SCB. (2009b), Speciellt upparbetad befolkningsdata, Stockholm

Shuval, J. (2000), »Diaspora Migration: Definitional Ambiguities and a Theoretical Paradigm« *International Migration* 38 (5), s. 41-56

SI (2009), Sverige bilden 2009, Svenska institutet

Simich, L. (2003), »Negotiating boundaries of refugee resettlement: A study of settlement patterns and social support«, *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 40(5), s. 575-591

von Simson, K. (2009), »Kan vikarbyråarbete være et springbrett til arbejdsmarkedet for ikke-vestlige indvandrere?« *Søkelys på Arbeidslivet* 26(3), s. 341-351

Slavnic, Z (2010), »Invandras småföretagande i Sverige – en kritisk skildring av forskningsfältets utveckling« i Engstrand, Å-K (red.), *Möjligheternas marknad. En antologi om företagare med utländsk bakgrund*, Stockholm: Tillväxtverket

Socialförsäkringsutskottet (2006/07:SfU13), Grönbok om det framtida gemensamma europeiska asylsystemet

Stark, O. (1991), *The Migration of Labor*, Oxford: Blackwell Publishers

Stark, O. och Y. Wang. (2002), »Inducing Human Capital Formation: Migration as a Substitute for Subsidies«, *Journal of Public Economics* 86(1), s. 29-46

Summerfield, F. (2010), »Help or Hindrance: Temporary Help Agencies and the United States Transitory Workforce«, Department of Economics, University of Guelph

Sweco Eurofutures (2007), *Utomnordiska invandras erfarenhet av introduktion och integration i Norrland*, Stockholm: Sweco Eurofutures

Thomsson, D. (2009), »An institutional framework on resettlement« i P. Bevelander, M. Hagström och S. Rönnqvist (red.), *Resettled and Included? The Employment Integration of Resettled Refugees in Sweden*, Malmö: Malmö högskola

Thomsen, S. L. och T. Walter (2010), »Temporary Extra Jobs

for Immigrants: Merging Lane to Employment or Dead-End Road in Welfare?«, ZEW Discussion Paper No. 10-027

UNCTAD (1975), »The Reversed Transfer of Technology: Economic Effects of the Outflow of Trained Personnel from Developing Countries«, UNCTAD: New York

UNCTAD:s TRAINS-databas, [http:// r0.unctad.org/trains_new/database.shtml](http://r0.unctad.org/trains_new/database.shtml)

UNHCR (2003), Agenda for Protection, Oktober 2003

UNHCR (2004), Resettlement Handbook, November 2004

UNHCR (2009) To Sweden for its European Union presidency (July-December 2009), juni

UNHCR (2009a), 2008 Global trends: refugees, asylum-seekers, returnees, internally displaced and stateless persons

UNCHR (2009b), Moving ahead: ten years after Tampere, UNHCR's recommendations

UNHCR (2009c), UNHCR policy on refugee protection and solutions in urban areas, September 2009

Wadensjö E (1973), »Immigration och samhällsekonomi«, Doktorsavhandling i nationalekonomi, Lund Economic Studies 8

Wagner, D., K. Head och J. Ries (2002), »Immigration and the Trade of Provinces«, Scottish Journal of Political Economy 49, s. 507-525

Waldinger, R. (2001), »Up from poverty? Race, immigration and the fate of low skilled workers« i R. Waldinger (red.), Strangers at the Gates. New Immigrants in Urban America, Berkeley och Los Angeles: University of California Press

Walette, M. (2004), »The incidence of temporary jobs in Sweden: Towards a new form of labour market segmentation« i Temporary Jobs in Sweden: Incidence, Exit, and On-the-Job Training, Lund Economic Studies 120

Wikström, E. och R. Lindqvist (2005), Rehabilitering av traumatiserade flyktingar i glesbygd. Utvärdering av ett utvecklingspartnerskap i Dorotea och Lycksele, Institutionen för socialt arbete, Umeå: Umeå Universitet

White, R. (2007), »Immigrant-Trade Links, Transplanted Home Bias and Network Effects«, Applied Economics 39, s. 839-852

Världsbankens »Doing Business«-databas, <http://www.doingbusiness.org>

Zhou, M. (2004) »Revisiting Ethnic Entrepreneurship: Convergencies, Controversies, and Conceptual Advancements.«
International Migration Review 38 (3), s. 1040-1074

Zukang, S. (2009), »International Migration Trends«, framfört under konferensen Contribution of Migrants to Development: Trade, Investment and Development Linkages, Geneva, UNCTAD

Åslund, O. och Rooth, D-O. (2007), »Do when and where matter? Initial labor market conditions and immigrant earnings«, Economic Journal 117 (518) s. 422 – 448.

I denna antologi beskriver ledande forskare några av de många exempel som finns på lyckad invandring.

Visste du till exempel att invandring lyfter exporten och att små landsbygds-kommuner i mörkaste Småland får i stort sett varenda invandrad person i arbete? Eller att irakier, som i andra delar av Sverige ofta stängs utanför arbetsmarknaden, i just Järfälla lyckas göra mycket bättre ifrån sig? Eller att invandrarföretagare ger många svenskar deras första jobb?

Denna bok visar att hur man lyckas med invandring inte beror på vilka som invandrar eller ens hur många som kommer, utan på hur de i Sverige bemöts av myndigheter och av samhället i stort. Invandringen är en ekonomisk och mänsklig potential som väntar på att utnyttjas om vi kan lära av de goda exemplen.

FORES

WWW.FORES.SE

ISBN 978-91-978-532-2-4